

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
VERSLO TEISĖS KATEDRA

UGNĖ JEKENTAITĖ
Civilinės teisės programa

ŠALIŲ ATSAKOMYBĖ STATYBOS RANGOS SANTYKIUOSE
Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas – Dr.doc. Edvardas Sinkevičius

Vilnius, 2010

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. STATYBOS RANGOS TEISINIŲ SANTYKIŲ SAMPRATA.....	6
1.1. Statybos rangos teisinio santykio sąvoka ir struktūra	6
2 STATYBOS RANGOS TEISINIŲ SANTYKIŲ PRIELAIDOS	8
2.1. Statybos rangos teisinius santykius reglamentuojančių teisės aktų sistema.....	8
2.2. Statybos rangos teisinių santykių dalyviai ir jų teisinis subjektiškumas	10
2.3. Statybos rangos sutarties samprata	13
2.4. Generalinės statybos rangos sutarties ir subrangos sutarties santykis	18
3. ŠALIŲ ATSAKOMYBĖ STATYBOS RANGOS SANTYKIUOSE	21
3.1. RANGOVO ATSAKOMYBĖ STATYBOS RANGOS SANTYKIUOSE.....	25
3.1.1. Rangovo atsakomybė už statybos darbų (rezultato) kokybę	25
3.1.1.1. Atsakomybė už netinkamą statybos darbų kokybę	26
3.1.1.2. Atsakomybė už statybos produktų defektus	32
3.1.1.3. Atsakomybė už statinio sugriuvimą ir statybos darbų defektus per garantinį terminą.....	34
3.1.2. Rangovo atsakomybė už užsakovo perduoto turto neišsaugojimą ir netinkamą panaudojimą	37
3.1.3. Rangovo atsakomybė už atsitiktinį objekto ar jo dalies žuvimą	39
3.1.4. Rangovo atsakomybė už darbų kainos pokytį	41
3.1.5. Rangovo atsakomybė už sutarties įvykdymo terminų pažeidimą	45
3.2. UŽSAKOVO ATSAKOMYBĖ STATYBOS RANGOS SANTYKIUOSE	48
3.2.1. Užsakovo atsakomybė už statybos produktų defektus	48
3.2.2. Užsakovo atsakomybė už priešpriešinių pareigų nevykdymą	50
3.2.3. Užsakovo atsakomybė už statybos darbų rezultato perdavimą ir priėmimą	52
3.2.4. Užsakovo atsakomybė už atsiskaitymo pareigos pažeidimą	54
3.3. ŠALIŲ ATSAKOMYBĖ STATYBOS SUBRANGOS SANTYKIUOSE	58
3.3.1. Atsakomybės paskirstymas tarp subrangovo ir generalinio rangovo už subrangovų prievolių netinkamą vykdymą	58
3.3.2. Atsakomybės paskirstymas tarp užsakovo ir generalinio rangovo už pareigos atsiskaityti su subrangovu pažeidimą	61
IŠVADOS	64
PASIŪLYMAI	67
Literatūros sąrašas	68
Santrauka	71
Summary	72

IVADAS

Temos aktualumas

Ilgą laiką stiprėjant šalies ekonomikai, statyba tapo viena sparčiausiai besiplėtojančių ir augančių verslo šakų Lietuvoje. Intensyvi statybos sektoriaus plėtra, nekilnojamojo turto objektų paklausa, ženkliai viršijanti rinkoje esančią pasiūlą, skatino dideles investicijas į naujų statinių statybą bei esamų rekonstrukciją ir remontą, taip pat statybos veikla užsimančių organizacijų skaičiaus augimą.

Vykdomų statybų mastai lėmė sudaromų statybos rangos sutarčių gausą, o kartu ir statybos teisinių santykių vystymąsi. Sklandus ir efektyvus statybos proceso įgyvendinimas didžiąja dalimi priklauso ir nuo to, kaip aiškiai ir suprantamai sutarties šalys apsibrėžia savo teisių ir pareigų ribas, paskirsto riziką bei atsakomybę už sutartinių prievolių netinkamą vykdymą. Statybos rangos sutarties šalių atsakomybės klausimo aktualumas ypač padidėjo po 2008 metais prasidėjusio ekonomikos nuosmukio, itin smarkiai pasireiškusio statybos sektoriuje ir lėmusiusio eilę statybos rangos sutarčių vykdymo problemų. Sutrikus atsiskaitymams tarp statybos proceso dalyvių, dauguma statybos organizacijų nebegalėjo tinkamai vykdyti savo sutartinių įsipareigojimų, o sutartyje nustatytų pareigų nevykdymas jos šalims visuomet sukelia civilinę atsakomybę.

Nors statybos veiklą ir statybos rangos teisinius santykius Lietuvoje reguliuoja didelė gausa teisės aktų, iš kurių svarbiausi yra Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas¹ (toliau – LR CK), Lietuvos Respublikos statybos įstatymas² (toliau – LR statybos įstatymas) ir Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymais patvirtinti statybos techniniai reglamentai, statybos rangos sutarties šalių atsakomybės reglamentavimo analizei Lietuvoje skiriamas nepakankamas dėmesys. Išnagrinėjus mokslinę literatūrą statybos teisės tema pastebėta, kad mokslo darbų ir publikacijų autoriai dažniausiai tiria atskiras su statybos procesu susijusias sritis arba nagrinėja pavienius statybos rangos sutarties šalių atsakomybės taikymo atvejus, tuo tarpu išsamiai ir sistemiškai darbo tema lyg šiol nėra nagrinėta. Menkai analizuota ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) praktika, suformuota sprendžiant su statybos rangos teisiniais santykiais susijusias bylas.

Iš autorių, savo darbuose nagrinėjusių statybos rangos sutarties šalių atsakomybę, pirmiausia paminėtinas daktaras, docentas S.Mitkus, kuris ne tik parengė eilę statybos teisei skirtų leidinių – vadovėlių „Statybos teisė“³, LR statybos įstatymo komentara⁴, norminių teisės aktų rinkinį „Statybos

¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

² Lietuvos Respublikos statybos įstatymas//Valstybės žinios. 1996, Nr.32-788.

³ Mitkus S. Statybos teisė. Vilnius: Technika, 2002.

teisė⁴, Statybos teisės terminų žodyną⁶, bet ir paskelbė nemažai mokslinių publikacijų, tarp jų, rizikos ir atsakomybės paskirstymo tarp sutarties šalių tema, taip pat M.Norkutė, nagrinėjusi rangovo atsakomybę už subrangovo veiksmus⁷, bei K.Saukalienė, kuri gana išsamiai išanalizavo užsakovo atsakomybės už statybos defektus taikymo atvejus⁸. E.Klimas savo publikacijoje⁹, skirtoje apžvelgti statybos rangos sutartinių teisinių santykių vystymosi tendencijas Lietuvoje, nemažą dėmesį skyrė šalių bendradarbiavimo pareigos įgyvendimo, atliktų darbų pridavimo ir darbų rezultato kokybės užtikrinimo problemoms. Statybos rangos sutarties šalių atsakomybės klausimą trumpai aptarė ir Civilinės teisės vadovėlio¹⁰ autoriai.

Darbo šaltiniai

Rašant darbą išsamiai nagrinėti šie šaltiniai: LR CK ir jo komentarai, LR statybos įstatymas, statybos techniniai reglamentai, Mykolo Romerio universiteto išleisti civilinės teisės vadovėliai, S.Mitkaus vadovėlis „Statybos teisė“, taip pat S.Mitkaus, L.Baikščio, E.Klimo, M.Norkutės, K.Saukalienės, S. Selelionytės-Drukteinienės mokslinės publikacijos. Darbe taip pat remiamasi V.Mikelėno, V.Bagdono, A.Juodžio, A.Luobikienės, L.Kučinsko, V. Pakalniškis, A. Smaliuko, V.Pacenkaitės, A.Vaišvilos ir kitų autorių moksliniais darbais. Ypatingas dėmesys skirtas LAT praktikai.

Darbo tikslas ir uždaviniai

Darbo tikslas yra kompleksiškai ir išsamiai išanalizuoti statybos rangos sutarties šalių – užsakovo, rangovo, subrangovo – atsakomybės pagrindus, atskleisti problemas, susijusias su atsakomybės taikymu, pateikti jų sprendimo būdus, patvirtinti arba paneigti darbo hipotezę.

Darbo uždaviniai:

- 1) išanalizuoti statybos rangos teisinių santykių sampratą, struktūrą, egzistavimo prielaidas, atskleisti statybos rangos sutarties sampratą, statybos rangos sutarties šalių teisinį subjektiškumą;
- 2) išnagrinėti teisės aktus, reglamentuojančius statybos rangos sutarties šalių atsakomybę, taip pat LAT praktiką su darbo tema susijusiais klausimais; atskleisti teisinio reglamentavimo spragas;
- 3) apibrėžti statybos rangos šalių atsakomybės atsiradimo pagrindus, taikymo sąlygas, veiksnius, lemiančius jos dydį ir paskirstymą tarp sutarties šalių;

⁴ Mitkus S. Lietuvos Respublikos statybos įstatymo komentaras. Vilnius : Eugrimas, 2007.

⁵ Mitkus S. Statybos teisė. Norminių aktų rinkinys. Vilnius: Eugrimas, 2006.

⁶ Mitkus S. Statybos teisės terminų žodynas. Vilnius: Eugrimas, 2006.

⁷ Norkutė M. Statybos rangos sutartis: rangovo atsakomybė už subrangovų veiksmus// Juristas. 2007, Nr. 3.

⁸ Saukalienė K. Statybos defektai ir užsakovo atsakomybės už juos problemos//Socialinių mokslų studijos: Mykolo Romerio universitetas, 2010.

⁹ Klimas E. Statybos rangos sutartinių teisinių santykių vystymosi tendencijos Lietuvoje//Justitia. 2009, Nr. 2(72).

¹⁰ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kiti. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004.

4) nustatyti atsakomybės statybos rangos santykiuose taikymo problemas ir pasiūlyti jų sprendimus.

Darbo objektas ir dalykas

Darbo objektas yra statybos rangos santykių teisinis reglamentavimas.

Darbo dalykas – užsakovo, rangovo ir subrangovo atsakomybė statybos rangos santykiuose.

Darbo hipotezė

Statybos rangos sutarties šalių atsakomybė atsiranda esant pagrindams, numatytiems norminiuose teisės aktuose ir statybos rangos sutartyje.

Darbo metodai

Rašant darbą naudoti abstrakcijos, alternatyvų, analizės, analogijos, apibendrinimo, lingvistinis, loginis, sisteminės analizės, teisės normos tikslo metodai.

Darbo struktūra

Darbą sudaro įvadas, dėstomoji dalis iš trijų skyrių, išvados ir pasiūlymai. Pirmajame dėstomosios dalies skyriuje atskleidžiama statybos rangos teisinių santykių samprata, antrajame – šių santykių egzistavimo prielaidos. Trečiasis darbo skyrius, skirtas šalių atsakomybės statybos rangos santykiuose analizei, suskirstytas į tris stambius poskyrius, kurių kiekviename atskirai nagrinėjami rangovo ir užsakovo atsakomybės pagrindai ir taikymo sąlygos bei atsakomybės statybos subrangos santykiuose specifika. Darbo pabaigoje pateikiamas naudotos literatūros sąrašas, darbo santrauka lietuvių ir anglų kalbomis.

1. STATYBOS RANGOS TEISINIŲ SANTYKIŲ SAMPRATA

1.1 Statybos rangos teisinio santykio sąvoka ir struktūra

Pagal LR statybos įstatymo 2 str. 13 d. statyba yra laikoma veikla, kurios tikslas – pastatyti (sumontuoti, nutiesti) naują, rekonstruoti, remontuoti ar griauti esamą pastatą. Atliekant šiuos veiksmus tarp statybos proceso dalyvių (fizinių ir juridinių asmenų) atsiranda ryšys – tam tikri visuomeniniai santykiai. Tais atvejais, kai jų santykius reguliuoja teisės normos, santykių dalyviai įgyja teisės normomis apibrėžtų subjektinių teisių ir pareigų, jie tampa teisinių santykių subjektais, t.y. tarp šių subjektų egzistuoja teisinis santykis¹¹. Todėl teisiniai statybos santykiai gali būti apibrėžiami kaip teisės normomis sureglamentuoti visuomeniniai santykiai tarp statybos dalyvių, kurie turi valstybės garantuojamas ir ginamas subjektines teises ir pareigas. Kadangi šio darbo objektas yra statybos rangos santykių reglamentavimas, tolesniam temos nagrinėjimui itin svarbu atskleisti sąvokos „statybos rangos santykiai“ prasmę. Pažymėtina, kad statybos rangą reglamentuojantys teisės aktai nepateikia šios sąvokos apibrėžimo, o statybos rangos santykių samprata, kaip atskiras tyrimo objektas, iki šiol išsamiai nėra nagrinėta nei civilinės teisės vadovėliuose, nei kituose teisės mokslo darbuose.

Sutartinių teisinių santykių statyboje rūšys priklauso nuo to, kokį statybos organizavimo būdą pasirinko statytojas (užsakovas)¹². LR statybos įstatymo 12 str. 2 d. 2 p. įtvirtina statytojo (užsakovo) teisę pasirinkti vieną iš šių statybos organizavimo būdų: rangos, ūkio, mišrų (dalį darbų atliekant rangos, dalį – ūkio būdu), statinio statybos valdymo ir kitus būdus, neprieštaraujančius teisės aktams. Taigi teisiniai statybos santykiai negali būti tapatinami su statybos rangos teisiniais santykiais, kadangi statybos ranga yra tik vienas iš statybos organizavimo būdų, atitinkamai ir statybos rangos santykiai yra viena iš teisinių statybos santykių rūšių.

Kiekvienas teisinis santykis turi struktūrą, kurią sudaro trys elementai: teisinio santykio objektas, subjektai ir teisinio santykio turinys. Teisės teorijoje teisinio santykio objektu įvardinamos „tos vertybės, į kurias nukreiptos tokio santykio dalyvių teisės ir pareigos, dėl ko asmenys sueina į tam tikrą teisinį santykį“¹³. LR CK 6.681 str. 1 d. nustato, kad statybos rangos sutartimi viena jos šalis (rangovas) įsipareigoja pagal kitos šalies (užsakovo) užduotį pastatyti statinį ar atlikti kitus statybos darbus, o užsakovas įsipareigoja priimti šių darbų rezultatą. Kadangi teisinio santykio

¹¹ Mitkus S. Statybos teisė. Vilnius: Technika, 2002, P. 131.

¹² Mitkus S. Sutartiniai teisiniai santykiai statyboje//Teisė.2003, Nr. 49. P. 76.

¹³ Vaišvila A. Teisės teorija.Vilnius: Justitia, 2000. P. 322.

objektu, be kitų vertybių, yra pripažįstamos teisinių santykių dalyvių veikos¹⁴ ir teisinių santykių dalyvių veikų rezultatai¹⁵, statybos rangos santykio objektu reikėtų laikyti tiek pačius statybos ar rekonstrukcijos darbus, tiek šių veiksmų rezultata, t.y. pastatytą, rekonstruotą ar nugriautą statinį.

Teisinio santykio subjektai – tai teisės normų sureguliuoto visuomeninio santykio dalyviai, turintys abipuses įstatymo ginamas teises bei pareigas ir pasižymintys „tam tikra teisine charakteristika – teisiniu subjektiškumu“¹⁶. Iš LR CK 6.681 str. 1 d. pateikto statybos rangos sutarties apibrėžimo išplaukia, kad statybos rangos santykio subjektai yra užsakovas ir rangovas, o pastarajam savo prievolių vykdymui pasitelkus kitus asmenis (subrangovus) LR CK 6.650 str. nustatyta tvarka, statybos rangos santykių subjektu tampa ir subrangovas.

Doktrinoje teisinio santykio turinys dažnai yra apibrėžiamas kaip teisinio santykio dalyvių (subjektų) subjektinių teisių ir pareigų visuma. Tačiau darbo autorės nuomone, reikėtų vadovautis civilinės teisės vadovėlyje pateiktu tikslesniu teisinio santykio turinio apibrėžimu, nurodančiu, kad „civilinio teisinio santykio turinį sudaro veiksmai, atliekami įgyvendinant subjektines teises ir pareigas“¹⁷. Taigi statybos rangos santykių turinį galima apibūdinti kaip užsakovo, rangovo ir subrangovo atliekamus veiksmus, kuriais įgyvendinamos statybos rangos sutartyje numatytos teisės ir įsipareigojimai. Pažymėtina, kad „kiekviename teisiniame santykiyje kiekvieną subjektinę teisę atitinka tam tikra teisinė pareiga“¹⁸. Todėl, pavyzdžiui, jeigu rangovas pagal statybos rangos sutartį turi teisę gauti atlyginimą už kokybiškai ir laiku atliktus statybos darbus, tai užsakovas turi šią teisę atitinkančią subjektinę pareigą – tinkamai, sutartyje nustatyta tvarka atsiskaityti su rangovu.

Apibendrinant galima padaryti šias išvadas: statybos rangos santykiai yra viena teisinių statybos santykių rūšių; statybos rangos santykių objektas yra įvairūs statybos darbai ir šių darbų rezultatai – pastatyti, rekonstruoti, nugriauti statiniai; subjektais statybos rangos santykiuose laikytini užsakovas, rangovas, atskirais atvejais ir subrangovas, atitinkantys įstatymo keliamus teisinio subjektiškumo reikalavimus; statybos rangos santykių turinį sudaro subjektų veiksmai, atliekami įgyvendinant koresponduojančias subjektines teises ir pareigas. Atsižvelgiant į šia išvadas, darbo autorė siūlytų tokį teisinių statybos rangos santykių apibrėžimą: **statybos rangos santykiai – tai teisės normomis sureguliuoti faktiniai santykiai, susiklostantys vykdant statinio statybą rangos būdu tarp užsakovo ir rangovo, o atskirais atvejais ir subrangovo, turinčių abipuses**

¹⁴ Mitkus S. Statybos teisė. Vilnius: Technika, 2002, P. 53 .

¹⁵ Ten pat. P. 53.

¹⁶ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P. 325.

¹⁷ Kiršienė J., Pakalniškis V. Ruškytė R. ir kiti. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P. 166.

¹⁸ Mitkus S. Statybos teisė. Vilnius: Technika, 2002, P. 58.

subjektines teises ir pareigas, garantuojamas bei ginamas valstybės, kuriais siekiama atlikti įvairius statybos darbus ir sukurti tam tikrą darbų rezultatą.

2. STATYBOS RANGOS TEISINIŲ SANTYKIŲ PRIELAIDOS

Kad tarp visuomeninio santykio dalyvių atsirastų teisinis santykis, o kartu ir subjektinės teisės ir pareigos, būtini tam tikri pagrindai: a) teisės norma, b) teisinio santykio dalyvių subjektiškumas ir c) juridiniai faktai. Tik būdamos visos kartu, šios prielaidos sudaro pagrindą atsirasti ir funkcionuoti teisiniams santykiams¹⁹. Toliau darbe kiekviena šių prielaidų aiškinama statybos rangos santykių kontekste – aptariama teisės aktų, reglamentuojančių statybos rangą, sistema, atskleidžiamos statybos rangos santykių dalyvių (subjektų) sąvokos ir jų teisinis subjektiškumas, nagrinėjama juridinio fakto – statybos rangos sutarties samprata.

2.1. Statybos rangos santykius reglamentuojančių teisės aktų sistema

Vienas statybos rangos santykių ypatumų yra „specialių norminių aktų, reguliuojančių statybos rangos teisinius santykius, sistema“²⁰. Statybos rangos santykiai yra prievolinės kilmės, todėl pirmiausia juos reglamentuoja svarbiausias privatinės teisės šaltinis – LR CK. Tačiau kaip yra pažymėjęs LAT, „statybos veikloje būtina užtikrinti viešojo intereso apsaugą (statybos darbai ir statiniai neturi kelti pavojaus žmonių saugumui, aplinkai ir pan.), todėl statybos santykiai, susiję su esminiais reikalavimais statiniams, statybos techninio normavimo, statybinių tyrinėjimų, statinių projektavimo, naudojimo ir priežiūros, nugriovimo veikla ir kt., reglamentuojami imperatyviųjų viešosios teisės normų“²¹. Tad patį statybos procesą, kaip vieną iš techninės veiklos sričių, apimančių ir statybos darbų vykdymą, taip pat reguliuoja specialus LR statybos įstatymas, LR Aplinkos ministerijos tvirtinami statybos techniniai reglamentai bei daugelis kitų poįstatyminių teisės aktų. Toks detalus norminis statybos proceso reglamentavimas lemia tai, kad „viešojo teisė daro didžiulę įtaką privatinės teisės reguliuojamiems statybos rangos sutartiniams teisiniams santykiams“²².

Pagrindinio privatinės teisės šaltinio LR CK 6.644 – 6.671 straipsniai nustato bendrąsias rangos teisinius santykius reguliuojančias teisės normas, kurios apibrėžia rangos sutarties esminius

¹⁹ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P. 320.

²⁰ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kiti. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P. 433.

²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 1 d. nutartis c.b. AB If P&C Insurance AS v. UAB „Irengimas“, Nr. Nr. 3K-3-516/2009

²² Klimas E. Statybos rangos sutartinių teisinių santykių vystymosi tendencijos Lietuvoje//Justitia. 2009, Nr. 2(72). P.81.

bruožus, pagrindines santykio šalių teises ir pareigas, o to paties LR CK skyriaus 6.681 – 6.699 straipsniai reglamentuoja konkrečiai statybos rangos teisinius santykius. Pažymėtina, kad pastarosios teisės normos yra specialiosios teisės normos ir turi prioritetą prieš bendrąsias rangos teisinius santykius reglamentuojančias teisės normas.

Nemažiau svarbus teisės aktas, reglamentuojantis statybos rangos teisinius santykius, yra LR statybos įstatymas. Statybos teisės teoretikas S.Mitkus LR Statybos įstatymą įvardina pagrindiniu statybos teisės šaltiniu²³ ir su tokia nuomone nesunku sutikti, juk būtent LR statybos įstatymas „nustato visų Lietuvos Respublikos teritorijoje <...> statomų, rekonstruojamų ir remontuojamų statinių esminius reikalavimus, statybos techninio normavimo, statybinių tyrinėjimų, statinių projektavimo, statybos, statybos užbaigimo, statinių naudojimo ir priežiūros, nugriovimo ir visos šios veiklos priežiūros tvarką, statybos dalyvių, viešojo administravimo subjektų, statinių savininkų (ar naudotojų) ir kitų juridinių ir fizinių asmenų veiklos šioje srityje principus ir atsakomybę“²⁴. Įvertinant šio teisės akto reikšmę statybos teisinių santykių, tarp jų ir statybos rangos santykių, reglamentavime, „statybos įstatyme nustatytos teisės normos dažniausiai turi turėti prioritetą prieš kituose įstatymuose įtvirtintas teisės normas“²⁵. Tačiau esant LR statybos įstatymo ir LR CK nustatytų teisės normų konkurencijai, vadovaujantis LR CK 1.3 str., turi būti taikomos LR CK normos.

Normatyviniai statybos techniniai dokumentai, taikomi statybos procese, įvardinti LR statybos įstatymo 8 str. – tai statybos techniniai reglamentai, statybos taisyklės, statinių naudojimo ir techninės priežiūros taisyklės, statybos srityje taikomi Lietuvos standartai, techniniai liudijimai, metodiniai nurodymai, rekomendacijos. Pažymėtina, kad iš paminėtų normatyvinių statybos techninių dokumentų tik statybos techniniai reglamentai – LR Aplinkos ministerijos tvirtinami teisės aktai, nustatantys statinių, jų statybos, naudojimo ir priežiūros techninius reikalavimus – yra visiems statybos dalyviams ir kitiems subjektams, kurių veiklą reglamentuoja LR statybos įstatymas, privalomas teisės aktas. Visi kiti normatyviniai statybos techniniai dokumentai taikomi savanoriškai, išskyrus atvejus, kai statybos techniniuose reglamentuose, kituose teisės aktuose arba statybos dalyvių sudarytoje statybos rangos ar kitoje sutartyje nustatyta, kad tam tikrus normatyvinius statybos techninius dokumentus taikyti yra privaloma.

LR statybos įstatymo 9 str. nustato, kad Lietuvos Respublikoje gali būti taikomi perimti tarptautinių, Europos organizacijų ir užsienio valstybių normatyviniai statybos techniniai

²³ Mitkus S. Statybos teisė. Vilnius: Technika, 2002, P. 73.

²⁴ Lietuvos Respublikos statybos įstatymo 1 str. 1 d. //Valstybės žinios. 1996, Nr.32-788

²⁵ Mitkus S. Statybos teisė. Vilnius: Technika, 2002, P. 73.

dokumentai. Šioje vietoje pažymėtina FIDIC (International federation of consulting engineers – Tarptautinė inžinierių konsultantų federacija) išleistų statybos sutarčių sąlygų reikšmė. LR aplinkos ministro 1999 m. rugpjūčio 18 d. įsakyme Nr. 260 „Dėl tarptautinės inžinierių konsultantų federacijos (FIDIC) leidinių taikymo“²⁶ įtvirtinta rekomendacija statybos proceso dalyviams rengiant ir vykdant sutartis vadovautis FIDIC sutarčių sąlygomis. Tuo tarpu statybos techninio reglamento „Normatyviniai statybos techniniai dokumentai“²⁷ 10 p. nurodo, kad naujai rengiamų ar keičiamų nacionalinių normatyvinių statybos techninių dokumentų nuostatos privalo būti derinamos su FIDIC leidinių reikalavimais, o statybos techninio reglamento „Statybos darbai“²⁸ 14 p. nustatytas reikalavimas rengiant ir sudarant statybos rangos sutartis naudotis FIDIC arba kitų tarptautinių organizacijų standartinėmis statybos sutarčių sąlygomis, jeigu konkursai statybos darbams pirkti visiškai arba iš dalies finansuojami iš tarptautinių programų lėšų ir vykdomi pagal FIDIC ar kitų tarptautinių organizacijų nustatytas pirkimo procedūras. Įvertinus teisės aktuose įtvirtintą FIDIC dokumentų statusą, darytina išvada, jog privačiuose šalių santykiuose sudarant statybos rangos sutartis FIDIC leidiniai dažniausiai turi tik rekomendacinį pobūdį. Tačiau rengdamos privalomus normatyvinius dokumentus, tokius kaip statybos techniniai reglamentai, kurie yra privalomi visiems asmenims, dalyvaujantiems statybų veikloje, institucijos privalo atsižvelgti į FIDIC dokumentų nuostatas²⁹.

Apibendrinant galima teigti, kad pagrindiniai statybos rangą reglamentuojantys teisės aktai yra LR CK ir LR statybos įstatymas. Statybos rangos teisinius santykius taip pat reguliuoja didelė gausa poįstatyminių teisės aktų, iš kurių svarbiausi yra visiems statybos dalyviams privalomi statybos techniniai reglamentai. Todėl „statybos rangos teisinių santykių specifikai būdinga tai, jog, be privatinės teisės šaltinių, didelę įtaką statybos rangos sutartinių santykių institutui daro viešasis norminis reglamentavimas“³⁰.

2.2. Statybos rangos teisinio santykio dalyviai ir jų subjektiškumo požymiai

²⁶Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 1999 m. rugpjūčio 18 d. įsakymas Nr. 260 „Dėl tarptautinės inžinierių konsultantų federacijos (FIDIC) leidinių taikymo“// Informaciniai pranešimai. 1999, Nr.34-93

²⁷ Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2007 m. gruodžio 6 d. įsakymas Nr. D1-665 „Dėl statybos techninio reglamento STR 1.01.05:2002 „Normatyviniai statybos techniniai dokumentai“ patvirtinimo // Valstybės žinios. 2007, Nr 131-5326

²⁸ Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. balandžio 30 d. įsakymas Nr. 211 „Dėl statybos techninio reglamento 1.08.02:2002 „Statybos darbai“ patvirtinimo // Valstybės žinios. 2002, Nr. 54-2150

²⁹ Smaliukas A., Pacenkaitė V., Matvejenkaitė K. Nekilnojamojo turto teisė: praktiniai aspektai. Vilnius: Mokesčių srautas, 2007. P. 420.

³⁰ Klimas E. Statybos rangos sutartinių teisinių santykių vystymosi tendencijos Lietuvoje//Justitia. 2009, Nr. 2(72). P. 81

Iš LR CK pateiktos statybos rangos sutarties sampratos³¹ išplaukia, kad statybos rangos sutarties šalys yra rangovas ir užsakovas. LR CK 6.650 str. 1 d. įtvirtina rangovo teisę savo prievolių vykdymui pasitelkti kitus asmenis – subrangovus. Jeigu užduočiai vykdyti yra pasitelkti subrangovai, tai rangovas tampa generaliniu rangovu³². Taigi teisinių statybos rangos santykių dalyviai (subjektai) yra rangovas, užsakovas, o atskirais atvejais ir subrangovas.

Minėta, kad viena iš teisinių santykių atsiradimo prielaidų yra šio santykio dalyvių teisinis subjektiškumas. Kad taptų statybos rangos santykių subjektais, asmenys turi pasižymėti teisiniu subjektiškumu, kuris suprantamas kaip „teisės normomis nustatyta galimybė būti teisinių santykių subjektais“³³. Vadinasi, kas gali būti teisinių statybos rangos santykių dalyviais (subjektais), imperatyviai teisės aktuose nustato įstatymų leidėjas.

Pagal LR CK 6.681 str. 1 d. užsakovu laikytina statybos rangos sutarties šalis, kuri pateikia rangovui užduotį atlikti tam tikrus statybos darbus, priimanti atliktų darbų rezultatą ir už jį sumokanti rangovui. LR statybos įstatymo 2 str. 41 d. nurodo, kad statytoju (užsakovu) gali būti bet koks asmuo (fizinis ar juridinis), kuris investuoja lėšas į statybą ir kartu atlieka užsakovo funkcijas arba paveda jas atlikti kitam asmeniui. LR statybos įstatyme vartojamos dvi sąvokos – statytojas ir užsakovas – įvardija tą patį statybos proceso dalyvį. Aiškinant aptariamą LR statybos įstatymo normą lingvistiniu metodu, darytina išvada, kad statytojas visada yra statybos procesą finansuojantis, tačiau nebūtinai užsakovo funkcijas atliekantis asmuo. Pažymėtina ir tai, kad tik „statytojas įgyja nuosavybės teisę į statinį“³⁴. Taigi „investuotojas, finansuojantis statybos projektą, būtų laikomas statytoju ir pastatyto objekto savininku, tačiau užsakovo funkcijas gali pavesti atlikti kitam asmeniui“³⁵. Tai patvirtino ir LAT, savo nutartyje nurodydamas, kad „jis (statytojas) naujo daikto sukūrimo santykiuose neturi būti suprantamas kaip statybą faktiškai vykdomas <...> ar ją faktiškai užsakantis asmuo (užsakovas), nes <...> užsakovas gali būti kito asmens atstovu“³⁶. Vadinasi, kai statytojas deleguoja užsakovo funkcijas kitam asmeniui, statytojas ir faktinis užsakovas nesutampa. Tokiu atveju vienas asmuo – statytojas – finansuoja objekto statybą ir įgyja nuosavybės teisę į statybos rezultatą, o kitas asmuo – užsakovas – faktiškai vykdo užsakovo funkcijas statybos rangos teisiniuose santykiuose.

³¹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.681 str. 1 d.// Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262

³² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.650 str. 1 d.// Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262

³³ Mitkus S. Statybos teisė. Vilnius: Technika, 2002, P. 56.

³⁴ Saukalienė K. Statybos defektai ir užsakovo atsakomybės už juos problemos//Socialinių mokslų studijos: Mykolo Romerio universitetas, 2010. P. 248

³⁵ Baikštys L. Statybos rangos sutarčių sąlygų geros praktikos pavyzdžiai// Lietuvos Advokatūra. 2005, Nr.3-4. P.16.

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. spalio 4 d. nutartis c.b. S.Norvilos įmonė v. Likviduojama 595-osios GNSB, Nr. 3K-3-545/2004

Civilinės teisės vadovėlio autoriai teigia, kad „užsakovu statybos rangos sutartyje gali būti bet kuris fizinis ar juridinis asmuo, galintis įgyvendinti savo statytojo teisę: pagal Statybos įstatymo 3 straipsnio reikalavimus nuosavybės teise ar kitais teisėtais pagrindais valdo žemės sklypą, yra parengtas ir suderintas statybos projektas bei nustatyta tvarka gautas leidimas statybai“³⁷. Darbo autorės nuomone, toks teiginys nėra visiškai teisingas. LR statybos įstatymo 3 str. nustato ne teisės būti užsakovu, o teisės būti statytoju įgyvendinimo reikalavimus. Todėl aiškinant šią teisės normą sistemiškai kartu su LR statybos įstatymo 2 str. 41 d., darytina išvada, kad faktinis užsakovas turi atitikti LR statybos įstatymo 3 str. reikalavimus tik tuo atveju, kai lėšas į statybą finansuoja ir užsakovo funkcijas atlieka tas pats asmuo (statytojas ir faktinis užsakovas sutampa).

Minėta, kad LR CK sutinkama tik užsakovo sąvoka, taip „pabrėžiant sutarties šalies faktinį užsakovo statusą (teises ir pareigas) kitos šalies – rangovo atžvilgiu“³⁸. Šiame darbe taip pat vartojama sąvoka „užsakovas“, kadangi darbe yra nagrinėjama būtent faktinio užsakovo atsakomybė ir jos pagrindai.

Pagal LR 6.681 str. 1 d. rangovas yra statybos rangos sutarties šalis, savo rizika atleikanti darbus pagal užsakovo užduotį ir perduodanti darbo rezultatą užsakovui. Teisę būti rangovu nustato LR statybos įstatymo 15 str., be to, „statybos rangovų privalomus kvalifikacinius reikalavimus ir užsienio subjektų kvalifikacijos pripažinimo Lietuvoje tvarką nustato statybos techniniai reglamentai“³⁹. Teisę būti rangovu turi:

a) Lietuvos Respublikoje įsteigtas juridinis asmuo. Lietuvos Respublikos įregistruotos įmonės įstatuose turi būti nustatyta statyba kaip veiklos rūšis⁴⁰;

b) užsienio valstybės juridinis asmuo ar kita organizacija, pagal savo valstybės teisės aktus turinti teisę užsiimti statyba ir šią teisę patvirtinančius dokumentus, kurie pripažįstami Lietuvos Respublikoje tarptautinių sutarčių pagrindu;

c) statybos inžinierius – fizinis asmuo, turintis dokumentus, suteikiančius teisę verstis statybos inžinieriaus veikla, t.y. veikla, kuri vykdoma turint statybos inžinieriaus profesinę kvalifikaciją⁴¹.

Pažymėtina, kad tam tikrais atvejais rangovų teisiniam subjektiškumui yra keliami papildomi reikalavimai, pavyzdžiui, pagal LR statybos įstatymo 15 str. 2 d. teisę vykdyti ypatingų statinių statybą turi asmenys, gavę vyriausybės įgaliotos institucijos veiklos atestatą ypatingiems

³⁷ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kiti. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P. 433.

³⁸ Saukalienė K. Statybos defektai ir užsakovo atsakomybės už juos problemos//Socialinių mokslų studijos: Mykolo Romerio universitetas, 2010. P. 248

³⁹ Smaliukas A., Pacenkaitė V., Matvejenkaitė K. Nekilnojamojo turto teisė: praktiniai aspektai. Vilnius: Mokesčių srautas, 2007. P. 418.

⁴⁰ Mitkus S. Statybos teisė. Vilnius: Technika, 2002, P. 145.

⁴¹ Lietuvos Respublikos statybos įstatymo 2 str. 83 d.// Valstybės žinios. 1996, Nr.32-788

statiniams statyti, o štai „teisė statyti bei rekonstruoti branduolinės energetikos objektus suteikiama Branduolinės energijos įstatymo nustatyta tvarka“⁴².

Rangovas turi teisę savo nuožiūra pasirinkti subrangovus, jeigu to nedraudžia statybos rangos sutartis. Subrangovas yra asmuo, kurį savo prievolių vykdymui pasitelkia rangovas, todėl „rangos sutarties atžvilgiu subrangovas yra tarsi generalinio rangovo sudėtinė, struktūrinė dalis“⁴³. Vadinasi, subrangovo teisiniam subjektiškumui yra taikomi tokie patys reikalavimai, kaip ir rangovui. Todėl atsakant į klausimą, ar konkretus asmuo gali būti subrangovu, pirmiausia turi būti nustatyta, ar šis asmuo turi teisę būti rangovu pagal LR statybos įstatymo 15 str. 1 d. reikalavimus.

Apibendrinant teigtina, kad statybos rangos santykių subjektais - užsakovu, rangovu ir subrangovu - gali būti bet kuris Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybės fizinis ar juridinis asmuo, pasižymintis teisiniu subjektiškumu, t.y. atitinkantis LR statybos įstatymo ir statybos techninių reglamentų keliamus reikalavimus.

2.3. Statybos rangos sutarties samprata

Konkrečios statybos rangos sutarties šalių teisės bei įsipareigojimai, kiek jie imperatyviai nenustatyti įstatymų, reglamentuojami statybos rangos sutarties⁴⁴, o teisėtai sudaryta ir galiojanti sutartis jos šalims turi įstatymo galią (LR CK 6.189 str. 1 d.). Todėl „statybos rangos sutartis – tai pagrindinis teisinis dokumentas, nustatantis statytojo (užsakovo) ir statybos rangovo tarpusavio santykius“⁴⁵.

Sutartiniai teisiniai santykiai tarp dviejų ar daugiau asmenų yra sukuriami sudarant sutartis, „kai vienas ar keli asmenys įsipareigoja kitam asmeniui ar asmenims atlikti tam tikrus veiksmus (ar susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų atlikimo), o pastarieji įgyja reikalavimo teisę“⁴⁶. Sutarties sudarymas yra juridinis faktas, nes su jo „buvimu teisės norma sieja konkrečių teisinių santykių atsiradimą, pasikeitimą arba pasibaigimą“⁴⁷. Statybos rangos teisiniai santykiai tarp šalių sukuriami sudarant statybos rangos sutartį. Pagal LR CK 6.681 str. 1 d. statybos rangos sutartimi rangovas įsipareigoja per sutartyje nustatytą terminą pastatyti pagal užsakovo užduotį statinį arba atlikti kitus statybos darbus, o užsakovas įsipareigoja sudaryti rangovui būtinas statybos darbams atlikti sąlygas,

⁴² Mitkus S. Statybos teisė. Vilnius: Technika, 2002, P. 146.

⁴³ Norkutė M. Statybos rangos sutartis: rangovo atsakomybė už subrangovų veiksmus// Juristas. 2007, Nr. 3. P. 20.

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 25 d. nutartis c.b.UAB”Stameda”. v.UAB”Kondventa”, Nr. 3K-3-517/2008

⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. rugsėjo 23 d. nutartis c.b. A.Č. v.UAB”Molesta”, Nr. 3K-3-338/2009

⁴⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.154 str. 1 d.// Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262

⁴⁷ Vaišvila A. Teisės teorija.Vilnius: Justitia, 2000. P. 320 .

priimti darbų rezultata ir sumokėti sutartyje nustatytą kainą. Statybos rangos sutarčiai taikomos LR CK 6.681– 6.698 straipsnių nuostatos. Atkreiptinas dėmesys, kad statybos rangos sutartis yra atskira rangos sutarčių rūšis, todėl jai taip pat *mutatis mutandis* taikomos ir bendrosios rangos sutartį reglamentuojančios LR CK 6.644 – 6.671 straipsnių nuostatos.

Statybos rangos sutartis yra dvišalė (rangovas ir užsakovas turi priešpriešines teises ir pareigas), konsensualinė (šalių teisės ir pareigos atsiranda nuo sutarties sudarymo momento), atlygintinė (vykdant sutartį viena šalis privalo patenkinti kitos sandorio šalies priešpriešinių turtinių reikalavimą).

Sutarties elementai, kurių pakanka sutarties galiojimui, yra veiksmų šalių susitarimas, o įstatymo nustatytais atvejais – ir sutarties forma⁴⁸. Kai šalys susitaria dėl visų esminių sutarties sąlygų, sutartis galioja, nors susitarimas dėl antraeilių sąlygų ir atidėtas⁴⁹. Esminės sutarties sąlygos yra tokios sąlygos, kurios būtinos ir pakankamos tam, kad sutartis būtų sudaryta ir sukurtų šalims teises ir pareigas⁵⁰. Be to, jeigu atitinkamai sutarčių rūšiai įstatymas nustato imperatyvius formos reikalavimus, šalys privalo savo susitarimą dėl esminių sutarties sąlygų išreikšti įstatymo reikalaujama forma. Kadangi nei rangos, nei statybos rangos sutartį reglamentuojančios teisės aktų nuostatos nenustato specialių reikalavimų šios sutarties formai, todėl „sudarant rangos sutartį reikia vadovautis bendromis sandorių sudarymo taisyklėmis (CK 1.63-1.77 str.)“⁵¹. Apibendrinant LR CK normas, reglamentuojančias sutarties sudarymą, darytina išvada, jog statybos rangos sutartis laikoma sudaryta nuo to momento, kai šalys tarpusavyje suderina visas esmines sutarties sąlygas. Esminėmis statybos rangos sutarties sąlygomis teisės doktrinoje paprastai yra laikomi sutarties dalykas, sutarties įvykdymo terminai ir kaina.

Sutarties dalykas yra esminė kiekvienos sutarties sąlyga. LR CK 6.3 str. 1 ir 2 d. nurodo, kad prievolės, taigi ir sutarties, dalyku gali būti bet kokie veiksmai (veikimas, neveikimas), kurių nedrauzia įstatymas ir kurie neprieštarauja viešajai tvarkai ar gerai moralei, bet koks turtas, taip pat ir tas, kuris bus sukurtas ateityje, apibūdintas pagal rūšį, kiekį arba pagal kitus kriterijus. Šalys, sudarydamos sutartį, susitaria dėl tam tikrų veiksmų atlikimo, rezultato pasiekimo, daikto sukūrimo, perdavimo ir pan. Tai, dėl ko jos susitaria, yra sutarties dalykas⁵².

⁴⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.159 str. // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262

⁴⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.162 str. 2 d. // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262

⁵⁰ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kiti. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P. 159.

⁵¹ Ten pat. P. 421 .

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 7 d. nutartis c.b. V. G. v. K. P., P. P., R. P., V. K., R. K., A. J., R. J., M. B., valstybės įmonės Registrų centro Tauragės filialas., Nr. 3K-7-540/2009

Teisės teorijoje vyrauja keletas nuomonių, kas yra laikytina statybos rangos sutarties dalyku. Pirmoji nuomonė teigia, kad statybos rangos sutarties dalyku yra pripažįstami šalių veiksmai, kurie pasižymi tam tikru specifiškumu – šie veiksmai būtinai turi būti susiję su statybos procesu. Todėl statybos rangos sutarties dalyku laikytini vykdomi statybos darbai: „sutar ties dalykas – įmonių, pastatų, gyvenamųjų namų ir kitokių statinių statyba arba rekonstrukcija, taip pat montavimas, paleidimas arba kitokie darbai“⁵³; „rangos sutarties dalykas yra atliekami darbai“⁵⁴. Pagal antrąją nuomonę, „rangos sutarties dalykas yra ne pats darbo procesas, o darbo rezultatas, kuris perduodamas užsakovui“⁵⁵. Vis dėlto darbo autorė sutinka su trečiąja nuomone, teigiančia, jog statybos rangos sutarties dalyku turėtų būti laimomi tiek patys statybos darbai, tiek ir šių darbų rezultatas. Rangos sutarties esmę sudaro tai, kad rangovas įsipareigoja savo rizika atlikti tam tikrą darbą ir jo rezultatą perduoti užsakovui, o užsakovas privalo priimti darbų rezultatą ir už jį apmokėti. Jos tikslas yra sukurti ir perduoti darbų rezultatą⁵⁶. Todėl vienas pagrindinių rangos, taip pat ir statybos rangos, sutarties ypatumų yra tas, kad jos vykdymo metu visada yra sukuriamas materialus rezultatas – visiškai naujas objektas arba atliekami esamo objekto pataisymai ir pan. Gauti šį rezultatą sudarydamas sutartį ir tikisi užsakovas. Tačiau šalims sudarant statybos rangos sutartį materialus rezultatas dar neegzistuoja ir šalys pirmiausia privalo susitarti dėl jo sukūrimo. Taigi rangos sutarčiai vertingas yra ne vien rezultatas, bet ir tam rezultatui pasiekti atliekami darbai, jų pobūdis⁵⁷. Atkreiptinas dėmesys į LAT išplėstinės teisėjų kolegijos išaiškinimą, kad sutarties dalykui yra „keliami apibrėžtumo, teisėtumo, kreditorius intereso ir įmanomumo reikalavimai. Sutarties dalyko apibrėžtumas reikalauja, kad iš sutarties sąlygų būtų aišku, ką skolininkas privalo duoti, padaryti ar nedaryti“⁵⁸. Todėl jeigu yra sudaroma statybos rangos sutartis, dalyko apibrėžtumo reikalavimas įvykdomas sutarties šalims susitariant ir aiškiai nustatant, „kokį darbą atliks ir kokį rezultatą perduos rangovas užsakovui“⁵⁹.

⁵³ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kiti. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P. 433.

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. gegužės 29 d. nutartis c.b. AB “Klaipėdos keliai” v. UAB “Irvaja”, Nr. 3K-3-729/2002

⁵⁵ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kiti. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004. P. 423.

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. lapkričio 11 d. nutartis c.b. AB “Panevėžio statybos trestas” v. UAB AK “Aviabtaltika”, Nr. 3K-3-652/2004

⁵⁷ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kiti. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P. 423.

⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 7 d. nutartis c.b. V. G. v. K. P., P. P., R. P., V. K., R. K., A. J., R. J., M. B., valstybės įmonės Registrų centro Tauragės filialas., Nr. 3K-7-540/2009

⁵⁹ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kiti. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P. 422.

Teisingai suvokti ir apibrėžti statybos rangos sutarties dalyką yra itin svarbu, kadangi būtent pagal sutarties dalyką statybos rangos sutartis yra atskiriama nuo rangos sutarties. Pagal LR CK 6.681 str. 1 d. statybos rangos sutartyje rangovas įsipareigoja pastatyti statinį arba atlikti kitus statybos darbus. Atskleidžiant sąvokos „kiti statybos darbai“ prasmę, aptariama LR CK norma turėtų būti aiškinama sistemiškai kartu su LR statybos įstatymo 1 str. 15 d., nurodančia, kad statybos darbais laikytini visi darbai, atliekami statant arba griaunant statinį (žemės kasimo, mūrijimo, betonavimo, montavimo, pamatų ir stogų įrengimo, stalių, apdailos, įrenginių paleidimo ir derinimo)”. Statybos darbai skirstomi į bendruosius (žemės darbai, statybinių konstrukcijų statybos ir montavimo darbai) ir specialiuosius (mechanikos ir elektrotechnikos darbai). Vadinasi, pagal LR CK 6.681 str. 1 d. statybos rangos sutartis visais atvejais turi būti sudaroma vykdant LR statybos įstatymo 1 str. 15 d. nurodytus statybos darbus. LR CK 6.681 str. 2 d. nustato, kad statybos rangos sutartis sudaroma įvairių statinių statybai ir rekonstrukcijai, taip pat montavimo, paleidimo ar kitokiems darbams atlikti, be to, statybos rangos sutartis taip pat gali būti sudaroma vykdant pastatų ar įrenginių kapitalinio remonto darbus, jeigu sutartis nenustato ko kita. Taigi LR CK 6.681 str. 2 d. prie statybos rangos sutarties dalyko taip pat priskiria ir statinių rekonstrukcijos darbus. Tuo tarpu šios teisės normos dalis, nustatanti galimybę statybos rangą reglamentuojančias normas taikyti pastatų ir įrenginių kapitalinio remonto darbams, yra dispozityvi. Statinio kapitalinis remontas yra paprastesnė statybos veikla nei statinio statyba ar rekonstrukcija, todėl įstatymų leidėjas leidžia šalims pasirinkti: sudaryti kapitalinio remonto darbams atlikti statybos rangos sutartį ar kitą – rangos sutartį⁶⁰. Dar paprastesnė statybos veikla yra statinio paprastasis remontas, jis nėra paminėtas LR CK 6.681 str. 2 d., todėl „darytina išvada, kad paprastojo remonto darbams atlikti statybos rangos sutarties nuostatos netaikomos”⁶¹. Apibendrinant galima teigti, kad statybos rangos sutartis yra sudaroma tais atvejais, kai sutarties dalykas yra statinio statybos darbai (apibrėžti LR statybos įstatymo 1 str. 15 d.) ir statinio rekonstravimo darbai bei šių darbų rezultatas, taip pat statinio kapitalinio remonto darbai ir jų rezultatas, jeigu sutarties šalys dėl šių darbų vykdymo nesusitarė sudaryti paprastos rangos sutarties.

Viena iš esminių rangos sutarties sąlygų pripažįstamas šalių susitarimas dėl darbų atlikimo terminų⁶². Sudarydamos sutartį šalys nustato darbų pradžią ir pabaigą, taip pat gali būti susitarta dėl atskirų darbų atlikimo terminų. Statybos rangos sutarties įvykdymo terminas yra laiko ribos, per kurias rangovas privalo atlikti sulygtus statybos darbus ir pasiekti tam tikrą darbų rezultatą.

⁶⁰ Mitkus S., Cibulskienė R. Statybos rangos sutartys: kvalifikavimo problemos// Teisė. 2009, Nr.70. P. 39.

⁶¹ Ten pat. P. 39.

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gruodžio 4 d. nutartis c.b. UAB „Polikopija“ v. J.B įmonė, „Era“ ir J. B., Nr. 3K-3-530/2007

Rangovo atsakomybė už sutarties įvykdymo terminų pažeidimą yra preziumuojama⁶³, todėl rangovas turėtų būti itin atsargus derantis su užsakovu dėl sutarties įvykdymo terminų ir rimtai apsvarstyti savo galimybes laiku užbaigti darbus. Tokią rangovo pareigą taip pat yra pažymėjęs ir LAT, nurodydamas, kad „rangovas, specializuodamasis statybos <...> darbų srityje, jau sutarties sudarymo etape turi realiai įvertinti savo pajėgumus, konkretaus objekto specifiką ir kitus galimus veiksnius (kaip antai – metų laiką ir su tuo susijusius statybos darbų proceso galimus ypatumus), kad nesuklaidintų užsakovo“⁶⁴.

Kaina taip pat laikoma statybos rangos sutarties esmine sąlyga. Darbų kaina yra rangovo turėtų išlaidų kompensavimas ir rangovo atlyginimas už atliktą darbą, t.y. pelnas⁶⁵. LAT yra išaiškinęs, kad „darbų kaina gali būti nustatoma keliais būdais: 1. sutartyje nurodant konkrečią kainą arba 2. sudarant sąmatą arba 3. sutartyje įtvirtinant kainos nustatymo kriterijus ir būdus. CK 6.653 straipsnio 1-3 dalys – dispozityviosios teisės normos, kuriose nustatyta galimybė šalims pasirinkti kainos nustatymo būdus“⁶⁶. Štai S.Mitkus siūlo sutarties kainą išreikšti vienu šių būdų: bendra suma, vietinėmis kainomis už vienodos rūšies darbus arba vietinėmis darbo jėgos, mechanizmų darbo ir medžiagų kainomis⁶⁷. Gana išsamiai galimus kainos nustatymo metodus aptaria praktinio vadovo „Nekilnojamojo turto teisė: praktiniai aspektai“ autoriai ir siūlo statybos rangos sutarties šalims naudoti vieną iš šių kainos nustatymo būdų: fiksuotos kainos, atsiskaitymo pagal faktą/atvirų knygų ir garantuotos maksimalios naudos kainos metodą⁶⁸. Pagal tai, kokį kainos nustatymo būdą pasirenka šalys, sudaroma apytikrė arba konkreti sąmata. Apytikrėje sąmatoje „nustatoma preliminari statybos darbų kaina, kuri vėliau tikslinama pagal faktiškai atliktų darbų kiekį atsižvelgiant į šalių suderintas vienetines statybos darbų kainas“⁶⁹, tuo tarpu konkrečioje sąmatoje fiksuojama kaina tiksliam darbų kiekiui ir vėliau nėra koreguojama. Tad pasirinkdamos sutarties kainos išreiškimo būdą, šalys pirmiausia turi įvertinti pagal sutartį atliekamų darbų pobūdį ir apimtį, jų tikslumą, statybos projekto ir dokumentacijos parengimo laipsnį bei kitas sutarties vykdymo sąlygas, turinčias įtakos kainos nustatymui. Atskirai reiktų aptarti atvejį, kuomet šalys sutartyje neįvardina nei kainos, nei jos apskaičiavimo būdo. Statybos rangos sutartyje nenurodžius

⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gruodžio 4 d. nutartis c.b. UAB „Polikopija“ v. J.B įmonė, „Era“ ir J. B., Nr. 3K-3-530/2007

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gruodžio 4 d. nutartis c.b. UAB „Polikopija“ v. J.B įmonė, „Era“ ir J. B., Nr. 3K-3-530/2007

⁶⁵ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.653 str. 2 d.// Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. sausio 27 d. nutartis c.b. UAB „Sermeta“ v. UAB „Congestum group“, Nr. 3K-3-54/2009

⁶⁷ Mitkus S. Statybos teisė. Vilnius: Technika, 2002. P. 206.

⁶⁸ Smaliukas A., Pacenkaitė V., Matvejenkaitė K. Nekilnojamojo turto teisė: praktiniai aspektai. Vilnius: Mokesčių srautas, 2007. P 424-425.

⁶⁹ Baikštys L. Statybos rangos sutarčių sąlygų geros praktikos pavyzdžiai. Lietuvos Advokatūra. 2005, Nr.3-4. P. 19.

kainos, sutartis galioja, o darbų kaina tokiu atveju nustatoma LR CK 6.198 str. nustatyta tvarka. CK 6.198 str. 1 d. įtvirtinta prezumpcija, kad sutarties šalys, nenumatydamos sutartyje kainos ar jos nustatymo kriterijų, omenyje turėjo įprastą kainą, o jeigu tokios kainos nėra, – atitinkančią protingumo kriterijus kainą⁷⁰. Vadinasi sutartyje nenurodžius atliekamų darbų vertės, jų įvykdymo kaina bus nustatoma atsižvelgiant į „įprastinę kainą, kuri sutarties sudarymo metu ir sudarymo vietoje atitinkamoje verslo srityje buvo imama už tokį pat įvykdymą (tokius pačius darbus, paslaugas, prekes ir panašiai) atitinkamomis aplinkybėmis“⁷¹.

Kokios sąlygos yra esminės, gali lemti ne tik sutarties rūšis ar pobūdis, bet ir įstatymas arba pačių šalių susitarimas.⁷² Pavyzdžiui, LR CK 6.684 str. imperatyviai nustatyta, jog sutartyje privalo būti nurodyta su ja susijusių dokumentų sudėtis (normatyviniai statybos dokumentai), taip pat kuri šalis ir per kokius terminus turi pateikti normatyvinius statybos dokumentus. Todėl reikėtų sutikti su civilinės teisės vadovėlio autorių nuomone ir normatyvinių dokumentų sudėtį taip pat laikyti esmine statybos rangos sutarties sąlyga⁷³. Šalys derybų metu taip pat gali susitarti, kad tam tikros sutarties sąlygos bus laikomos esminėmis, pvz., apmokėjimo už atliktus darbus terminai ir tvarka, todėl šalims nesusitarus dėl šių sąlygų, sutartis taip pat nebus laikoma sudaryta.

Be esminių sutarties sąlygų, šalys statybos rangos sutartyje taip pat aptaria ir nustato daugybę kitų sąlygų: susitaria dėl atsiskaitymo už atliktus darbus tvarkos ir terminų, nurodo darbų kokybės reikalavimus, jų kokybę patvirtinančių dokumentų vedimą ir pateikimą, aptaria rangovo teisę darbų vykdymui pasitelkti subrangovus ir t.t. Tokiu būdu sutarties šalys nusistato tarpusavio įsipareigojimų apimtį, o kartu ir atsakomybės ribas. Todėl neabejotinai „viena pagrindinių statybos rangos sutarties paskirčių yra aiškiai, suprantamai, nedviprasmiškai paskirstyti riziką ir atsakomybę“⁷⁴.

2.4. Generalinės statybos rangos sutarties ir subrangos sutarties santykis

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. sausio 27 d. nutartis c.b. UAB „Sermeta“ v. UAB „Congestum group“, Nr. 3K-3-54/2009

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. sausio 27 d. nutartis c.b. UAB „Sermeta“ v. UAB „Congestum group“, Nr. 3K-3-54/2009

⁷² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Vilnius: Justitia, 2003. P. 206.

⁷³ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kiti. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P. 434.

⁷⁴ Mitkus S. Rizikos dėl papildomų nenumatytų darbų atsiradimo paskirstymas statybos rangos sutartyse//Verslas, vadyba ir studijos'2004. Vilnius, 2005. P. 108.

Statybos procesui būdingas kompleksiskumas⁷⁵. Esant sudėtingam ir didelės apimties statybos projektui, rangovas gali būti nepajėgus vienas atlikti visus užsakovo užduotį sudarančius darbus. Be to, vykdant objekto statybą, dažnai būtina atlikti specialiuosius darbus⁷⁶, o rangovas gali neturėti pakankamo profesinio pasirengimo ir būtinų leidimų (kvalifikacijos atestatų), suteikiančių teisę vykdyti šiuos darbus. Todėl „įprasta, kad užsakovas sudaro kontraktą užsakymui atlikti su viena firma, o ši savo ruožtu sudaro subkontraktus su kitomis reikalingomis firmomis“⁷⁷. Tokiu atveju yra sudaromos kelios atskiros sutartys: rangos sutartis tarp užsakovo ir rangovo, kuri dažnai praktikoje vadinama generalinės rangos arba pagrindine sutartimi⁷⁸, ir sutartis (-ys) tarp rangovo ir subrangovo (-ų), t.y. subrangos sutartis (-ys). Jeigu užduočiai vykdyti yra pasitelkti subrangovai, tai rangovas tampa generaliniu rangovu ir yra dviejų (arba daugiau, priklausomai nuo sudarytų subrangos sutarčių skaičiaus) savarankiškų sutarčių dalyvis. Tuo tarpu užsakovo ir subrangovo tiesioginiai sutartiniai santykiai dažniausiai nesieja. Šios taisyklės išimtį LR CK numato tik dviem atvejais:

a) LR CK 6.650 str. 4 d., nurodyta, kad jeigu ko kita nenustato įstatymas ar sutartis, užsakovas ir subrangovas neturi teisės reikšti vienas kitam piniginių reikalavimų, susijusių su sutarčių, kiekvieno iš jų sudarytų su generaliniu rangovu, pažeidimu, lingvistinė analizė suponuoja išvadą, kad tarp užsakovo ir subrangovo vis tik gali atsirasti tiesioginiai santykiai. Būtina to sąlyga – atitinkama įstatymo norma arba šalių susitarimas. Tokiu atveju tiek generalinės rangos sutartyje, tiek subrangos sutartyje turi būti įtvirtinta sąlyga, suteikianti teisę užsakovui ir subrangovui reikšti vienas kitam piniginius reikalavimus, susijusius su sutarčių pažeidimu;

b) LR CK 6.650 str. 5 d. nustatyta užsakovo teisė darbų vykdymui sudaryti sutartis su kitais asmenimis. Jomis užsakovai ne per generalinius rangovus, o tiesiogiai paveda specializuotoms organizacijoms atlikti tam tikrus statybos ir montavimo darbus⁷⁹ ir šie darbai nėra įtraukiami į generalinės rangos sutartį. Todėl asmenys, su kuriais užsakovas sudaro tiesiogines darbų atlikimo sutartis, už sutarties neįvykdymą ar netinkamą vykdymą atsako tiesiogiai užsakovui. Pažymėtina, kad pagal LR CK 6.650 str. 5 d., užsakovui naudojantis komentuojamame straipsnyje numatyta teise, visais atvejais yra būtinas generalinio rangovo sutikimas.

⁷⁵Klimas E. Statybos rangos sutartinių teisinių santykių vystymosi tendencijos Lietuvoje//Justitia. 2009, Nr. 2(72) P 87.

⁷⁶Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. balandžio 30 d. įsakymas Nr. 211 „Dėl statybos techninio reglamento 1.08.02:2002 "Statybos darbai" patvirtinimo // Valstybės žinios. 2002, Nr. 54-2150

⁷⁷Bagdonas V. Verslo kontraktų sudarymas, įvertinimas ir kreditavimas. Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2000.P. 120.

⁷⁸Kučinskis L., Pakalniškis V., Rasimavičius P ir kt. Tarybinė civilinė teisė. II dalis. Vilnius: Mintis, 1988. P.110.

⁷⁹Ten pat. P.110.

Rangovo teisė objekto statybos metu sudaryti sutartis su subrangovais bei šios teisės apribojimai yra reglamentuojami LR CK 6.650 str. 1 d., pagal kurią rangovas turi teisę pasitelkti savo prievolėms įvykdyti kitus asmenis (subrangovus), jeigu įstatymai ar rangos sutartis nenustato, kad užduotį privalo įvykdyti pats rangovas. Praktikoje gali kilti klausimas, ar rangovui, ketinančiam sutarties vykdymui pasitelkti subrangovus, tokia teisė turi būti įvardinta užsakovo ir rangovo sudaromoje statybos rangos sutartyje. M.Norkutė teigia, kad „rangos sutartyje šalys turėtų numatyti galimybę rangovui pasitelkti trečiuosius asmenis“⁸⁰, tokios pat pozicijos laikosi ir S.Mitkus, nuroydamas, kad „CK 6.684 str. numato, kad rangovas visus darbus privalo atlikti pats, jeigu sutartyje nėra numatyta kitaip. <...> Kadangi įprastinė dispozityvioji statybos rangos sutarties sąlyga numato, kad visus darbus turi atlikti rangovas savo jėgomis, sąlyga, numatanti subrangovų dalyvavimą, turi būti numatyta sutartyje“⁸¹. Su tokia minėtų autorių nuomone negalima sutikti dėl kelių priežasčių. Pirma, įstatymų leidėjas LR CK 6.650 str. 1 d. įtvirtindamas rangovo teisę samdyti subrangovus nurodo, kad „rangovas turi teisę pasitelkti <...> kitus asmenis (subrangovus), jeigu įstatymas ar rangos sutartis nenustato, kad užduotį privalo įvykdyti pats rangovas“. Vadinasi, šiuo atveju taikomas dispozityvus reguliavimo metodas ir galioja taisyklė „*viskas leidžiama, kas tiesiai neuždrausta*“⁸². Laikantis aukščiau nurodytų autorių pozicijos, minėta LR CK norma turėtų būti konstruojama taip: rangovas turi teisę pasitelkti kitus asmenis (subrangovus), jeigu tokia rangovo teisė yra numatyta sutartyje. Pastaruoju atveju galiotų taisyklė „*viskas, kas nėra tiesiogiai leista įstatymo, draudžiama*“⁸³. Antra, LR CK 6.684 str. 3 d., vadovaujantis LR CK 1.9 str. įtvirtintais teisės normų aiškinimo principais, turėtų būti aiškinama atsižvegiant į kodekso sistemą ir struktūrą. Komentuojama norma (LR CK 6.684 str. 3 d.) yra LR CK straipsnio, reglamentuojančio darbų atlikimą pagal normatyvinius statybos dokumentus bei sąmatą, dalis. Todėl „CK 6.684 straipsnio 3 dalis taikytina, siekiant nustatyti darbų apimtį, kurią pagal rangos sutartį privalo atlikti rangovas. Ši norma taikytina, kai sprendžiamas klausimas, kokia sutartis buvo sudaryta – statybos rangos sutartis dėl darbų dalies (numatytos statybos normatyviniuose dokumentuose) ar viso objekto statybos (visų darbų, numatytų statybos normatyviniuose dokumentuose) atlikimo“⁸⁴, ir negali būti suprantama kaip rangovo teisę darbų vykdymui pasitelkti subrangovus ribojanti įstatymo norma. Apibendrinant galima teigti, kad atsakymas į klausimą, ar rangovas turi teisę samdyti subrangovus, priklauso nuo

⁸⁰ Norkutė M. Statybos rangos sutartis: rangovo atsakomybė už subrangovų veiksmus// Juristas. 2007, Nr. 3. P. 20.

⁸¹ Mitkus S., Trinkūnienė E. Hierarchinis statybos rangos sutarties sąlygų modelis // Ūkio technologinis ir ekonominis vystymas. Vilnius, 2007, T.13, Nr. 3. P. 251.

⁸² Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P.161.

⁸³ Ten pat. P.160.

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 25 d. nutartis c.b. UAB "Stameda". v.UAB "Kondventa", Nr. 3K-3-517/2008

rangovo ir užsakovo sudarytos sutarties turinio, t.y. ar joje yra sąlygų, ribojančių rangovo teisę sudaryti subrangos sutartį su trečiuoju asmeniu. Tokios pozicijos laikosi ir LAT: „šalių sudarytoje rangos sutartyje nesant nuostatos, kad visus darbus turi atlikti ieškovas, taip pat draudimo pasitelkti trečiuosius asmenis, teisėjų kolegija sprendžia, kad <...> rangovas turėjo teisę sudaryti sutartį su subrangovu dėl tam tikrų darbų atlikimo“⁸⁵. Vadinasi, ir tuo atveju, kai šalys statybos rangos sutartyje atskirai nenumatė tokios rangovo teisės, rangovas gali pasitelkti savo prievolių vykdymui subrangovus LR CK 6.650 str. 1 d. pagrindu.

LR CK nenustato, kokiai savo vykdytinų prievolių apimčiai generalinis rangovas turi teisę pasitelkti trečiuosius asmenis, tačiau tai gali būti aptarta pačioje statybos rangos sutartyje, sudarytoje tarp užsakovo ir generalinio rangovo, pavyzdžiui, įvardinant konkrečius darbus, kurių vykdymui generalinis rangovas turi teisę samdyti subrangovus, „procentine išraiška nustatant darbų, kuriuos privalo atlikti pats rangovas asmeniškai, dalį“⁸⁶ ir t.t. Atkreiptinas dėmesys į LAT išaiškinimą, jog „generalinis rangovas jam sutartimi suteiktų teisėto pastato valdytojo teisių negali visa apimtimi perduoti subrangovui, nes toks perdavimas neatitiktų generalinio rangovo teisinės padėties statybos procese <...> generaliniam rangovui išlieka atsakomybė prieš užsakovą ir kitus asmenis visą statybos laiką, nepriklausomai nuo subrangos sutartimi subrangovui suteiktų teisių apimties“⁸⁷. Vadinasi, generaliniam rangovui perleidus net ir maksimalią apimtį savo prievolių pagal statybos rangos sutartį subrangovams, jis vis tiek lieka atsakingas užsakovui už tinkamą šių prievolių ir kitų pagal sutartį prisiimtų įsipareigojimų vykdymą, sklandų statybos proceso įgyvendinimą ir statybos darbų rezultato kokybę.

3. STATYBOS RANGOS SUTARTIES ŠALIŲ ATSAKOMYBĖ

Šalys sudaro statybos rangos sutartį skatinamos tam tikrų interesų – užsakovas tikisi įgyti kokybiškai ir laiku atlikto darbo rezultata, rangovas ir subrangovas siekia gauti sutartyje numatytą atlyginimą. Taigi „sutarčių teisė gina lūkesčių interesą <...> Lūkesčių interesas reiškia, kad šalis tikisi atsidurti tokioje padėtyje, kurioje būtų tinkamai įvykdžiusi sutartį, todėl sutartinės atsakomybės tikslas – užtikrinti, kad nukentėjusioji šalis tokioje padėtyje atsidurtų“⁸⁸. Už neįvykdytą arba netinkamai vykdomą sutartį šalys atsako statybos rangos sutarties, LR CK, taip pat kitų teisės

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. rugsėjo 23 d. nutartis c.b. A.Č. v. UAB „Molesta“, Nr. 3K-3-338/2009

⁸⁶ Baikštys L. Statybos rangos sutarčių sąlygų geros praktikos pavyzdžiai. Lietuvos Advokatūra. 2005, Nr.3-4. P. 17.

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. lapkričio 16 d. nutartis c.b. AB „Lietuvos draudimas“ v. UADB „Seesam Lietuva“, Nr. 3 K-7-466/2004

⁸⁸ Selelionytė – Drukeinionė S. Sutartinė – deliktinė atsakomybė// Justitia. 2008, Nr. 1(67). P. 2.

aktų numatytais pagrindais ir tvarka. Pareigų, nustatytų statybos rangos teisiniais santykiais, pažeidimas sukelia civilinę atsakomybę⁸⁹. Civilinė atsakomybė atsiranda neįvykdžius įstatymuose ar sutartyse nustatytų pareigų arba atlikus veiksmus, kuriuos draudžia įstatymas ar sutartis, arba pažeidus bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai⁹⁰. Taigi pirmiausia šalių atsakomybė susijusi su statybos rangos sutarties nevykdymu arba netinkamu vykdymu ir tokiu atveju šalių atsakomybė už sutarties pažeidimą yra sutartinė. Tačiau statybos rangos sutarties šalys gali atsakyti ir pagal deliktinės atsakomybės taisykles, jeigu dėl jų neteisėtų veiksmų yra padaroma žala tretiesiems, t.y. su sutartiniais statybos rangos teisiniais santykiais nesusijusiems asmenims. Pavyzdžiui, civilinė deliktinė atsakomybė gali kilti atitinkamai rangovui, projektuotojui ir statybos techniniam prižiūrėtojui už statinio sugriuvimą ir tuo padarytą žalą (LR CK 6.696 str. 1 d.).

Civilinė atsakomybė yra tik vienas iš pažeistos teisės gynybos būdų. Jos specifinis bruožas yra turtinis pobūdis, todėl jos taikymas prievolės neįvykdžiusiai ar netinkamai vykdytusi sutarties šaliai sukelia neigiamų turtingų padarinių – ji privalo „kompensuoti nukentėjusiajai šaliai patirtą žalą, kuri sutartinėje atsakomybėje pasireiškia dviem formomis: nuostolių atlyginimu ir netesybomis“⁹¹. Tačiau statybos rangos sutarties pažeidimo atveju gali būti taikomos ir kitos (ne turtinio pobūdžio) poveikio priemonės, kaip a) reikalavimų pareiškimas, pavyzdžiui, pagal LR CK 6.665 str. 1 d. užsakovas gali reikalauti iš rangovo neatlygintinai pašalinti trūkumus per protingą terminą, jeigu darbai atlikti nukrypstant nuo sutarties sąlygų; b) atsisakymas nuo sutarties, pavyzdžiui, užsakovo teisė atsisakyti sutarties ir reikalauti atlyginti nuostolius, jeigu rangovas laiku nepradeda vykdyti sutarties arba yra aišku, kad darbai nebus atlikti iki termino pabaigos (LR CK 6.658 str. 2 d.); c) sutarties nutraukimas, pavyzdžiui, LR CK 6.665 str. 3 d. numato užsakovo teisę nutraukti sutartį ir reikalauti atlyginti nuostolius, jeigu rangovo atliktų darbų trūkumai yra esminiai ir nepašalinami; d) įsipareigojimų vykdymo sustabdymas, pavyzdžiui, LR CK 6.661 str. 1 d. pagrindu rangovas turi teisę sustabdyti pradėtus darbus, jeigu užsakovas neįvykdo rangos sutartyje numatytų savo priešpriešinių pareigų. Atkreiptinas dėmesys, „kadangi kiti civilinių teisių gynybos būdai nelaikomi civiline atsakomybe, ši gali būti taikoma kartu su kitais gynybos būdais, išskyrus įstatymo numatytas išimtis“⁹².

⁸⁹ Klimas E. Statybos rangos sutartinių teisinių santykių vystymosi tendencijos Lietuvoje//Justitia. 2009, Nr. 2(72).P.82.

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 25 d. nutartis c.b. UAB”Stameda”. v.UAB”Kondventa”, Nr. 3K-3-517/2008

⁹¹ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kiti. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P. 489

⁹² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Vilnius: Justitia, 2003.P.334.

Minėta, kad statybos rangos šalių atsakomybę reglamentuoja šalių sudarytos sutarties sąlygos, taip pat įstatymų, pagrinde LR CK, normos. Vienas iš sutarčių laisvės principo pasireiškimo būdų yra sutarties šalių laisvė nusistatyti sutarties turinį. Šios laisvės apribojimai yra numatyti LR CK 6.156 str. 4 d., nurodančioje, kad sutarties sąlygas šalys nustato savo nuožiūra, išskyrus atvejus, kai tam tikras sutarties sąlygas nustato imperatyvios teisės normos. Vadinasi, užsakovas ir rangovas, sprendami atsakomybės paskirstymo, jos dydžio ir taikymo tvarkos klausimus, statybos rangos sutartyje negali nustatyti imperatyvioms teisės normoms prieštaraujančių sąlygų. Pavyzdžiui, pagal LR CK 6.692 str. rangovas, vykdydamas sutartį, privalo laikytis įstatymų ar normatyvinių statybos dokumentų nustatytų aplinkos apsaugos bei darbų saugumo reikalavimų ir atsako už šių reikalavimų pažeidimą. Tai yra imperatyvi įstatymo norma ir šalys negali savo susitarimu panaikinti arba perkelti atsakomybės kitai sutarties šaliai. Kitaip yra su dispozityviomis LR CK normomis, kurios leidžia statybos rangos sutarties šalims pačioms nusistatyti atsakomybės sąlygas ir ribas. Štai LR CK 6.652 str. 2 d. įtvirtina, kad rangovas atsako už darbų pradžios ir pabaigos termino, taip pat tarpinių terminų pažeidimą, jeigu įstatymas ar sutartis nenustato ko kita. Tad rangovas su užsakovu gali iš anksto susitarti, esant kokioms aplinkybėms rangovas nebus laikomas atsakingu už sutarties termino pažeidimą. Tokių aplinkybių įvardinimas padėtų šalims ateityje išvengti ginčų ir sudarytų sąlygas sutarties šalims sklandžiai vykdyti sutartį bei pasiekti sutartyje sulygtą rezultatą. Šalys savo susitarimu taip pat gali nusistatyti netesybų, taikomų pažeidus tam tikrus sutartinius įsipareigojimus, dydį ir mokėjimo tvarką.

LR CK normos, nustatančios statybos rangos šalių atsakomybę, gali priskirti atsakomybę ir riziką, susijusią su statybos darbų vykdymu, konkrečiai sutarties šaliai: šalis, kuri privalo aprūpinti statybą medžiagomis ir įrenginiais, atsako už jų defektus (LR CK 6.686 str. 2 d.); už užsakovo perduoto turto neišsaugojimą atsako rangovas (LR CK 6.658 str.); statybos darbų kainos pokyčio (kai kainos pokytis yra mažesnis negu 15 %) dėl ne nuo rangovo priklausančių priežasčių rizika tenka rangovui (LR CK 6.685 str. 2 d.) ir t.t. Kita vertus, LR CK nuostatų, kurios vienareikšmiškai nustatytų vienos iš statybos rangos sutarties šalių atsakomybę, nėra daug. LR CK normos, reglamentuojančios rangos ir statybos rangos santykius, sutarties šalių atsakomybę dažniausiai sieja su tam tikrų sąlygų atsiradimu, tiksliau, sutarties šalių veiksmais. Štai pagal LR CK 6.682 str. 1 d. statybos objekto ar jo dalies atsitiktinio žuvimo ar sugedimo rizika, kol jį priims užsakovas, tenka rangovui, tačiau to paties LR CK 6.682 str. 2 d. nurodo, kad rangovas turi teisę reikalauti sumokėti jam visą sutartyje nustatytą darbų kainą, jeigu statybos objektas ar jo dalis iki priėmimo žūva ar yra sugadinama dėl užsakovo pateiktų medžiagų, detalių, konstrukcijų netinkamos kokybės ar užsakovo neteisingų nurodymų vykdymo ir jeigu rangovas apie šias aplinkybes LR CK 6.659 str. 1 d.

numatyta tvarka laiku informavo užsakovą ir iki tolesnių nurodymų gavimo sustabdė darbų vykdymą. Vadinasi, atsakomybė už statybos objekto ar jo dalies atsitiktinį žuvimą ar sugedimą (iki statybos objekto ar jo dalies priėmimo) gali tekti ir užsakovui, jeigu yra LR CK 6.682 str. 2 d. nurodytos aplinkybės ir rangovas tinkamai įvykdė LR CK 6.659 str. 1 d. įtvirtintą pareigą. Rangovui neįvykdžius pastarojo įsipareigojimo, atsakomybė už atsitiktinį statybos objekto ar jo dalies žuvimą teks jam pačiam.

Taigi daugeliu atveju atsakomybės taikymas konkrečiai sutarties šaliai ir jos dydis priklauso nuo pačių statybos rangos sutarties šalių veiksmų ir elgsenos. Toks užsakovo, rangovo ir subrangovo atsakomybės reglamentavimas siejamas su bendraisiais civilinės teisės (teisingumo, protingumo ir sąžiningumo⁹³) bei prievolių vykdymo principais, tokiais kaip teisių ir pareigų vykdymo sąžiningumo, prievolių vykdymo laikantis įstatymo ar sutarties nurodymų⁹⁴ ir t.t. Šie principai turi ypatingą reikšmę statybos rangos sutartiniuose santykiuose ir yra įtvirtinti konkrečiose normose, reglamentuojančiose statybos rangos sutartinius santykius⁹⁵. Statybos rangos sutarties šalių atsakomybės nustatymui itin svarbus sutarties šalių bendradarbiavimo principas, kurio svarbą ne kartą yra akcentavęs ir LAT: „vertinant užsakovo ir rangovo atsakomybės už tinkamą statybos rangos sutarties vykdymą ribas, išaiškinta, kad, atsižvelgdamas į statybos rangos sutarties specifiką, įstatymų leidėjas specialiai aptarė tokios sutarties šalių pareigą bendradarbiauti (CK 6.691 straipsnis). Tinkamas šios pareigos įgyvendinimas yra priemonė, įgalinanti maksimaliai išvengti vykdant sutartį galimų nuostolių, ginčų dėl darbų atlikimo, atsiskaitymo, net sutarties nutraukimo”⁹⁶. Statybos rangos šalių bendradarbiavimo principą tiesiogiai įtvirtina LR CK 6.691 str., tačiau jis pasireiškia ir per kitas LR CK normas, pavyzdžiui, jau minėtą LR CK 6.659 str. 1 d., kuri įpareigoja rangovą nedelsiant įspėti užsakovą apie jo perduotų medžiagų netinkamą kokybę ir kitas aplinkybes, LR CK 6.694 str., nustatantis užsakovo pareigą nedelsiant po rangovo pranešimo pradėti darbų priėmimą ir t.t. Taigi šalys privalo bendradarbiauti visą sutarties vykdymo laiką – tinkamai vykdyti savo priešpriešinius įsipareigojimus, padėti viena kitai vykdyti sutartį, informuoti viena kitą apie pastebėtas kliūtis, trukdančias tinkamai vykdyti sutartį, bei nustatytus sutarties vykdymo pažeidimus, laiku reaguoti į šiuos pranešimus. Su tinkamu bendradarbiavimo principo įgyvendinimu įstatymu leidėjas tiesiogiai sieja atsakomybės tarp sutarties šalių paskirstymą, taip pat galimybę ją sumažinti arba šalį visiškai atleisti nuo atsakomybės – LR CK 6.259 str. 1 d. nustato, kad skolininko

⁹³Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.5 str.// Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262

⁹⁴Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.38 str.// Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262

⁹⁵Klimas E. Statybos rangos sutartinių teisinių santykių vystymosi tendencijos Lietuvoje//Justitia. 2009, Nr. 2(72). P. 84

⁹⁶Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 1 d. nutartis c.b. AB If P&C Insurance AS v. UAB „Irengimas“, Nr. Nr. 3K-3-516/2009

atsakomybė gali būti atitinkamai sumažinta arba jis gali būti visiškai atleistas nuo atsakomybės, jeigu prievolė neįvykdyta dėl abiejų šalių kaltės. Ši taisyklė taip pat taikoma ir tais atvejais, kai kreditorius tyčia ar dėl neatsargumo prisidėjo prie prievolės neįvykdymo ar nuostolių padidėjimo, taip pat kai kreditorius tyčia ar dėl neatsargumo nesiėmė priemonių tokiems nuostoliams sumažinti.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad statybos rangos sutarties šalių atsakomybė atsiranda teisės aktuose ir šalių sudarytoje statybos rangos sutartyje nustatytais pagrindais. Atsakomybės paskirstymas priklauso nuo šalių veiksmų ir elgsenos vykdant sutartį ir yra tiesiogiai susijęs su bendradarbiavimo ir kitų civilinės teisės principų įgyvendinimu.

3.1 RANGOVO ATSAKOMYBĖ STATYBOS RANGOS SANTYKIUOSE

LR CK normų, reglamentuojančių rangovo atsakomybę, yra ženkliai daugiau nei užsakovo atsakomybę nustatančių normų. Rangovas statybos rangos sutartyje paprastai veikia kaip profesionalas, vykdydamas savo verslą, todėl įstatymo jam nustatyta didesnė atsakomybė už tinkamą statybos rangos sutarties rezultatą negu užsakovui⁹⁷. LAT ne kartą yra pažymėjęs, kad „tuo atveju, jeigu statybos darbų atlikimas yra rangovo verslas, tai jo atsakomybė už sutartinių įsipareigojimų nevykdymą yra be kaltės (CK 6.256 straipsnio 4 dalis). Tai pagrindžiama visų pirma tuo, kad rangovas, užsiimdamas ūkine komercine veikla, kurios tikslas – pelno siekimas, gerai žino (arba privalo žinoti) savo teises bei pareigas ir veikia savo rizika“⁹⁸. Taigi, kai rangovas neįvykdo arba netinkamai vykdo savo sutartinę prievolę, jis atsako visais atvejais, o jo „civilinę atsakomybę šalina tik nenugalimos jėgos aplinkybė, jeigu įstatymai ar sutartis nenumato ko kita (CK 6.256 straipsnio 4 dalis)“⁹⁹.

3.1.1. Rangovo atsakomybė už statybos darbų (rezultato) kokybę

„Lietuvos įstatymų leidėjas vienareikšmiškai teisinę atsakomybę už statybos darbų kokybę bei pasekmes sieja su tiesiogiai tuos darbus atliekančiu asmeniu – rangovu (statybos subrangos

⁹⁷Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 1 d. nutartis c.b. AB If P&C Insurance AS v. UAB „Įrengimas“, Nr. Nr. 3K-3-516/2009.

⁹⁸Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gruodžio 4 d. nutartis c.b. UAB „Polikopija“ v. J.B. įmonė, „Era“ ir J. B., Nr. 3K-3-530/2007; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. liepos 17 d. nutartis c.b. A.G. v. A.S., Nr. 3K-3-396/2008

⁹⁹Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. spalio 5 d. nutartis c.b. AB „Klaipėdos keliai“ v. UAB „Parama“, Nr. 3K-3-370/200708

atveju – su rangovu, tiesioginiais teisiniais santykiais susijusiu su užsakovu)¹⁰⁰, todėl „rangovas privalo ne tik atlikti sutartimi sulygtus statybos darbus, bet ir užtikrinti tinkamą – kokybišką jų atlikimą“¹⁰¹. Netinkamas šios pareigos vykdymas gali sąlygoti rangovo atsakomybę pagal keletą LR CK normų: už netinkamą darbų kokybę (LR CK 6.695 str., LR CK 6.665 str.), už naudojamų statybos medžiagų ir įrenginių defektus (LR CK 6.686 str. 2 d.), už statybos darbų defektus, nustatytus per garantinį terminą (LR CK 6.697 str., LR CK 6.698 str), už statinio sugriuvimą (LR CK 6.695 str.).

3.1.1.1. Atsakomybė už netinkamą statybos darbų kokybę

LR CK 6.684 str. 1 d. įtvirtina imperatyvą – rangovas privalo statybos darbus vykdyti pagal normatyvinių statybos dokumentų reikalavimus ir sutartį (sutarties dokumentus), kurioje nustatyta darbų kaina ir statinio (darbų) kokybės reikalavimai. Rangovo atsakomybę už darbų kokybę reglamentuoja LR CK 6.695 str. Pagal šio straipsnio 1 dalį rangovas atsako už nukrypimus nuo normatyvinių statybos dokumentų reikalavimų, taip pat už tai, kad nepasiekė šiuose dokumentuose ar sutartyje numatytų statybos darbų rodiklių. Šioje vietoje vertėtų patikslinti LR CK vartojamos sąvokos „normatyviniai statybos dokumentai“ prasmę. LR CK nepateikia šios sąvokos paaiškinimo. Tuo tarpu LR statybos įstatyme sutinkama sąvoka „normatyvinis statybos techninis dokumentas“¹⁰². Toks LR CK ir LR statybos įstatyme vartojamų sąvokų panašumas gali klaidingai suponuoti nuomonę, kad jos sutampa ir savo prasme. Tačiau dėti lygybės ženklą tarp šių sąvokų negalima ir štai dėl kokių priežasčių. Pagal LR statybos įstatymo 2 str. 54 d. „normatyvinis statybos techninis dokumentas – dokumentas, kuris nustato statinio projektavimo, statybos, statybos užbaigimo, statinio naudojimo, priežiūros ir nugriovimo reikalavimus, taisykles, bendruosius principus ir charakteristikas. Tai statybos techniniai reglamentai, statybos bei statinių naudojimo ir priežiūros taisyklės, standartai, techniniai liudijimai, metodiniai nurodymai, rekomendacijos“. Taigi normatyviniai statybos techniniai dokumentai visų pirma apima visiems statybos dalyviams ir kitiems įstatyme numatytiems subjektams privalomus viešosios teisės aktus, taip pat rekomendacinius ir savanoriškai taikomus dokumentus, kurių sąrašą pateikia LR statybos įstatymo 8 str. 1 d. Siekiant atskleisti LR CK sutinkamos sąvokos „normatyviniai statybos dokumentai“ reikšmę, būtina atlikti normų, kuriose vartojama aptariama sąvoka, analizę. LR CK nustato, kad

¹⁰⁰ Saukalienė K. Statybos defektai ir užsakovo atsakomybės už juos problemos//Socialinių mokslų studijos: Mykolo Romerio universitetas, 2010. P.249

¹⁰¹ Ten pat. P.249

¹⁰² LR statybos įstatymo 2 str. 54 d. //Valstybės žinios. 1996, Nr.32-788

„sutartyje privalo būti nurodyta su ja susijusių dokumentų sudėtis (normatyviniai statybos dokumentai) <...> kuri šalis ir per kokius terminus turi pateikti tam tikrus normatyvinius statybos dokumentus“ (LR CK 6.684 str. 2 d.); „<...> rangovas privalo pats atlikti visus darbus, numatytus normatyviniuose statybos dokumentuose“ (LR CK 6.684 str. 3 d.); „rangovas, statybos metu padaręs išvadą, kad reikalingi normatyviniuose statybos dokumentuose nenumatyti darbai <...> privalo apie tai pranešti užsakovui“ (LR CK 6.684 str. 4 d.); „rangovas atsako užsakovui už nukrypimus nuo normatyvinių statybos dokumentų reikalavimų, taip pat už tai, kad nepasiekė šiuose dokumentuose ar sutartyje numatytų statybos darbų rodiklių“ (LR CK 6.695 str. 1 d.). Loginė – sisteminė šių normų analizė leidžia daryti išvadą, kad normatyvinis statybos dokumentas yra a) su statybos rangos sutartimi susijęs dokumentas, b) kurį privalo pateikti viena iš sutarties šalių, c) šiame dokumente gali būti numatyta konkretaus objekto statybos darbų sudėtis d) šiame dokumente yra nustatyti reikalavimai, susiję su statybos rangos sutarties tinkamu vykdymu, tarp jų statinio (darbų) kokybės reikalavimai. LR CK vartojama normatyvinių statybos dokumentų sąvoka apima dokumentus, susijusius tik su konkrečia statybos rangos sutartimi, taigi ir su konkretaus objekto statyba, tokius kaip statinio statybos projektas, techninis projektas, darbo projektas, techninės specifikacijos ir t.t. Tad LR statybos įstatyme sutinkama sąvoka „normatyviniai statybos techniniai dokumentai“ ir LR CK vartojama „normatyviniai statybos dokumentai“ savo prasmėmis skiriasi iš esmės. Todėl siekiant išvengti klaidingo šių sąvokų sutapatinimo siūlytina LR CK atskirai pateikti sąvokos „normatyviniai statybos dokumentai“ paaiškinimą arba ją pakeisti ir vartoti kitą sąvoką, pavyzdžiui, „statybos rangos sutarties dokumentai“.

Pagal LR CK 6.695 str. 1 d. rangovas atsako užsakovui, jeigu darbų vykdymo metu rangovas nukrypo nuo normatyvinių statybos dokumentų ir/arba nepasiekė šiuose dokumentuose ar sutartyje numatytų statybos darbų rodiklių (įmonės gamybinių pajėgumų, atsparumo ir kt.). Kyla klausimas, ar rangovas taip pat privalo vadovautis ir normatyviniais statybos techniniais dokumentais, nurodytais LR statybos įstatymo 8 str. 1 d. ir koks jų santykis su kitais sutarties dokumentais. LR statybos įstatymo 15 str. 5 d. 3 p. imperatyviai įtvirtina, kad rangovas privalo „vykdyti statybos darbus pagal statinio projektą, <...> vadovautis įstatymais, vyriausybės nutarimais, teritorijų planavimo dokumentais, normatyviniais statybos techniniais dokumentais ir normatyviniais statinio saugos ir paskirties dokumentais < ... >” . Pažymėtina, kad „privalomųjų normatyvinių statybos techninių dokumentų rangovas privalo laikytis visais atvejais (ir tais atvejais, kai tai yra numatyta sutartyje, ir tais atvejais, kai to nėra numatyta)”¹⁰³. Rangovo pareiga vykdyti

¹⁰³ Mitkus S., Trinkūnienė E. Hierarchinis statybos rangos sutarties sąlygų modelis // Ūkio technologinis ir ekonominis vystymas. Vilnius, 2007, T. 13, Nr. 3. P.246

darbus griežtai laikantis normatyvinių statybos techninių dokumentų ir kitų viešosios teisės aktų reikalavimų sietina su viešojo intereso apsauga. LAT yra pabrėžęs, kad „statybos veikloje būtina užtikrinti viešojo intereso apsaugą (statybos darbai ir statiniai neturi kelti pavojaus žmonių saugumui, aplinkai ir pan.) <...> reikalavimus statybos rangos sutarties dalykui ir rangovo pareigų apimtį lemia ne tik užsakovo poreikiai ir šalių susitarimo sąlygos, bet ir imperatyvūs statybos santykius reglamentuojančių viešosios teisės aktų reikalavimai”¹⁰⁴. Atkreiptinas dėmesys, jog normatyviniai statybos techniniai dokumentai nustato minimalius privalomus reikalavimus vykdomiems statybos darbams, taip pat ir statinio (darbų) kokybei, todėl šalis savo sutarimu neturi teisės jų siaurinti. Ir priešingai – statybos rangos sutartyje arba jos dokumentuose (normatyviniuose statybos dokumentuose) gali būti numatyti aukštesni, nei nustatyti privalomi, reikalavimai statybos darbų rezultatui¹⁰⁵. Tokiu atveju rangovas, vykdydamas darbus, privalo ne tik užtikrinti normatyvinių statybos techninių dokumentų reikalavimų įgyvendinimą, bet ir pasiekti sutartyje bei jos dokumentuose nustatytus aukštesnius statybos darbų rodiklius. Kita vertus, LR CK 6.659 str. 3 d. nurodyta, kad rangovas neatsako už smulkius nukrypimus nuo normatyvinių statybos dokumentų reikalavimų, jeigu jie padaryti užsakovo sutikimu, ir rangovas įrodo, kad šie nukrypimai neturėjo įtakos statybos objekto kokybei ir nesukels neigiamų pasekmių. Įstatymų leidėjas aiškiai nurodo, kad vien užsakovo sutikimo nukrypti nuo normatyvinių statybos dokumentų reikalavimų nepakanka. Tokie nukrypimai neturi pabloginti statybos rezultato kokybės, nekelti neigiamų pasekmių (žalos, grėsmės žmonių, jų turto, taip pat aplinkos saugumui ir t.t.). Tad darant nukrypimus nuo normatyvinių statybos dokumentų bet kuriuo atveju turi būti užtikrinti privalomi statinio (darbų) kokybės ir saugumo reikalavimai, nustatyti normatyviniais statybos techniniais dokumentais, o „kilus ginčui, įrodinėjimo našta, kad nukrypimai neturėjo įtakos darbų kokybei, tenka rangovui (6.695 str. 3 d.)”¹⁰⁶.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad rangovas laikomas tinkamai įvykdęs statybos darbus, jeigu jie atlikti pagal normatyvinių statybos techninių dokumentų bei kitų viešosios teisės aktų reikalavimus ir įvykdyti statybos darbai ar šių darbų rezultatas atitinka sutartyje ir normatyviniuose statybos dokumentuose nustatytus statinio (darbų) kokybės reikalavimus. Priešingu

¹⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 1 d. nutartis c.b. AB If P&C Insurance AS v. UAB „Irengimas“, Nr. Nr. 3K-3-516/2009

¹⁰⁵ Lietuvo Respublikos civilinio kodekso 6.663 str. 2 d. // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262

¹⁰⁶ Ambrašienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kiti. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P. 436..

atveju rangovui kyla civilinė atsakomybė už netinkamą darbų kokybę, o tam tikrais atvejais ir administracinė atsakomybė už viešosios teisės aktų nustatytų reikalavimų pažeidimus¹⁰⁷.

Reikalavimus atliktų darbų kokybei detalizuoja LR CK 6.663 str. 1 d.: atliekamų darbų kokybė privalo atitikti sutarties sąlygas, jeigu joje kokybės sąlygos nenustatytos, įprastai tokios rūšies darbams keliamus reikalavimus, o darbų rezultatas jo perdavimo užsakovui momentu turi atitikti sutartyje nustatytas arba įprastai reikalaujamas savybes ir turi būti tinkamas naudoti pagal paskirtį protingą terminą. Už netinkamos kokybės atliktus darbus rangovui kyla atsakomybė pagal LR CK 6.695 str., taip pat „taikant *mutatis mutandis* CK 6.665 straipsnio taisyklės“¹⁰⁸. Pastarojo straipsnio konkrečių nuostatų taikymas priklauso nuo to, ar atliktų darbų rezultato trūkumai pripažintini esminiais. LAT yra išaiškinęs, kad „pagal CK 6.665 straipsnio 1 dalį esant neesminiams darbo trūkumams dėl netinkamos kokybės darbo užsakovas turi teisę reikalauti iš rangovo: 1. neatlygintinai pašalinti trūkumus per protingą terminą arba 2. atitinkamai sumažinti darbų kainą, arba 3. atlyginti trūkumų šalinimo išlaidas. Jeigu nurodytų veiksmų rangovas neatlieka arba trūkumai yra esminiai ir nepašalinami, užsakovas turi teisę nutraukti sutartį ir reikalauti atlyginti nuostolius (CK 6.665 straipsnio 3 dalis)“¹⁰⁹. Taigi LR CK 6.665 str. 1 d. nustato teises poveikio priemones, kurių gali imtis užsakovas, jeigu rangovo atliktų darbų rezultatas turi neesminių trūkumų, t.y. „darbai atlikti nukrypstant nuo sutarties sąlygų, dėl kurių darbų rezultatas negali būti naudojamas pagal sutartyje nurodytą paskirtį arba pablogėja jo naudojimo pagal sutartyje nurodytą paskirtį galimybės (sąlygos), o jeigu paskirtis sutartyje nenurodyta, – pagal normalią paskirtį“¹¹⁰. Tuo tarpu konstatuojant esminius darbų rezultato trūkumus, turi būti atsižvelgiama ir į LR CK 6.217 str., reglamentuojančio sutarties nutraukimą dėl esminio sutarties pažeidimo, nuostatas, pagal kurį pažeidimas laikomas esminiu, jeigu nukentėjusioji šalis iš esmės negauna to, ko tikėjosi sudarydama sutartį (LR CK 6.217 str. 2 d. 1 p.). Tad užsakovas turi teisę pagal LR CK 6.665 str. 3 d. nutraukti su rangovu sudarytą statybos rangos sutartį ir reikalauti atlyginti nuostolius tik tokiu atveju, jeigu darbai atlikti ne tik nukrypstant nuo sutarties sąlygų, dėl kurių rezultatas negali būti naudojamas pagal sutartyje nurodytą arba normalią (jeigu sutartyje paskirtis nenustatyta) paskirtį, bet dėl tokių trūkumų užsakovas iš esmės negauna to, ko tikėjosi sudarydamas sutartį, ir šių trūkumų negalima

¹⁰⁷ Pagal LR Statybos įstatymo 15 str. 9 d. rangovas už šiame straipsnyje [LR Statybos įstatymo 15 str.] nurodytų pareigų nevykdymą ar nepatenkinamą vykdymą atsako pagal Civilinį kodeksą ir Administracinių teisės pažeidimų kodeksą.

¹⁰⁸ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kiti. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P.436.

¹⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 2 d. nutartis c.b.A.Stankovskienės II v. UAB „Abuva“, Nr. 3K-3-538/2005.

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.665 str. 1 d.//Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262

pašalinti. Be to, „esminiu darbo trūkumu laikytini ir tie trūkumai, kuriuos pašalinti įmanoma, tačiau tam padaryti reikalingos neprotingai didelės išlaidos“¹¹¹.

Šalys sutartyje gali pačios nustatyti užsakovo reikalavimų pareiškimo ir rangovo atlikto darbo trūkumų šalinimo tvarką, taip pat šių trūkumų nepašalinimo pasekmes, tačiau jeigu sutartyje šie klausimai neaptarti, vadovaujamosi LR CK 6.665 str. nuostatomis. Pažymėtina, kad statybos rangos sutarties sąlygos, kurios panaikina rangovo atsakomybę už tam tikrus trūkumus, neatleidžia jo nuo atsakomybės užsakovui įrodžius, kad trūkumai atsirado dėl rangovo tyčios ar didelio neatsargumo (LR CK 6.665 str. 4 d.).

Tinkamai ir kokybiškai atlikti sutartyje numatytus darbus yra rangovo pareiga. Tačiau „rangovo prievolė užtikrinti darbų (darbų rezultato) kokybę nėra besąlyginė“¹¹². Vadovaujantis LR CK 6.259 str. 1 d., kai prievolė neįvykdyta arba įvykdyta netinkamai dėl abiejų šalių kaltės, skolininko atsakomybė gali būti atitinkamai mažinama arba jis gali būti visiškai atleistas nuo atsakomybės. Sprendžiant rangovo atsakomybės dydžio už darbų rezultato trūkumus klausimą svarbus LR CK 6.689 str., kurio 1 dalis įtvirtina užsakovo teisę, nesikišant į rangovo ūkinę komercinę veiklą, kontroliuoti ir prižiūrėti atliekamų statybos darbų eigą ir kokybę, statybos darbų grafiko laikymąsi, taip pat rangovo teikiamų medžiagų kokybę bei užsakovo perduodamų medžiagų panaudojimą. Pagal minėtą LR CK straipsnį kontroliuoti ir prižiūrėti statybos darbų eigą ir kokybę, taip pat ir rangovo naudojamų statybos produktų kokybę yra užsakovo teisė, bet ne pareiga, o rangovas, netinkamai vykdęs sutartį, neturi teisės remtis aplinkybe, kad užsakovas nevykdė statybos darbų kontrolės ir priežiūros, išskyrus atvejus, kai tokios kontrolės ir priežiūros pareiga užsakovui yra nustatyta įstatymais ar sutartimi. Kita vertus, LR statybos įstatymo 12 str. 1 d. 5 d. įpareigoja statytoją (užsakovą) organizuoti ir atlikti statinio statybos techninę priežiūrą. Teisinis prieštaravimas tarp LR CK 6.689 str. ir LR statybos įstatymo 12 str. nuostatų kelia klausimą, ar statybos darbų kontrolė ir priežiūra yra užsakovo *teisė* ar *pareiga*. LAT yra nurodęs, kad „užsakovui, jeigu kitaip nenumatyta įstatyme ar sutartyje, statybos darbų kontrolė ir priežiūra yra teisė, o ne pareiga“¹¹³. Taigi užsakovo pareigą kontroliuoti ir prižiūrėti statybos darbų eigą ir kokybę, naudojamų statybos produktų kokybę gali numatyti šalių sudaryta rangos sutartis. Tokiu atveju dviprasmybė automatiškai būtų eliminuota. Jeigu statybos rangos sutartyje tokia užsakovo pareiga nėra nustatyta, pagal aukščiau pateiktą LAT išaiškinimą būtina analizuoti įstatymų, reglamentuojančių užsakovo

¹¹¹ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kiti. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P.428..

¹¹² Saukalienė K. Statybos defektai ir užsakovo atsakomybės už juos problemos//Socialinių mokslų studijos: Mykolo Romerio universitetas, 2010. P.249.

¹¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 1 d. nutartis c.b. AB If P&C Insurance AS v. UAB „Irengimas“, Nr. Nr. 3K-3-516/2009

teises ir pareigas statybos procese, nuostatas. Minėta, kad LR statybos įstatymo 12 str. 1 d. 5 p. nustato statytojo (užsakovo) pareigą organizuoti ir atlikti statinio statybos techninę priežiūrą, o LR statybos įstatymo 16 str. 1 d. papildomai jį įpareigoja paskirti statinio statybos techninį priežiūrėtoją, kurio viena pagrindinių funkcijų yra „kontroliuoti statybos metu naudojamų statybos produktų bei įrenginių kokybę ir neleisti jų naudoti, jeigu jie neatitinka statinio projekto, normatyvinių statybos techninių dokumentų, normatyvinių statinio saugos ir paskirties dokumentų”¹¹⁴, taip pat „tikrinti atliktų statybos darbų kokybę ir mastą, informuoti statytoją (užsakovą) apie atliktus statybos darbus, kurie neatitinka statinio normatyvinės kokybės reikalavimų”¹¹⁵. Pažymėtina, kad statinio statybos techninis priežiūrėtojas objekto statybos procese veikia atstovaudamas statytojui (užsakovui)¹¹⁶. Statinio statybos techninės priežiūros pagrindus ir tvarką nustato statybos techninis reglamentas “Statinio statybos techninė priežiūra”¹¹⁷, kurio 2 straipsnis įtvirtina, kad „statinio statybos techninė priežiūra <...> yra statytojo (užsakovo) organizuota statinio statybos (griovimo) priežiūra (nuo statinio statybos pradžios iki statinio statybos užbaigimo akto surašymo), kurios tikslas – kontroliuoti, ar statinys statomas (griaunamas) pagal statinio projektą, statybos rangos sutarties (kai statyba vykdoma rangos būdu), įstatymų, kitų teisės aktų, normatyvinių statybos techninių dokumentų, normatyvinių statinio saugos ir paskirties dokumentų reikalavimus“, o 3 straipsnis numato, jog „statinio statybos techninė priežiūra yra privaloma <...> išskyrus I grupės nesudėtingus statinius <...>. Šis reikalavimas netaikomas atliekant statinio paprastąjį remontą“. Atsižvelgiant į komentuotų teisės aktų nuostatų analizę, darbo autorės nuomone, darytina išvada, kad užsakovas turi ne tik teisę, bet ir pareigą kontroliuoti ir priežiūrėti vykdomų statybos darbų kokybę, o ši pareiga yra įgyvendinama užsakovui organizuojant ir atliekant statinio techninę priežiūrą.

LR CK 6.689 str. 2 d. nurodo, kad užsakovas, nustatęs nukrypimus nuo sutarties sąlygų, galinčių pabloginti darbų kokybę ar kitus trūkumus, privalo apie tai nedelsiant pranešti rangovui. Užsakovas šiuos nukrypimus gali nustatyti pats, be to, informuoti užsakovą apie atliktų statybos darbų neatitikimus normatyvinės kokybės reikalavimams yra statinio statybos techninio priežiūrėtojo pareiga¹¹⁸. Kiekvienu konkrečiu atveju nustatant, ar užsakovas galėjo pastebėti atliktų statybos darbų kokybės trūkumus, būtina atsižvelgti į tokias aplinkybes, kaip šalių sudarytos sutarties sąlygas, šalių elgesį, statybos darbų trūkumų pobūdį bei mastą (vieni trūkumai gali būti akivaizdūs, o kiti išryškėti

¹¹⁴ Lietuvos Respublikos statybos įstatymo 16 str. 2 d. 1 p. // Valstybės žinios. 1996, Nr.32-788

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos statybos įstatymo 16 str. 2 d. 2 p. // Valstybės žinios. 1996, Nr.32-788

¹¹⁶ Lietuvos Respublikos statybos įstatymo 2 str. 51 d. // Valstybės žinios. 1996, Nr.32-788

¹¹⁷ Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. balandžio 15 d. įsakymas Nr. 179 „Dėl statybos techninių reglamentų STR 1.09.04:2002 „Statinio projekto vykdymo priežiūra“ ir STR 1.09.05:2002 „Statinio statybos techninė priežiūra“ patvirtinimo // Valstybės žinios. 2002, Nr. 43-1638

¹¹⁸ Lietuvos Respublikos statybos įstatymo 16 str. 2 d. 2 p. // Valstybės žinios. 1996, Nr.32-788

vėliau) ir t.t. Užsakovo pareiga nedelsiant pranešti rangovui apie pastebėtus atliktų darbų trūkumus išplaukia iš sutarties šalių bendradarbiavimo principo, įtvirtinto LR CK 6.691 str., kuris nurodo, kad jeigu yra kliūčių, trukdančių tinkamai įvykdyti sutartį, jos šalis privalo imtis visų nuo jos priklausančių protingų priemonių toms kliūtims pašalinti. Nuo šios užsakovo pareigos tinkamo vykdymo priklauso ir atsakomybės, tenkančios rangovui, dydis. Jeigu užsakovas tinkamai informuoja rangovą apie pastebėtus trūkumus, tačiau rangovas į šias pastabas nereaguoja, trūkumų nepašalina ir toliau tęsia darbus, rangovas pilnai atsako už netinkamą darbų kokybę. Kitu atveju – kai užsakovas trūkumus pastebi, tačiau apie juos nepraneša rangovui, užsakovui tenka neigiamos tokio elgesio pasekmės. LR CK 6.689 str. 2 d. nurodo, kad „užsakovas, nepranešęs apie pastebėtus trūkumus, netenka teisės jais remtis ateityje“. Galėtų susidaryti įspūdis, kad rangovas visais atvejais turi būti atleidžiamas nuo atsakomybės, jeigu įrodo, kad užsakovas pastebėjo statybos darbų trūkumus, tačiau nedelsiant apie juos rangovui nepranešė. Tačiau rangovas, sudarydamas statybos rangos sutartį, įsipareigoja atlikti darbus kokybiškai, laikantis normatyvinių statybos dokumentų ir sutarties reikalavimų. Rangovas sutartiniuose statybos rangos santykiuose veikia kaip profesionalas, statybos darbai yra jo verslas, todėl rangovo atsakomybė už sutartinių įsipareigojimų nevykdymą yra „taikoma pagal CK 6.256 str. 4 d. ir yra griežta, t.y. be kaltės“¹¹⁹. Todėl jeigu užsakovas ir pastebi statybos darbų trūkumus ar kitus nukrypimus nuo sutarties sąlygų, tačiau apie juos laiku neinformuoja rangovo, pastarojo atsakomybė už netinkamą darbų kokybę visa apimtimi neišnyksta. Tokios pat pozicijos laikosi ir LAT: „teisėjų kolegija pažymi, kad netinkamas užsakovo pareigos kontroliuoti ir prižiūrėti atliekamų statybos darbų eigą ir kokybę vykdymas negali būti pagrindas rangovą visiškai atleisti nuo atsakomybės dėl statinio defektų“¹²⁰. Kadangi analizuojamu atveju abi sutarties šalys netinkamai vykdo savo sutartinius įsipareigojimus – rangovas pažeidžia pareigą atlikti statybos darbus pagal normatyvinių statybos dokumentų ir sutarties reikalavimus, o užsakovas nevykdo LR CK 6.689 str. 2 d. įtvirtintos pareigos informuoti rangovą apie pastebėtus statybos darbų kokybės trūkumus, vadovaujantis LR CK 6.259 str. 2 d. nuostatomis rangovo atsakomybė atitinkamai turėtų būti sumažinta.

3.1.1.2. Atsakomybė už statybos produktų defektus

¹¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. lapkričio 11 d. nutartis c.b. AB „Panevėžio statybos trestas“ v. UAB AK „Aviabaltika“, Nr. 3K-3-652/2004

¹²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. Gruodžio 9 d. nutartis c.b. AB „Laugina“ v. UAB „Agaras“, Nr. 3K-3-370/200708.

Statybos darbų rezultato kokybė dažnai priklauso nuo statybos metu panaudotų medžiagų, įrenginių, detalių, t.y. nuo statybos produktų¹²¹ kokybės. LR CK 6.686 str. 1 d. nustatyta rangovo pareiga aprūpinti statybą medžiagomis, įrengimais, detalėmis ir kitomis konstrukcijomis, jeigu statybos rangos sutartis nenustato kitaip. Tai yra dispozityvi įstatymo norma, todėl šalys gali susitarti, kad statybos darbai bus atliekami iš užsakovo perduotų statybos produktų. Pažymėtina, kad sutartyje atskirai neaptarus, kuri šalis aprūpina statybą medžiagomis ir įrengimais, vadovaujantis LR CK 6.686 str. 1 d. tokia pareiga tenka rangovui.

Statybos rangos šalių atsakomybę už statybos produktų defektus įtvirtina LR CK 6.686 str. 2 d. Ši norma nustato, kad šalis, kuri privalo aprūpinti statybą medžiagomis ir įrengimais, atsako už jų defektus, dėl kurių tų medžiagų ar įrengimų negalima naudoti nepabloginant statybos darbų kokybės, jeigu neįrodo, kad tų medžiagų ar įrengimų negalima panaudoti dėl aplinkybių, už kurias atsako kita šalis. Vadinasi, rangovas atsakys už statybos produktų defektus esant šių sąlygų visetui:

- a) aprūpinti statybą medžiagomis vadovaujantis įstatymo nuostatomis ir šalių sudarytos statybos rangos sąlygomis yra rangovo pareiga;
- b) statybos produktai turi tokių defektų, dėl kurių šių medžiagų ar įrengimų negalima naudoti nepabloginant statybos darbų kokybės. Jeigu statybos produktų defektai yra nežymus ir jų naudojimas neturės neigiamos įtakos statybos darbų rezultatui, atsakomybė rangovui neatsiranda;
- c) rangovas neįrodo, kad šių medžiagų ar įrengimų negalima panaudoti dėl aplinkybių, už kurias atsako užsakovas.

Rangovas, siekdamas sumažinti jam tenkančią atsakomybę už statybos produktų defektus, gali įrodinėti, kad užsakovas turėjo kontroliuoti ir prižiūrėti rangovo tiekiamų medžiagų kokybę (LR CK 6.689 str. 1 d.) ir privalėjo jį informuoti apie pastebėtus statybos produktų defektus (LR CK 6.689 str. 2 d.). Kita vertus, įstatymų leidėjas nustato rangovo pareigą vykdyti statybos darbus laikantis normatyviniuose statybos dokumentuose ir sutartyje apibrėžtų statinio kokybės reikalavimų (LR CK 6.684 str. 1 d.), o netinkamos kokybės statybos produktai neabejotinai sąlygoja statybos darbų rezultato trūkumus. Rangos sutarčiai būdinga tai, kad viena iš šalių – rangovas – yra profesionalas, tai suponuoja jam pareigą žinoti, kokių savybių medžiagos, įskaitant ir jų kokybinius rodiklius, turi būti naudojamos, kad galutinis rangos rezultatas atitiktų sutarties reikalavimus¹²². Todėl jeigu užsakovas pažeidė LR CK 6.689 str. 2 d. nustatytą pareigą ir neinformavo rangovo apie pastebėtus medžiagų ar įrenginių trūkumus, rangovo atsakomybė už statybos produktų defektus

¹²¹Pagal LR Statybos įstatymo 2 str. 58 d. statybos produktu laikomas pagamintas produktas, numatomas ilgam laikui įkonstruoti, įmontuoti, įdėti ar instaliuoti į pastatą ar inžinerinį statinį

¹²²Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. rugsėjo 21 d. nutartis c.b. UAB „Angel stone“ v. UAB „Ulgis“, Nr. 3K-3-343/2009

neišnyksta, tačiau, atsižvelgiant į šią aplinkybę, rangovo atsakomybė gali būti sumažinta LR CK 6.259 str. 2 d. pagrindu.

3.1.1.3. Atsakomybė už statybos darbų defektus per garantinį terminą

Pabaigus statybos objektą ir atidavus jį naudoti, rangovo įsipareigojimai užsakovui nesibaigia¹²³. Rangovas, jei kitaip nenustatyta statybos rangos sutartyje, per visą garantinį laikotarpį privalo užtikrinti, kad statybos objektas atitinka normatyvinių statybos dokumentų nustatytus rodiklius ir yra tinkamas naudoti pagal sutartyje numatytą paskirtį (LR CK 6.697 str. 1 d.). LR CK 6.689 str. 1 d. imperatyviai nustato minimalius garantinius terminus – rangovas, projektuotojas, statybos techninis prižiūrėtojas atsako už defektus ar objekto sugriuvimą, jeigu jis sugriuvo ar defektai buvo nustatyti per: a) penkerius metus (bendrąjį garantinį terminą¹²⁴), b) dešimt metų – esant paslėptų statinio elementų (konstrukcijų, vamzdynų ir kt.), c) dvidešimt metų – esant tyčia paslėptų darbų defektų. Statybos rangos sutarties šalys negali įstatyme nustatytų garantinių terminų siaurinti, tačiau turi teisę šį terminą savo susitarimu pratęsti (LR CK 6.697 str. 2 d.). Garantinio termino pasibaigimas sukelia tam tikras pasekmes – rangovas neatsako už statybos darbų rezultato trūkumus, nustatytus po garantinio termino, ir užsakovas nebeturi teisės reikšti rangovui pretenzijų. LR CK arba statybos rangos sutartyje nustatyti garantiniai terminai pradedami skaičiuoti nuo darbų rezultato atidavimo naudoti dienos. Pažymėtina, kad užsakovas, per garantinį terminą nustatęs statybos objekto defektus, pirmiausia privalo per protingą terminą pareikšti pretenziją rangovui (LR CK 6.697 str. 5 d.). Nuo pretenzijos pareiškimo dienos pradedamas skaičiuoti vienerių metų ieškinio senaties terminas (LR CK 6.667 str. 1 d. ir 3 d.), o jeigu pagal statybos rangos sutartį darbų rezultatas yra priimamas dalimis, ieškinio senaties terminas pradedamas skaičiuoti priėmus visą darbų rezultatą (LR CK 6.667 str. 2 d.). Sistemine LR CK normų analize leidžia daryti keletą išvadų:

a) garantinis terminas apibrėžia laiko ribas, per kurias užsakovas turi teisę pateikti rangovui pretenziją dėl nustatytų statybos darbų trūkumų, o ne terminą, per kurį užsakovas gali kreiptis į teismą dėl savo pažeistų interesų gynybos. Net ir suėjus garantiniam terminui užsakovas turi teisę pareikšti ieškinį teisme, jeigu jis teisės aktų ar sutarties nustatyto garantinio termino ribose yra pateikęs pretenziją rangovui ir nėra pasibaigęs įstatymo numatytas ieškinio senaties terminas;

¹²³Mitkus S., Trinkūnienė E. Hierarchinis statybos rangos sutarties sąlygų modelis // Ūkio technologinis ir ekonominis vystymas. Vilnius, 2007, T. 13, Nr. 3 P.249

¹²⁴Ten pat P.250

b) prieš kreipdamasis į teismą užsakovas privalo pirmiausia pareikšti pretenziją rangovui. Taigi šiuo atveju įstatymas nustato išankstinę ginčo ne teisme nagrinėjimo tvarką. Rangovas, gavęs užsakovo pretenziją, privalo ištaisyti pastebėtus statybos darbų defektus, o jam to neatlikus per pretenzijoje nurodytą terminą, užsakovas įgyja teisę kreiptis į teismą;

c) LR CK ginčams, kylantiems dėl garantinio termino metu nustatytų statybos objekto defektų, įtvirtina sutrumpintą ieškinio senaties terminą, t.y. vienerių metų terminą.

LR CK 6.696 str. reglamentuoja statybos dalyvių atsakomybę už statinio sugriuvimą. Pagal šio straipsnio 1 dalį už statinio sugriuvimą ir tuo padarytą žalą atitinkamai atsako rangovas, projektuotojas ir statybos techninis prižiūrėtojas, jeigu objektas sugriuvo dėl projektavimo, konstrukcijų ar statybos darbų defektų ar netinkamo žemės grunto. Preziumuojama, jog visų LR CK 6.696 str. 1 d. nurodytų asmenų atsakomybė yra solidari, jeigu negalima nustatyti, dėl kurių konkrečiai iš tų asmenų kaltės statinys sugriuvo (CK 6.696 str. 4 d.). Rangovas gali būti atleistas nuo atsakomybės, jeigu jis įrodo, kad statinys sugriuvo dėl projektuotojo ar statybos techninio prižiūrėtojo, kuriuos pasirinko užsakovas, kaltės arba dėl užsakovo kaltų veiksmų (LR CK 6.696 str. 3 d.). Šie atvejai visiškai eliminuoja rangovo kaltę ir neigiamų padarinių kilimą, kadangi pareiga prisiimti atsakomybę už neigiamus padarinius perkeliama visas civilinės atsakomybės atsiradimo sąlygas atitinkančiam statybos proceso dalyviui (užsakovui, projektuotojui arba techniniam prižiūrėtojui)¹²⁵.

Civilinė atsakomybė už atlikto ir perduoto užsakovui darbų rezultato defektus numatyta rangovui, projektuotojui ir statybos techniniam prižiūrėtojui (LR CK 6.697 str. 3 d., LR CK 6.689 str. 1 d.). Nustačius statinio defektus, rangovo, projektuotojo ar techninio prižiūrėtojo atsakomybei reikšminga kiekvienu konkrečiu atveju nustatyti defektų atsiradimo priežastis ir sieti šias priežastis su atsakingų už defektus asmenų neatliktais ar netinkamai atliktais veiksmais¹²⁶. Vadovaujantis LR CK 6.697 str. 3 d. rangovas, kaip ir projektuotojas bei statybos techninis prižiūrėtojas, gali būti atleistas nuo atsakomybės už defektus, nustatytus per garantinį terminą, jeigu jis įrodo, kad defektai atsirado:

- a) dėl objekto ar jo dalių normalaus nusidėvėjimo;
- b) dėl netinkamo objekto naudojimo;
- c) dėl užsakovo arba jo pasamdytų asmenų netinkamai atlikto remonto;
- d) dėl užsakovo arba jo pasamdytų asmenų kitokių kaltų veiksmų.

¹²⁵ Saukalienė K. Statybos defektai ir užsakovo atsakomybės už juos problemos//Socialinių mokslų studijos: Mykolo Romerio universitetas, 2010. P.29

¹²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. vasario 22 d. nutartis c.b. AB „Skala“ v. UAB „Vikensta“, Nr. 3K-3-135/2006

Taigi LR CK 6.689 str. 3 d. nustato specifinę įrodinėjimo naštos pasiskirstymo taisyklę taikomą kilus ginčui dėl garantinio laikotarpio metu atsiradusių statybos darbų trūkumų, kurią ne kartą nutartyse akcentavo LAT: „užsakovas privalo įrodyti tik defektų faktą ir neprivalo įrodinėti rangovo neteisėtų veiksmų ir priežastinio ryšio tarp neteisėtų veiksmų ir žalos; tuo tarpu rangovas, siekdamas išvengti atsakomybės, turi įrodyti CK 6.697 straipsnio 3 dalyje nurodytas, jo atsakomybę šalinančias defektų atsiradimo priežastis”¹²⁷.

Įrodinėjant atliktų darbų trūkumus, išaiškėjusius objekto eksploatacijos metu, ypatingą reikšmę turi tai, ar darbai buvo perduoti tinkamai ir ar priimant darbus nebuvo nustatyta atliktų darbų kokybės trūkumų¹²⁸. Rangovo atliktų darbų perdavimą užsakovui reglamentuoja LR CK 6.694 str. ir LR CK 6.662 str. nuostatos, kuriose, be kita ko, nustatyta, kad užsakovas gali remtis trūkumų faktu tik tuo atveju, jeigu darbų priėmimo akte tie trūkumai buvo aptarti (LR CK 6.662 str. 2 d.), o priėmęs darbą jo nepatikrinęs užsakovas netenka teisės remtis darbo trūkumų faktu, kurie galėjo būti nustatyti normaliai priimant darbą (LR CK 6.662 str. 3 d.). Šių teisės normų taikymą yra analizavęs ir LAT : „Kolegija konstatuoja, kad užsakovas netenka teisės remtis atliktų darbų trūkumų faktu tuo atveju, jeigu darbų perdavimas ir priėmimas buvo tinkamas, t. y. atitinka visas sutarties ar įstatymų numatytas priėmimo sąlygas <...> Net ir tinkamo darbų priėmimo atveju nenurodžius trūkumų, užsakovas nepraranda teisės remtis trūkumų faktu, jeigu trūkumai neakivaizdūs. Tokiais atvejais teismai turi analizuoti trūkumų pobūdį ir tik esant akivaizdžiam trūkumui taikyti CK 6.662 straipsnio 3 dalį“¹²⁹. Vadinasi, yra svarbu ne tik nustatyti, ar atliktų darbų priėmimas – perdavimas buvo tinkamas, t.y. atitinkantis sutarties ar įstatymų numatytas darbų priėmimo – perdavimo sąlygas, bet ir tai, ar statybos darbų defektai, dėl kurių kyla ginčas, galėjo būti nustatyti perduodant darbų rezultatą užsakovui (akivaizdūs darbų trūkumai), ar normaliai priimant darbus šie trūkumai negalėjo būti pastebėti (paslėpti arba neakivaizdūs trūkumai). Šios aplinkybės konstatavimas turi esminę reikšmę rangovo atsakomybės klausimui. Pirmuoju atveju, kai užsakovas atliktų darbų priėmimo – perdavimo akte nenurodo jokių trūkumų, kuriuos darbų rezultato priėmimo metu jis galėjo pastebėti (akivaizdūs trūkumai), yra taikoma LR CK 6.662 str. 3 d. ir užsakovas netenka teisės remtis šių trūkumų faktu. Ir priešingai, jeigu statybos darbų trūkumai buvo neakivaizdūs, t.y. užsakovas jų negalėjo nustatyti priimdamas darbų rezultatą arba jie išaiškėja

¹²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 1 d. nutartis c.b. AB If P&C Insurance AS v. UAB „Įrengimas“, Nr. Nr. 3K-3-516/2009

¹²⁸ Klimas E. Statybos rangos sutartinių teisinių santykių vystymosi tendencijos Lietuvoje//Justitia. 2009, Nr. 2(72). P.89

¹²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. Balandžio 27 d. nutartis c.b. Vilniaus miesto savivaldybės administracija v. UAB „Atnava“, Nr. 3K-3-235/2005

vėliau, taip pat tais atvejais, kai rangovas darbų trūkumus paslėpė tyčia, užsakovas turi teisę reikšti rangovui pretenzijas dėl tokių trūkumų pašalinimo.

Rangovo civilinės atsakomybės už statybos darbų defektus, nustatytus garantinio termino metu, sumažinimo klausimas spręstinas kiekvienu konkrečiu atveju. Primintina, kad rangovo atsakomybė gali būti mažinama vadovaujantis LR CK 6.259 str., t.y. kai prievolė neįvykdoma arba netinkamai įvykdoma dėl abiejų šalių kaltės. Šioje vietoje vertėtų atkreipti dėmesį į LAT praktiką. LAT Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, nagrinėdama civilinę bylą Nr. 3K-3-370/2008, savo 2008 m. gruodžio 9 d. nutartyje¹³⁰ konstatavo, kad statybos darbų defektai atsirado dėl nukrypimų nuo projekto, kuriuos inicijavo užsakovas, statybos techninę priežiūrą ir kontrolę atliko taip pat užsakovo atstovas, tuo tarpu rangovas vis tiek vykdė darbus, nukrypdamas nuo projekto ir normatyvinių statybos dokumentų, nors pagal LR CK 6.659 str. 1 d. nuostatas privalėjo įspėti užsakovą apie galimas neigiamas pasekmes ir sustabdyti darbų vykdymą. LAT, įvertinęs šias aplinkybes LR CK normų kontekste, suformulavo rangovo civilinės atsakomybės mažinimo taisyklę: „kolegija konstatuoja, kad tais atvejais, kai užsakovas savo iniciatyva nukrypo nuo projekto, o pagal norminius aktus statinio techninę priežiūrą ir kontrolę vykdė jo atstovas, rangovo atsakomybė už defektus gali būti mažinama (CK 6.689 straipsnio 4 dalis)“¹³¹. Ta dalis sutartinės civilinės atsakomybės, kuria sumažinama rangovo atsakomybė už statybos defektus, tenka užsakovui, kitaip tariant – kyla mišri nurodytų statybos proceso dalyvių atsakomybė už statybos defektus¹³².

Taigi rangovas pilnai atsako už statinio sugriuvimą ar defektus, nustatytus per statybos rangos sutartyje arba teisės aktuose nurodytus garantinius terminus, jeigu neišrodo įstatyme numatytų jo atsakomybę šalinančių aplinkybių. Pagal LR CK ir teismų praktikoje suformuluotą taisyklę statybos darbų defekto faktą privalo įrodyti užsakovas, tuo tarpu rangovui tenka pareiga įrodyti aplinkybes, šalinančias jo atsakomybę. Rangovo atsakomybė gali būti atitinkamai mažinama, jeigu darbų rezultato defektai iš dalies atsirado ir dėl užsakovo kaltų veiksmų – tokiu atveju statybos rangos sutarties šalims kyla mišri atsakomybė už statybos darbų defektus.

3.1.2. Atsakomybė už užsakovo perduoto turto neišsaugojimą ir netinkamą perduotų medžiagų sunaudojimą

¹³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis c.b. AB “Laugina“ v. UAB “Agaras”, Nr. 3K-3-370/2008

¹³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis c.b. AB “Laugina“ v. UAB “Agaras”, Nr. 3K-3-370/2008

¹³² Saukalienė K. Statybos defektai ir užsakovo atsakomybės už juos problemos//Socialinių mokslų studijos: Mykolo Romerio universitetas, 2010. P.29

Šalių sudarytos statybos rangos sutarties sąlygos gali numatyti, kad rangovas darbų atlikimui naudos užsakovo pateiktas medžiagas. Tokiu atveju rangovas tampa atsakingu už užsakovo perduotą medžiagą arba kitą turtą pagal dvi LR CK normas – pagal LR CK 6.657 str. už užsakovo perduoto turto neišsaugojimą ir pagal LR CK 6.648 str. 3 d. už netinkamą užsakovo perduotų medžiagų sunaudojimą.

LR CK 6.657 str. nustato, kad rangovas privalo imtis visų įmanomų priemonių užsakovo jam patikėto turto saugumui užtikrinti ir atsako už šio turto praradimą ar sužalojimą. Tai reiškia, kad rangovas atsako už perduoto turto praradimą esant bet kuriai jo kaltės formai – tyčiai ar neatsargumui¹³³. Šiuo atveju rangovo atsakomybė kyla dėl netinkamo sutartinės prievolės vykdymo – rangovas nesiima tinkamų veiksmų užsakovo perduoto turto saugumui užtikrinti arba yra nepakankamai rūpestingas ir atidus vykdydamas šią prievolę (pavyzdžiui, patikėtą turtą palieka nesaugomoje statybos aikštelėje, neužrakina patalpų, kuriose sandėliuojamos medžiagos ir pan.). Rangovui neišsaugojus užsakovo perduoto turto, jis privalo atlyginti pastarojo patirtus nuostolius. Pažymėtina, kad LAT, nagrinėdamas tokio pobūdžio bylas, suformulavo nuostolių atlyginimo taisyklę, nurodančią, jog „nuostolių atlyginimu turi būti užtikrinamas realios prarasto turto vertės atkūrimas, o ne turto įsigijimo išlaidų kompensavimas“¹³⁴. Vadovaujantis šia taisykle nuostoliai turi būti apskaičiuojami atsižvelgiant ne vien į turto įsigijimo išlaidas, tačiau ir į kitas aplinkybes, tokias kaip rinkos kaina turto praradimo metu, galimybė įsigyti analogišką daiktą ir pan.

LR CK 6.648 str. 3 d. įtvirtina rangovo atsakomybę už netinkamą užsakovo perduotų medžiagų panaudojimą. Netinkamas medžiagos naudojimas gali būti suprantamas kaip medžiagos (žaliavos) sunaudojimas ne pagal paskirtį, jos sugadinimas naudojant kitoms reikmėms, neprotingai didelio medžiagos kiekio sunaudojimas, medžiagos dalių arba likučio neišsaugojimas (pasisavinimas) ir pan.¹³⁵. LR CK 6.648 str. 5 d. įtvirtinta dispozityvi norma, leidžianti rangos sutarties šalims pačioms sutartyje numatyti medžiagų sunaudojimo normas, jų likučių ir pagrindinių atliekų grąžinimo terminus, taip pat rangovo atsakomybę už šių pareigų nevykdymą. Vadinasi, šalys turi teisę pačios susitarti dėl konkrečios užsakovo pateiktų žaliavų naudojimo ir jos likučių grąžinimo tvarkos, kurios pažeidimas sukeltų rangovui sutartyje numatytą atsakomybę.

¹³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. spalio 6 d. nutartis c.b. B.J v. V.B., Nr. 3K-3-515/2004

¹³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. spalio 6 d. nutartis c.b. B.J v. V.B., Nr. 3K-3-515/2004

¹³⁵ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kiti. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P. 429.

Apibendrinant galima teigti, kad rangovo atsakomybė už užsakovo perduoto turto (medžiagos) neišsaugojimą arba netinkamą sunaudojimą yra preziumuojama. Jei rangovas užsakovo duotą medžiagą sugadina, ją panaudoja kitiems tikslams, jos neišsaugo, jis privalo užsakovui atlyginti visus nuostolius¹³⁶, užtikrindamas realios prarasto arba netinkamai sunaudoto turto vertės atkūrimą.

3.1.3. Atsakomybė už statybos objekto ar jo dalies atsitiktinį žuvimą ir sugadinimą

LR CK 6.682 str. reglamentuoja rizikos paskirstymą tarp statybos rangos sutarties šalių. Šio LR CK straipsnio 1 dalis nustato, kad statybos objekto arba jo dalies atsitiktinio žuvimo ar sugedimo rizika, kol jį priims užsakovas, tenka rangovui. Rangovas visą statybos darbų vykdymo laiką yra įpareigotas užtikrinti statybos objekto apsaugą, todėl atsakomybė už atsitiktinį statybos objekto ar jo dalies žuvimą/sugadinimą yra kildinama iš šios rangovo pareigos netinkamo vykdymo. LAT yra pažymėjęs, kad „esant įstatymu ir sutartimi rangovui nustatytai statybos objekto apsaugos prievolei ir atitinkamai iš šios sutarties sąlygos jam kylančiai statybos objekto atsitiktinio žuvimo ar sugedimo rizikai, aplinkybė, kad rangovas neužtikrino statybos objekto apsaugos <...> lemia pagrindą taikyti rangovui atsakomybę, t.y. atsiranda rangovo turtinė prievolė atlyginti užsakovui patirtus tiesioginius nuostolius”¹³⁷.

LR CK numato keletą išimčių, kai atsakomybė už statybos objekto ar jo dalies atsitiktinį žuvimą/sugadinimą nėra taikoma rangovui. Pirma, pagal LR CK 6.682 str. 2 d. rangovas neatsako už statybos objekto ar jo dalies atsitiktinį žuvimą/sugadinimą, jeigu jis žuvo arba buvo sugadintas dėl užsakovo pateiktų medžiagų, detalių ar konstrukcijų netinkamos kokybės arba dėl užsakovo neteisingų nurodymų vykdymo, kai rangovas įvykdė LR CK 6.659 str. 1 d. nustatytas pareigas. Vadinasi, aplinkybė, kad statybos objektas ar jo dalis žuvo/buvo sugadinta dėl užsakovo pateiktų medžiagų ar neteisingų nurodymų vykdymo, nėra pakankama pašalinti rangovo atsakomybę. Būtina papildoma sąlyga – rangovas privalo tinkamai įvykdyti imperatyviai LR CK 6.659 str. 1 d. nustatytą pareigą, t.y. nedelsiant įspėti užsakovą apie jo perduotų medžiagų netinkamą kokybę ar duotus neteisingus nurodymus ir iki tolesnių nurodymų gavimo sustabdyti darbus. Tokia įstatymų leidėjo pozicija yra suprantama ir pagrįsta. Užsakovas yra statybos proceso iniciatorius, jis turi poreikį atitinkamam statybos darbų rezultatui, finansuoja statybos darbus, tačiau dažniausiai užsakovas pats

¹³⁶ Kučinskas L., Pakalniškis V., Rasimavičius P ir kt. Tarybinė civilinė teisė. II dalis. Vilnius: Mintis, 1988. P. 102.

¹³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m.rugsėjo 23 d. nutartis c.b. A.Č. v. UAB”Molesta”, Nr. 3K-3-338/2009

nėra tiesiogiai susijęs su statybos veikla, todėl, neturėdamas pakankamai techninių žinių, užsakovas gali nežinoti, kad jo perduodami statybos produktai yra netinkamos kokybės, o duodami nurodymai gali kelti grėsmę atliekamo darbo tinkamumui ar tvirtumui. „Tuo tarpu rangovas statybos rangos sutartyje paprastai veikia kaip profesionalas, vykdydamas savo verslą, todėl įstatymo jam nustatyta didesnė atsakomybė už tinkamą statybos rangos sutarties rezultatą negu užsakovui”¹³⁸, o tai ”suponuoja jam pareigą žinoti, kokių savybių medžiagos, įskaitant ir jų kokybinius rodiklius, turi būti naudojamos, kad galutinis rangos rezultatas atitiktų sutarties reikalavimus“¹³⁹. Taigi rangovas, veikdamas kaip statybos veiklos profesionalas, turi pakankamą kompetenciją įvertinti užsakovo perduotų medžiagų blogą kokybę ar duodamų nurodymų netinkamumą, todėl, vadovaudamasis LR CK 6.659 str. 1 d., taip pat LR CK 6.690 str. įtvirtintu statybos rangos šalių bendradarbiavimo (kooperavimosi) principu, privalo apie šias aplinkybes nedelsiant įspėti užsakovą. Tolesnė situacija priklauso nuo rangovo elgsenos ir yra galimi du atsakomybės paskirstymo variantai:

- 1) jeigu rangovas informuoja užsakovą apie pastebėtus perduotų medžiagų, detalių, konstrukcijų kokybės trūkumus ar neteisingus užsakovo nurodymus, atsakomybė už statybos objekto ar jo dalies atsitiktinį žuvimą/sugedimą teks pačiam užsakovui;
- 2) jeigu rangovas apie minėtas aplinkybes užsakovo neinformuoja arba tęsia darbą nesulaukęs užsakovo atsakymo, arba neįvykdo laiku gautų užsakovo nurodymų, vėliau jis neturi teisės remtis šiomis aplinkybėmis ir atsako už daikto trūkumus, taigi ir už statybos objekto ar jo dalies atsitiktinį žuvimą/sugedimą.

Antra, pagal LR CK 6.694 str. 3 d. statinio atsitiktinio žuvimo rizika tenka užsakovui, jeigu užsakovas pradeda naudotis statiniu iki jo priėmimo ir jei kitaip nenumato šalių sudaryta sutartis. Tai dispozityvi įstatymo norma, todėl užsakovas ir rangovas savo susitarimu gali patys nustatyti, kuriai sutarties šaliai teks statinio atsitiktinio žuvimo rizika užsakovui pradėjus naudotis statiniu iki jo priėmimo. Jeigu šalys sudarytoje sutartyje šio klausimo neaptarė, atsakomybė teks užsakovui.

Nuo darbų perdavimo akto pasirašymo momento užsakovui pereina atsitiktinio darbų rezultato žuvimo ar sugedimo rizika¹⁴⁰. Be to, pagal LR CK 6.694 str. 3 d., jeigu darbų rezultatas yra

¹³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 1 d. nutartis c.b. AB If P&C Insurance AS v. UAB „Įrengimas“, Nr. Nr. 3K-3-516/2009

¹³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. rugsėjo 21 d. nutartis c.b. UAB „Angel stone“ v. UAB „Ulgis“, Nr. 3K-3-343/2009

¹⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 27 d. nutartis c.b. BUAB „Glijas“ v. UAB „Serneta“, Nr. 3K-3-484/2007

perduodamas užsakovui etapais, tai „nuo atskirų darbų etapų priėmimo momento užsakovui pereina tos darbų dalies žuvimo ar sugedimo rizika, išskyrus atvejus, kai tai atsitinka dėl rangovo kaltės”¹⁴¹.

Apibendrinant teigtina, kad atsakomybės už statybos objekto ar jo dalies atsitiktinį žuvimą ar sugadinimą paskirstymas tarp statybos rangos sutarties šalių tiesiogiai siejamas su statybos darbų rezultato ar jo dalies perdavimu užsakovui: iki jų priėmimo atsakomybė tenka rangovui; užsakovui priimant statybos darbų rezultatą, jam kartu pereina ir šio objekto žuvimo ar sugadinimo rizika. LR CK numato aplinkybes, esant kurioms rangovas neatsako už statybos objekto arba jo dalies žuvimą (sugadinimą), tačiau remtis jomis rangovas gali tik pats tinkamai įgyvendindamas LR CK nurodytas pareigas bei sutarties šalių bendradarbiavimo principą.

3.1.4. Rangovo atsakomybė už statybos darbų kainos pokytį

Pagrindinė taisyklė yra tokia, kad kai rangovas įsipareigoja atlikti ir užbaigti darbus už konkrečią sutartyje nustatytą kainą, jis privalo tai ir atlikti, koks sunkus ar brangus šių darbų vykdymas jam bebūtų¹⁴². Tai primiausia sietina su tuo, kad, kaip ne kartą yra pažymėjęs LAT¹⁴³, rangovui statybos darbų atlikimas yra verslas ir jis veikia savo rizika. Statybos rangos santykiuose rangovas yra profesionalas, todėl jam taikomi aukštesni atsargumo ir apdairumo standartai. Tokios profesinės veiklos žinios ir gebėjimai reikšmingi, vertinant ieškovo galėjimą numatyti statybos darbų kainos padidėjimo pasekmes, prisiimtų prievolių vykdymo sutartyje sulygtomis sąlygomis riziką¹⁴⁴.

LR CK 6.653 str. 5 d. nustato impetaryvią normą, kad jeigu sutartyje yra nurodyta konkreti darbų kaina, rangovas neturi teisės reikalauti ją padidinti, o užsakovas sumažinti, t.y. kaina negali būti keičiama nė vienos iš šalių reikalavimu. Tokia taisyklė taikoma ir tais atvejais, kai statybos rangos sutarties sudarymo momentu nebuvo galima tiksliai numatyti viso darbų kiekio ar visų darbams atlikti būtinų išlaidų. LAT yra išaiškinęs, kad „šių nuostatų tikslas – statybos rangos sutarties šalims suteikti alternatyvias galimybes joms labiau priimtinu būdu nustatyti tarpusavio teises ir pareigas, susijusias su darbų kainos koregavimu, taip užtikrinti šalių interesų pusiausvyrą,

¹⁴¹ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kiti. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P. 436l.

¹⁴² John Uff. *Construction law*. 9 rev.ed, Sweet & Maxwell, 2005 P.228

¹⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis c.b. AB „Laugina“ v. UAB „Agaras“, Nr. 3K-3-370/2007

¹⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 30 d. nutartis c.b. UAB „Estinos arka“ v. UAB „Lelija“, Nr. 3K-3-543/2006

drausminti statybos proceso dalyvius ir kita. Šalys, nustatančios statybos rangos sutartyje konkrečią kainą, privalo prisiimti tokio susitarimo pasekmes¹⁴⁵.

Aukščiau aptartos taisyklės išimtys, t.y. statybos rangos sutartyje nurodytos fiksuotos kainos keitimo galimybės, yra įtvirtintos konkrečiose LR CK normose. Šios normos aiškintinos sistemiškai kartu su LR CK 6.204 str., reglamentuojančiu sutartinių įsipareigojimų vykdymą atsiradus aplinkybėms, kurios iš esmės pakeičia sutartinių prievolių pusiausvyrą, dėl ko vienai sutarties šaliai įvykdyti sutartį tampa ženkliai sudėtingiau negu kitai. Nors sutarčių privalomumo ir vykdytinumo principas įpareigoja šalis tinkamai ir be išlygų įvykdyti sutartimi prisiimtus įsipareigojimus, tačiau „kaip ir kiekvienas principas, sutarties privalomumo principas (*pacta sunt servanda*) nėra absoliutus, nes derintinas su kitais bendraisiais civilinės teisės principais¹⁴⁶. Pradėjusios vykdyti sutartį, jos šalys gali susidurti su tokiomis kliūtimis ir sunkumais, dėl kurių besąlygiškas principo *pacta sunt servanda* taikymas reikštų protingumo, sąžiningumo ir teisingumo principų (LR CK 1.5 str.) pažeidimą. Todėl įstatymų leidėjas LR CK 6.204 str. įtvirtina kitą labai svarbų principą – *rebus sic stantibus*, „pagal kurį sutartis turi būti vykdoma atsižvelgiant į ją sudarius pasikeitusias aplinkybes¹⁴⁷. Pažymėtina, kad principo *pacta sunt servanda* išimtis galima tik esant tokioms aplinkybėms, kurios iš esmės apsunkina sutarties vykdymą vienai iš šalių, t.y. „tokios, kad šalis, žinodama jas sudarydama sutartį, šios arba apskritai nebūtų sudariusi, arba būtų sudariusi visiškai kitokiomis sąlygomis¹⁴⁸. Be to, šios aplinkybės turi atitikti LR CK 6.204 str. 2 d. nustatytus kriterijus:

- a) šios aplinkybės atsirado arba nukentėjusiajai šaliai tapo žinomos po sutarties sudarymo;
- b) šių aplinkybių nukentėjusioji šalis sutarties sudarymo metu negalėjo protingai numatyti;
- c) aplinkybių nukentėjusioji šalis negali kontroliuoti;
- d) nukentėjusioji šalis nebuvo prisiėmusi šių aplinkybių atsiradimo rizikos.

Atsižvelgdamas į aukščiau aptartų aplinkybių atsiradimo galimybę, įstatymų leidėjas įtvirtina tokius konkrečios (fiksuotos) statybos darbų kainos keitimo pagrindus, esant kurioms rangovas nebus laikomas atsakingu už darbų kainos pokytį ir neprivalės įvykdyti sutarties už joje nustatytą kainą:

¹⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 30 d. nutartis c.b. UAB „Estinos arka“ v. UAB „Lelija“, Nr. 3K-3-543/2006

¹⁴⁶ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kiti. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P. 112

¹⁴⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003. P. 269

¹⁴⁸ Ten pat. P. 270

1) medžiagų, įrengimų arba paslaugų, kurias rangovui teikia tretieji asmenys, kaina padidėjo iš esmės ir šių kainų padidėjimo jis negalėjo numatyti statybos rangos sutarties sudarymo momentu (CK 6.653 str. 6 d.). Rangovas gali remtis šioje teisės normoje įtvirtintu sutarties kainos keitimo pagrindu, tik esant visoms šioms sąlygoms: pirma, konkreti sutarties kaina kinta dėl objektyvių, nuo statybos rangos sutarties šalių valios nepriklausančių priežasčių ir tai yra tiesiogiai susiję su medžiagų, įrengimų ar paslaugų, naudojamų statybos darbų vykdymo metu, kainos padidėjimu rinkoje; antra, medžiagų, įrengimų ar paslaugų, kurias rangovui teikia tretieji asmenys, kaina padidėja iš esmės; ir trečia – rangovas tokio kainos kilimo negalėjo numatyti sutarties sudarymo, taigi ir darbų kainos nustatymo, momentu. Todėl, pavyzdžiui, jeigu sutarties sudarymo momentu yra visuotinai žinoma, kad ateityje didės pridėtinės vertės mokestis ir dėl to gali kilti tam tikrų statybos produktų ar paslaugų kaina, rangovas privalo šią aplinkybę įvertinti nustatant konkrečią sutarties kainą. Esant šiam darbų kainos didėjimo pagrindui rangovas turi teisę kreiptis į užsakovą ir reikalauti atitinkamai padidinti darbų kainą. Jeigu užsakovas padidinti sutarties kainos nesutinka, rangovas įgyja teisę nutraukti sutartį pagal LR CK 6.204 str. taisyklės.

2) statybos metu būtina atlikti papildomus darbus, nenumatytus normatyviniuose statybos dokumentuose (CK 6.684 str. 4 d.). S.Mitkus išskiria tokius papildomų nenumatytų darbų atsiradimo vykdant statybos rangos sutartį atvejus¹⁴⁹:

a) paaiškėja, jog būtina atlikti didesnę kiekį sutartyje numatytų darbų. Pavyzdžiui, kasant duobę pamatams, paaiškėja, kad tinkamas gruntas yra giliau, nei buvo planuota, todėl pamatus reikia įgilinti ir atlikti didesnę kiekį žemės kasimo darbų;

b) paaiškėja, kad reikia atlikti sutartyje apskritai nenumatytų statybos darbų. Pavyzdžiui, kasant tą pačią duobę pamatams aptinkamas uolienų sluoksnis grunte, kurį pašalinti galima tik atlikus papildomus sprogdinimo darbus.

Sutarties kainos nustatymo momentu nenumatytų darbų atsiradimas sąlygoja papildomas rangovo išlaidas vykdant objekto statybos darbus, taigi ir sutarties kainos padidėjimą. LR CK 6.684 str. 4 d. nustato, kad rangovas, padaręs išvadą, jog reikia atlikti normatyviniuose statybos dokumentuose nenumatytus darbus, privalo apie tai pranešti užsakovui. Atitinkamai užsakovas, gavęs tokį rangovo pranešimą, gali reaguoti skirtingai – sutikti padidinti sutarties kainą arba nesutikti. Taigi tolesnė įvykių eiga priklauso nuo abiejų statybos rangos sutarties šalių elgsenos. Modeliuojant galimus rangovo ir užsakovo elgsenos variantus, išskirtinos tokios situacijos:

¹⁴⁹ Mitkus S. Rizikos dėl papildomų nenumatytų darbų atsiradimo paskirstymas statybos rangos sutartyse//Verslas, vadyba ir studijos'2004. Vilnius, 2005.P.110

a) rangovas informuoja užsakovą apie reikalingus atlikti sutartyje nenumatytus darbus ir užsakovas sutinka padidinti statybos darbų kainą. Šiuo atveju tarp sutarties šalių ginčo nėra, rangovas atlieka papildomus darbus, o užsakovas už juos atsiskaito;

b) rangovas informuoja užsakovą apie reikalingus atlikti sutartyje nenumatytus darbus, tačiau užsakovas nepateikia rangovui jokio atsakymo per pranešime nustatytą arba protingą terminą. Šiuo atveju rangovas įgyja teisę sustabdyti papildomų darbų atlikimą, o dėl to atsiradusius nuostolius privalo atlyginti užsakovas. Tačiau užsakovas gali įrodinėti, kad atlikti papildomų, rangovo pranešime nurodytų darbų apskritai nebuvo būtina, ir tai įrodžius, nuostoliai dėl darbų atlikimo sustabdymo tektų rangovui;

c) rangovas informuoja užsakovą apie reikalingus atlikti sutartyje nenumatytus darbus ir užsakovas nesutinka padidinti statybos darbų kainos. LR CK tokio užsakovo atsisakymo padidinti statybos darbų kainą pasekmių nereglamentuoja. S.Mitkus teigia, kad „esant neigiamam atsakymui, užsakovas, be abejo, už papildomus darbus apmokėti neprivalo <...> Tokiu atveju rangovas turėtų tęsti statybos darbus, neatlikdamas nenumatytų papildomų darbų“¹⁵⁰. Ypatinga situacija susiklostytų tada, jeigu neatlikus papildomų darbų kiltų grėsmė paties statybos objekto tvirtumui ir tinkamai kokybei. LR CK 6.659 str. 1 d. įtvirtina rangovo pareigą informuoti užsakovą apie aplinkybes, sudarančias grėsmę atliekamo darbo tinkamumui, tvirtumui ir saugumui. Jeigu užsakovas nepaiso pagrįsto rangovo įspėjimo apie minėtų aplinkybių atsiradimą ir nesutinka pakeisti savo nurodymų dėl darbo atlikimo būdo ar nepašalina kitų aplinkybių, sudarančių grėsmę atliekamo darbo tinkamumui, tvirtumui ar saugumui, rangovas turi teisę atsisakyti sutarties ir reikalauti atlyginti nuostolius (LR CK 6.659 str. 3). Todėl, darbo autorės nuomone, tais atvejais, kai užsakovas atsisako padidinti sutartyje numatytą kainą dėl atsiradusių papildomų darbų, kurių neįvykdymas gali lemti statybos darbų rezultato netinkamą kokybę, tvirtumą ar saugumą, rangovas privalo vadovautis LR CK 6.659 str. nuostatomis – informuoti apie tai užsakovą ir sustabdyti sutarties vykdymą. Užsakovui vis tiek atsisakant padidinti sutartyje sulytą darbų kainą, rangovas įgyja teisę į statybos rangos sutarties atsisakymą ir nuostolių atlyginimą;

d) rangovas neinformuoja užsakovo apie reikalingus atlikti sutartyje nenumatytus darbus. Tokiu būdu rangovas pažeidžia imperatyviai LR CK 6.684 str. 4 d. įtvirtintą pareigą, todėl jis netenka teisės reikalauti iš užsakovo sumokėti už papildomai atliktus darbus. Tačiau LR CK 6.684 str. 5 d. numato šios taisyklės išimtį – rangovas gali įrodyti, kad jis atliko neatidėliotinus veiksmus, kurie atitiko užsakovo interesus, o sustabdžius darbus statybos objektas būtų žuvęs arba

¹⁵⁰ Mitkus S. Rizikos dėl papildomų nenumatytų darbų atsiradimo paskirstymas statybos rangos sutartyse//Verslas, vadyba ir studijos'2004. Vilnius, 2005.P.114

sugadintas. „Atlikti nenumatyti, papildomi darbai turėtų būti laikomi atliktais užsakovo interesais, jeigu jie buvo atlikti siekiant apsaugoti užsakovo priimtą objektą ar jo dalį nuo žūties ar sugadinimo“¹⁵¹, taip pat aptariama išimtis galėtų būti taikoma, kai rangovas atlikdamas tokius neatidėliotinus veiksmus likvidavo avarinę situaciją ir pan.

3) užsakovas pakeičia sutarties dokumentus ir dėl to reikia papildomų darbų, kurių kaina viršija 15 proc. sutartyje numatytos bendros statybos darbų kainos (LR CK 6.685 str.). CK 6.685 str. 2 d. nustatyta, kad rangovas turi teisę reikalauti perskaičiuoti sutarties kainą, jeigu dėl ne nuo jo priklausančių aplinkybių statybos darbų kaina padidėjo daugiau kaip 15 proc. Ši speciali teisės norma nustato vieną kainos padidėjimo iš esmės kriterijų – padidėjimas turi viršyti 15 proc. sulytos rangos darbų kainos¹⁵². Vadinasi, rangovas yra atsakingas už neesminį darbų kainos pokytį, t.y. kai darbų kaina nepadidėja daugiau kaip 15 proc. Jeigu dėl užsakovo atliekamų sutarties dokumentų pakeitimų konkreti darbų kaina didėja iš esmės, rangovas įgyja teisę reikalauti perskaičiuoti sutarties kainą pagal LR CK 6.204 str. nustatytas taisykles (LR CK 6.685 str. 2 d.). Vadovaujantis LR CK 6.204 str. 3 d., jeigu per protingą terminą rangovas su užsakovu nesusitaria dėl sutarties kainos pakeitimo, tai rangovas įgyja teisę kreiptis į teismą su prašymu nutraukti statybos rangos sutartį arba pakeisti sutartyje nurodytą konkrečią darbų kainą.

3.1.5. Rangovo atsakomybė už statybos darbų vykdymo terminų pažeidimą

Sudarydamas statybos rangos sutartį rangovas įsipareigoja pastatyti statinį ar atlikti kitus statybos darbus per sutartyje nustatytą terminą. Rangos sutartyje nustatoma darbų pradžia ir pabaiga. Šalys taip pat gali nustatyti tarpinius atskirų darbų atlikimo terminus (LR CK 6.652 str.1 d.). Taigi terminas statybos rangos sutartyje apibrėžiamas nustatant ne tik prievolės pabaigą (iki kada rangovas privalo atlikti darbus), bet ir jos pradžią (kada rangovas turi pradėti vykdyti sutartyje numatytus darbus). Todėl statybos darbų vykdymo terminą galima apibrėžti kaip laiko tarpą, per kurį rangovas privalo atlikti prievolės dalyką sudarančius veiksmus, t.y. tinkamai įvykdyti visus statybos darbus ir pasiekti sutartyje nurodytą darbų rezultatą.

Civilinės teisės vadovėlio autoriai, komentuodami rangovo atsakomybę, teigia, jog „rangovas, pasirašydamas sutartį, tampa atsakingas už tai, kad visi darbai būtų atlikti laiku, t.y. per sutartyje numatytą terminą, arba kad atskiri darbai būtų atlikti dalimis per numatytus tarpinius

¹⁵¹ Mitkus S. Rizikos dėl papildomų nenumatytų darbų atsiradimo paskirstymas statybos rangos sutartyse//verslas, vadyba ir studijos'2004. Vilnius, 2005.P.113

¹⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 30 d. nutartis c.b. UAB"Estinos arka" v. UAB"Lelija", Nr. 3K-3-543/2006

terminus“¹⁵³. Toks rangovo atsakomybės už statybos darbų vykdymo terminų pažeidimą apibūdinimas yra akivaizdžiai per siauras, kadangi pagal LR CK 6.652 str. 2 d. rangovas yra atsakingas ne tik už darbų pabaigos ir tarpinių terminų pažeidimą, bet ir už tai, kad darbai būtų pradėti vykdyti laiku, t.y. ir už darbų pradžios terminų pažeidimą.

Rangovas, vykdydamas sutartį, turi darbus atlikti iki sutartyje nustatyto termino pabaigos¹⁵⁴. Taigi užsakovas negali reikalauti iš rangovo pabaigti darbus ir perduoti jų rezultata anksčiau nei sueis sutartyje šalių sulygtas darbų įvykdymo terminas. Tačiau užsakovas turi teisę, nesikišdamas į rangovo ūkinę komercinę veiklą, tikrinti darbų atlikimo eigą ir tokiu būdu įvertinti rangovo galimybes laiku užbaigti visus sutartyje numatytus darbus. Jeigu rangovas nepradeda laiku vykdyti sutarties arba atlieka darbą taip lėtai, kad jį baigti iki termino pabaigos pasidaro aiškiai negalima, užsakovas turi teisę atsisakyti sutarties ir reikalauti atlyginti nuostolius (LR CK 6.658 str. 2 d.). Pažymėtina, kad LR CK 6.658 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta teise užsakovas negali naudotis bet kada, vos tik rangovui uždelsus sutartyje nustatytais terminais pradėti darbus ar atsiliesant nuo suderinto darbų vykdymo grafiko. Ši teisės norma aiškintina sistemiškai kartu su LR CK 6.219 str., reglamentuojančiu iš anksto numatomo sutarties neįvykdymo pasekmes ir nurodančiu, kad „šalis gali nutraukti sutartį, jeigu iki sutarties įvykdymo termino pabaigos iš konkrečių aplinkybių ji gali matyti, kad kita šalis pažeis sutartį iš esmės“¹⁵⁵. Vadinasi, užsakovas turi teisę nutraukti sutartį komentuojamu pagrindu, „jeigu rangovas darbus atlieka neapdairiai lėtai arba nerūpestingai“¹⁵⁶ ir yra akivaizdu, kad užsakovas, suėjęs sutartyje nustatytam terminui, negaus to rezultato, kurio tikėjosi sudarydamas sutartį su rangovu. Tokiu atveju taikomos CK 6.670 ir 6.671 straipsnių restitucijos sąlygos: rangovas privalo grąžinti užsakovui jo perduotą turtą, jei tai neįmanoma, - atlyginti turto vertę pinigais, užsakovas privalo sumokėti už faktiškai atliktus darbus¹⁵⁷.

Rangovo atsakomybė už statybos darbų vykdymo terminų pažeidimą yra preziumuojama - LR CK 6.652 str. 2 d. nurodo, jeigu įstatymai ar sutartis nenustato ko kita, rangovas atsako ir už darbų pradžios ar pabaigos termino, ir už tarpinių terminų pažeidimą. Taigi rangovas visada yra

¹⁵³ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kiti. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P. 429.

¹⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gruodžio 4 d. nutartis c.b. UAB „Polikopija“ v. J.B. įmonė, „Era“ ir J. B., Nr. 3K-3-530/2007

¹⁵⁵ Jungtinių Tautų konvencijos „Dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių“ (Valstybės Žinios, 1995, Nr.: 102) 25 str. nustato, kad sutarties pažeidimas, padarytas vienos iš šalių, yra esminis, jeigu juo kitai šaliai padaroma tokia žala, kad šalis daugiausia netenka to, ko ji turėjo teisę tikėtis pagal sutartį, išskyrus atvejus, kai pažeidusioji šalis nenumatė tokio rezultato ir tokio pat statuso protingas asmuo tokiomis pačiomis aplinkybėmis jo nebūtų numatęs. Nustatant, ar sutarties pažeidimas yra esminis, turi būti atsižvelgta į LR CK 6.217 str. 2 d. nurodytas aplinkybes.

¹⁵⁶ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kiti. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P. 429.

¹⁵⁷ Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. gegužės 24 d. nutartis c.b. UAB „Lietmedis“ v. UAB „Skadas“, Nr. 3K-3-325/2004

laikomas atsakingu už statybos rangos sutarties vykdymo terminų pažeidimą, išskyrus atvejus, kai rangovas pažeidžia terminą dėl įstatyme ar sutartyje nurodytų aplinkybių, esant kurioms rangovas gali būti atleistas nuo atsakomybės. Aptariant įstatyme įtvirtintus pagrindus, šalinančius rangovo atsakomybę už sutarties terminų pažeidimą, minėtinas LR CK 6.661 str., reglamentuojantis užsakovo pareigų neįvykdymo teisinės pasekmės. Šio straipsnio 1 dalyje įtvirtinta rangovo teisė nepradėti darbų arba sustabdyti pradėtus darbus, jeigu užsakovas neįvykdo rangos sutartyje numatytų savo priešpriešinių pareigų (neperduoda medžiagų, įrengimų, dokumentų ir k.t.) arba kliudo rangovui vykdyti sutartį, arba yra kitų aplinkybių, akivaizdžiai patvirtinančių, kad užsakovas savo pareigų laiku neįvykdys. Vadinasi, rangovas nebus laikomas atsakingu už statybos pradžios ar pabaigos terminų pažeidimą, jeigu jis negalėjo atlikti darbų dėl užsakovo priešpriešinių įsipareigojimų nevykdymo. Šalys sutartyje taip pat gali apibrėžti ir kitas aplinkybes, esant kurioms, atsakomybė už vėlavimą pradėti arba užbaigti statybos darbus rangovui nebūtų taikoma.

LR CK 6.652 str. 4 d. nustato galutinio termino praleidimo pasekmes: „jeigu rangovas pažeidžia viso darbo atlikimo galutinį terminą, tai užsakovas turi teisę atsisakyti priimti įvykdžius prievolę atliktą darbą ir pareikalauti iš rangovo atlyginti dėl termino praleidimo padarytus nuostolius, jeigu dėl termino praleidimo prievolės įvykdymas užsakovui prarado prasmę“. Pasinaudoti šioje teisės normoje nustatytais teisių gynimo būdais užsakovas gali tik esant būtinai sąlygai – dėl termino praleidimo prievolės įvykdymas užsakovui prarado prasmę. Tai reiškia, kad termino praleidimo formalus pabūdis automatiškai nesukelia rangovo atsakomybės, jei dėl tokio termino praleidimo faktiškai nenukenčia užsakovo turtiniai interesai¹⁵⁸. Jeigu rangovas vėluoja įvykdyti darbus, bet dėl tokio vėlavimo prievolės įvykdymas nepraranda prasmės ir užsakovo turtinė padėtis nepablogėja, užsakovas privalo priimti atliktus darbus. Tokiu atveju užsakovas gali taikyti sutartyje numatytas netesybas.

Paprastai šalys pačios sutarties sąlygose nustato terminų pažeidimo pasekmes ir susitaria, kokias netesybas (baudą arba delspinigius) rangovas privalės mokėti užsakovui, jeigu bus vėluojama atlikti darbus. Pažymėtina, kad šalių sutartyje apibrėžtos netesybos, skirtingai nei įstatymo nustatytos, laikytinos ne tik rangovo atsakomybės rūšimi, tačiau ir vienu iš prievolių įvykdymo užtikrinimo būdų, kadangi „šalys, įrašydamos netesybas į sutartį, pirmiausia siekia skatinti ją tinkamai įvykdyti“¹⁵⁹.

¹⁵⁸ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kiti. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P. 429.

¹⁵⁹ Ten pat. P. 208

Statybos ranga yra sudėtingas ir ilgai trunkantis procesas, kurio metu gali atsirasti naujų aplinkybių, apsunkinančių rangovo užduotį ir trukdančių darbus atlikti sutartyje nustatytais terminais. Šalys, įvertinusios termino pažeidimo priežastis, gali geranoriškai susitarti dėl darbų įvykdymo termino pratęsimo, tačiau rangovui tenka pareiga imtis visų įmanomų veiksmų, kurie leistų sutrumpinti vėlavimą ir tokiu būdu sumažinti galimą žalą užsakovo interesams. Tokios nuomonės laikosi ir LAT: „jeigu sutarties vykdymo metu iškyla kliūčių, trukdančių tinkamai ir laiku įvykdyti sutartį, rangovas privalo imtis visų nuo jo priklausančių protingų priemonių toms kliūtims pašalinti bei taip įgyvendinti CK 6.691 straipsnyje įtvirtintą imperatyvią įstatyminę statybos rangos sutarties šalių bendradarbiavimo (kooperavimosi) sutarties vykdymo metu pareigą¹⁶⁰.

3.2. UŽSAKOVO ATSAKOMYBĖ STATYBOS RANGOS SANTYKIUOSE

Užsakovas atsako už statybos produktų netinkamą kokybę (jeigu pagal statybos rangos sutartį aprūpinti statybą medžiagomis ir įrengimais yra užsakovo pareiga), savo priešpriešinių įsipareigojimų nevykdymą, vengimą priimti rangovo atliktą darbą ir pareigos atsiskaityti su rangovu sutartyje nustatyta tvarka ir terminais pažeidimą. Primintina, kad užsakovui taip pat gali kilti atsakomybė už netinkamą darbų kokybę, statinio sugriuvimą ir statybos darbų defektus, nustatytus per garantinį laikotarpį. Mišrios užsakovo ir rangovo atsakomybės atsiradimo pagrindai yra užsakovo pareigos kontroliuoti ir prižiūrėti statybos darbus (organizuoti statinio statybos techninę priežiūrą) nevykdymas ar netinkamas vykdymas, taip pat jo iniciatyva atlikti statinio projekto pakeitimai ir papildymai, kurie sąlygoja netinkamą statybos darbų kokybę. Užsakovas gali visa apimtimi atsakyti už statybos darbų defektus bei statinio sugriuvimą per garantinį laikotarpį, jeigu rangovas įrodo, kad statybos darbų defektai atsirado arba statinys sugriuvo dėl užsakovo pasirinktų ir pasamdytų asmenų kaltės ar kitokių užsakovo kaltų veiksmų. Užsakovo atsakomybės už statybos darbų defektus atsiradimo atvejai ir sąlygos detaliau aptartos nagrinėjant rangovo atsakomybės mažinimo ir atleidimo nuo jos teisinius pagrindus (darbo skyrius „3.1.1. Rangovo atsakomybė už statybos darbų (rezultato) kokybę“), todėl šiame darbo skyriuje plačiau nebus analizuojama.

3.2.1. Užsakovo atsakomybė už netinkamą statybos produktų kokybę

¹⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gruodžio 4 d. nutartis c.b. UAB „Polikopija“ v. J.B įmonė, „Era“ ir J. B., Nr. 3K-3-530/2007

Paprastai statybą medžiagomis, įrengimais ir kitomis detalėmis aprūpina rangovas, tačiau statybos rangos sutartis gali nustatyti, kad tai yra užsakovo pareiga (LR CK 6.686 str. 1 d.). Tokiu atveju užsakovui tenka atsakomybė už statybos produktų defektus, dėl kurių tų medžiagų ar įrengimų negalima naudoti nepabloginant statybos darbų kokybės, jeigu jis neįrodo, kad jų panaudoti negalima dėl aplinkybių, už kurias atsako rangovas (LR CK 6.686 str. 2 d.).

LR CK 6.648 str. 1 d. nurodo, kad užsakovas, perduodamas medžiagas darbų vykdymui, privalo rangovui perduoti ir šių medžiagų atitikties dokumentus. LAT yra pažymėjęs tokio įstatyme numatyto reikalavimo dvejopą paskirtį: „pirma, juo įgyvendinamas viešasis interesas, kad gamyboje būtų naudojamos tik saugios, tinkamos naudoti pagal paskirtį medžiagos, o pagamintas rangos rezultatas nekeltų jokių neleistinų rizikų aplinkiniams. Antra, reikalavimas pateikti medžiagų atitikties dokumentus nustatytas rangos sutarties šalių interesais.<...> Apie medžiagų tinkamumą rangovas sprendžia, be kita ko, ir pagal jų atitikties dokumentus“¹⁶¹. Jeigu užsakovas nevykdo LR CK 6.648 str. 1 d. įtvirtintos pareigos perduoti medžiagų atitikties dokumentus, rangovas, vadovaudamasis LR CK 6.661 str. nuostatomis, įgyja teisę „sustabdyti darbų vykdymą, iki tokie dokumentai bus perduoti ar medžiagų tinkamumas bus patvirtintas kitomis priemonėmis“¹⁶².

Rangovo elgesį, nustačius statybos produktų defektus, reglamentuoja CK 6.659 str. nuostatos – rangovas privalo nedelsiant įspėti užsakovą ir, kol gaus nurodymus, sustabdyti darbų vykdymą, kai gauta iš užsakovo medžiaga, kitas turtas bei dokumentai yra netinkami ar blogos kokybės (LR CK 6.659 str. 1 d. 1 p.). Tokia rangovo pareiga išplaukia iš sutarties šalių bendradarbiavimo principo (LR CK 6.691 str.), kuris nustato, kad jeigu kyla kliūčių, trukdančių tinkamai įvykdyti sutartį, kiekviena sutarties šalis privalo imtis visų nuo jos priklausančių protingų priemonių toms kliūtims pašalinti. Taigi tolesnė situacija priklauso nuo rangovo ir užsakovo elgesio, konkrečiai nuo to, ar rangovas tinkamai įvykdė LR CK 6.659 str. 1 d. 1 p. įtvirtintą pareigą ir kokia buvo užsakovo reakcija į rangovo pranešimą apie nustatytus statybos produktų defektus. Jeigu rangovas neišpėja užsakovo apie pastebėtus jo perduotų medžiagų trūkumus arba nesulaukęs užsakovo atsakymo tęsia darbus, rangovas visa apimtimi atsako už statybos produktų defektus ir jų sąlygotus statybos darbų rezultato trūkumus (LR CK 6.659 str. 2 d.). Jeigu rangovas tinkamai įvykdo LR CK 6.659 str. 1 d. 1 p. numatytą pareigą, tačiau užsakovas nepaiso laiku padaryto pagrįsto rangovo pranešimo ir atsisako pakeisti netinkamos kokybės medžiagas ir įrengimus,

¹⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. rugsėjo 21 d. nutartis c.b. UAB „Angel stone“ v. UAB „Ulgis“, Nr. 3K-3-343/2009

¹⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. rugsėjo 21 d. nutartis c.b. UAB „Angel stone“ v. UAB „Ulgis“, Nr. 3K-3-343/2009

atsakomybė už statybos darbų produktus tenka užsakovui. Įstatymų leidėjas nurodo ir papildomą teisinę priemonę, kurios privalo imtis rangovas – pagal LR CK 6.686 str. 3 d., jeigu defektai nustatyti užsakovo pateiktose medžiagose ar įrengimuose ir užsakovas atsisako juos pakeisti, rangovas privalo nutraukti statybos rangos sutartį. Primintina, kad LR CK 6.686 str. reglamentuoja šalių atsakomybę tik už tokius statybos produktų defektus, dėl kurių tų medžiagų ar įrenginių negalima panaudoti nepabloginant statybos darbų kokybės. Vadinasi, tęsiant objekto statybą ir toliau naudojant statybos produktus, turinčius tokių defektų, neišvengiamai kiltų grėsmė atliekamo darbo tinkamumui, tvirtumui ir saugumui. Statybos veikloje itin svarbu užtikrinti viešojo intereso apsaugą – statybos darbai ir šių darbų rezultatas (statiniai) neturi kelti pavojaus žmonių, jų turto, taip pat aplinkos saugumui. Dėl šios priežasties LR CK draudžia rangovui toliau vykdyti darbus ir imperatyviai nurodo pareigą nedelsiant nutraukti statybos rangos sutartį, jeigu užsakovas atsisako pakeisti netinkamos kokybės statybos produktus. Tokiu atveju užsakovas taip pat privalo sumokėti rangovui už jo faktiškai atliktus darbus iki statybos rangos sutarties nutraukimo.

3.2.2. Užsakovo atsakomybė už priešpriešinių įsipareigojimų nevykdymą

Užsakovas privalo tinkamai vykdyti LR CK ir statybos rangos sutartyje numatytus savo priešpriešinius įsipareigojimus: laiku suteikti rangovui žemės sklypą statybai (statybvieta) (LR CK 6.688 str. 1 d.), jeigu tokia pareiga pagal sutartį tenka užsakovui – pateikti normatyvinius statybos dokumentus (LR CK 6.686 str. 2 d.), gauti reikiamus leidimus, perduoti rangovui naudotis pastatus ir įrenginius, teikti krovinio vežimo paslaugas, įrengti laikinus energijos ir vandens tiekimo tinklus (LR CK 6.688 str. 2 d), perduoti rangovui statybos produktus ir jų atitikties dokumentus, jeigu statybą medžiagomis privalo aprūpinti užsakovas (LR CK 6.648 str. 1 d.), teikti pagalbą rangovui (LR CK 6.660 str. 1 d.), kai tai numatyta statybos rangos sutartyje, sumokėti rangovui avansą ir t.t.

Užsakovo atsakomybę už priešpriešinių pareigų neįvykdymą nustato LR CK 6.661 str. nuostatos. Šio straipsnio 1 dalis suteikia rangovui teisę nepradėti darbų arba sustabdyti pradėtus darbus, jeigu užsakovas nevykdo savo priešpriešinių pareigų, kliudo rangovui vykdyti sutartį arba yra kitų aplinkybių, kurios akivaizdžiai patvirtina, kad užsakovas savo priešpriešinių pareigų laikų neįvykdys. LAT yra išaiškinęs, kad „CK 6.661 straipsnyje nustatyta rangovo teisė sustabdyti pradėtus darbus <...> pagal teises pasekmes yra tapati sutarties vykdymo sustabdymui“¹⁶³. Sutarties vykdymo sustabdymo pagrindus ir tvarką reglamentuoja LR CK 6.207 str. Aptariamu

¹⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. birželio 26 d. nutartis c.b. AB „Vakarų laivų gamykla“ v. Fonnship AS“, Nr. 3K-3-281/2009

atveju taikytina LR CK 6.207 str. 2 d., pagal kurią tais atvejais, kai šalys savo prievolės turi vykdyti viena paskui kitą, tai vėliau sutartį turinti įvykdyti šalis gali sustabdyti vykdymą tol, kol kita šalis neįvykdo savo prievolių. Taigi rangovas gali sustabdyti statybos rangos sutarties vykdymą iki to momento, kol užsakovas įvykdo savo priešpriešinę pareigą. Pavyzdžiui, statybos rangos sutartyje šalys susitarė, kad rangovas pradeda objekto statybos darbus kitą dieną po to, kai užsakovas priėmimo – perdavimo aktu perduoda rangovui statybvietę ir sumoka rangovui nustatyto dydžio avansą. Užsakovas statybvietę sutartyje nustatytais terminais ir tvarka perduoda rangovui, tačiau nesumoka sutarto avanso. Tokiu atveju rangovas turi teisę sustabdyti sutarties vykdymą, t.y. nepradėti statybos darbų. Tačiau užsakovui sumokėjus avansą, rangovas privalo nedelsiant atnaujinti sutarties vykdymą.

Pažymėtina, kad sutarties vykdymo sustabdymas yra savigynos forma, „todėl juo būtina naudotis sąžiningai ir protingai ir negalima piktnaudžiauti“¹⁶⁴. Savigynos priemonės turi atitikti teisės pažeidimo pobūdį ir kiekvienu konkrečiu atveju neperžengti jos ribų (LR CK 1.139 str. 2 d.). Tai reiškia, kad prievolės vykdymo sustabdymas turi būti adekvatus užsakovo padarytam priešpriešinių pareigų pažeidimui. Todėl jeigu užsakovas, aiškinant aukščiau pateiktą pavyzdį, tinkamai perduoda rangovui statybvietę, sumoka beveik visą avansą, pateikia rangovui rašytinę garantiją sumokėti likusią avanso dalį vėlesniu terminu, rangovas neturėtų visa apimtimi stabdyti sutarties vykdymo, nes tokie jo veiksmai padarytų didesnę žalą užsakovo interesams, negu patyrė pats rangovas dėl užsakovo netinkamo priešpriešinių prievolių vykdymo, o tai prieštarautų protingumo, teisingumo ir sąžiningumo principams (LR CK 1.5 str.).

LR CK 6.661 str. 2 d. nurodo, kad jeigu rangos sutartis nenustato ko kita, rangovas, esant LR CK 6.661 str. 1 d. nustatytoms aplinkybėms, t.y. jeigu užsakovas nevykdo savo priešpriešinių pareigų, kliudo rangovui vykdyti sutartį arba yra kitų aplinkybių, kurios akivaizdžiai patvirtina, kad užsakovas savo priešpriešinių pareigų laiku neįvykdys, turi teisę atsisakyti sutarties ir reikalauti atlyginti nuostolius. Kaip yra pažymėjęs LAT, „atsisakymas nuo sutarties kreditoriaus teisių gynimo priemonių prasme reiškia sutarties nutraukimą. Sutarties nutraukimas esant jos neįvykdymui, įskaitant netinkamą įvykdymą ir termino praleidimą, reglamentuojamas ir CK šeštosios knygos II dalies normų“¹⁶⁵. Sutarties nutraukimo pagrindus įtvirtina LR CK 6.217 str. nuostatos: šalis gali nutraukti sutartį, jeigu kita šalis sutarties neįvykdo ar ją vykdo netinkamai ir tai yra esminis sutarties pažeidimas (LR CK 6.217 str.1 d.). Ar sutarties pažeidimas yra esminis, sprendžiama atsižvelgiant į

¹⁶⁴ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2003. P.95

¹⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. birželio 26 d. nutartis c.b. N. S. v. I. R., Nr. 3K-3-287/2009

LR CK 6.217 str. 2 d. nurodytas aplinkybes, pavyzdžiui, a) ar pagal sutarties esmę griežtas prievolių vykdymas turi esminės reikšmės; b) ar prievolė neįvykdyta tyčia ar dėl didelio neatsargumo; c) ar neįvykdymas duoda pagrindą nukentėjusiajai šaliai padaryti išvadą, kad sutartis bus neįvykdyta ateityje ir t.t. Vadinasi, rangovas ne visada turi teisę atsisakyti statybos rangos sutarties užsakovui nevykdant savo priešpriešinių pareigų, o tik tokiais atvejais, kai užsakovo priešpriešinės prievolės neįvykdymas arba netinkamas vykdymas reiškia esminį sutarties pažeidimą. Tad LR CK normų, reglamentuojančių sutarties nutraukimą, analizė suponuoja išvadą, kad „įstatymų leidėjas teikia prioritetą sutarties įvykdymui, o ne jos nutraukimui“¹⁶⁶.

3.2.3. Užsakovo atsakomybė už pareigos priimti statybos darbų rezultatai pažeidimą

Baigiamoji statybos rangos sutarties (arba jos etapo) vykdymo stadija yra atliktų darbų perdavimas ir priėmimas¹⁶⁷, kuri numatyta tiek bendruosius rangos sutartinius santykius reglamentuojančiose normose (CK 6.662 str), tiek specialiosiose (CK 6.694 str.). Statybos darbų perdavimas ir priėmimas įforminamas aktu, kurį pasirašo abi sutarties šalys (LR CK 6.694 str. 4 d.). Šis abiejų sutarties šalių pasirašomas aktas yra dvišalis sandoris, sukuriantis šalims atitinkamas teises ir pareigas, todėl turi didelę reikšmę vykdant statybos rangos sutartį: jame fiksuojami nustatyti darbų trūkumai, o jų nenurodymas akte reiškia trūkumų nekonstatavimą, todėl trūkumų faktų vėliau remtis negalima (CK 6.662 straipsnio 2 dalis); nuo darbų perdavimo akto pasirašymo momento užsakovui pereina atsitiktinio darbų rezultato žuvimo ar sugedimo rizika; su darbų priėmimo aktu susijęs apmokėjimas rangovui už atliktus darbus¹⁶⁸.

Pagal LR CK 6.694 str. 1 d. užbaigus darbus, rangovas praneša užsakovui apie pasirengimą perduoti atliktų darbų rezultatai ir sudaro sąlygas užakovui apžiūrėti ir priimti atliktus darbus, o šis turi nedelsiant pradėti jų priėmimą. LAT nagrinėjamose bylose yra ne kartą konstatavęs užsakovo pareigą priimti rangovo perduodamus darbus¹⁶⁹. Tinkamas šios pareigos vykdymas reiškia, kad užsakovas, gavęs rangovo pranešimą apie pasirengimą perduoti atliktų darbų rezultatai, nedelsiant pradeda organizuoti darbų priėmimą, apie tai informuoja valstybės ir savivaldybės institucijų

¹⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. birželio 26 d. nutartis c.b. N. S. v. I. R., Nr. 3K-3-287/2009

¹⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. spalio 8 d. nutartis c.b. UAB „Ortas“ v. UAB „Solveiga“, Nr. 3K-3-430/2009

¹⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. sausio 17 d. nutartis c.b. A. Š. TŪB „Be priekaištų“ v. UAB „Molesta“, Nr. 3K-3-543/2006

¹⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. rugsėjo 21 d. nutartis c.b. BUAB „Ekama“ v. UAB „Versenta“, Nr. 3K-3-413/2005; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 27 d. nutartis c.b. BUAB „Glijas“ v. UAB „Serneta“, Nr. 3K-3-484/2007

atstovus, jeigu pagal įstatymą ar normatyvinius statybos dokumentus jų dalyvavimas yra būtinas priimant darbų rezultatą (LR CK 6.694 str. 2 d.), atvyksta numatytu laiku į statybos objektą, apžiūri rangovo atliktus darbus ir pasirašo atliktų darbų priėmimo – perdavimo aktą arba pagrįstai atsisako jį pasirašyti. Taigi užsakovas pareigą priimti rangovo atliktus darbus gali pažeisti keliais būdais: apskritai vengdamas priimti atliktų darbų rezultatą arba nepagrįstai atsisakydamas jį priimti.

Vengimu priimti atliktus darbus laikytini tokie užsakovo veiksmai ir neveikimas, dėl kurių darbų rezultatas nėra priimamas iš rangovo be pateisinamų priežasčių, pavyzdžiui, užsakovas neprotingai ilgai delsia organizuoti darbų priėmimą, laiku apie tai neinformuoja valstybės ir savivaldybės institucijų atstovų, neatvyksta numatytu terminu apžiūrėti atliktų darbų ir pan. Pagal LR CK 6.662 str. 7 d., jeigu užsakovas vengia priimti atliktus darbus ir dėl to praleidžiamas darbo rezultato perdavimo terminas, darbo rezultato atsitiktinio žuvimo ar sugedimo rizika pereina užsakovui nuo to momento, kada darbų rezultatas turėjo būti perduotas užsakovui.

Vadovaujantis LR CK 6.662 str. 1 d. užsakovas, apžiūrėjęs darbų rezultatą, privalo priimti rangovo faktiškai užbaigtus darbus ir pasirašyti darbų priėmimo–perdavimo aktą su išlygomis (pažymint darbų trūkumus, nustatant jų pašalinimo tvarką ir sąlygas¹⁷⁰) arba be jų. Atvejai, kada užsakovas turi teisę atsisakyti priimti rangovo atliktus darbus, yra konkrečiai įvardinti LR CK:

a) rangovas pažeidžia viso darbo atlikimo galutinį terminą ir dėl termino praleidimo prievolės įvykdymas užsakovui prarado prasmę (CK 6.652 str. 4 d.);

b) pagal įstatymą statybos rangos sutartį ar darbų pobūdį yra privalomi darbų rezultato bandymai bei kontroliniai matavimai ir jų rezultatai yra neigiami (CK 6.694 str. 5 d.);

c) nustatomi darbų rezultato trūkumai, dėl kurių jo neįmanoma naudoti pagal statybos rangos sutartyje numatytą paskirtį, ir šių trūkumų nei rangovas, nei užsakovas negali pašalinti (CK 6.694 str. 6 d.).

Tik esant aukščiau nurodytiems pagrindams užsakovo atsisakymas priimti rangovo atliktus darbus ir pasirašyti darbų priėmimo perdavimo aktą yra laikomas pagrįstu. Užsakovas, atsisakydamas pasirašyti aktą, privalo nurodyti rangovui tokio atsisakymo priežastis. Tačiau kita statybos rangos sutarties šalis – rangovas – gali manyti, kad užsakovas nepagrįstai atsisako priimti darbų rezultatą. Todėl įstatymų leidėjas įtvirtina vienašalio darbų priėmimo – perdavimo akto institutą: pagal LR CK 6.694 str. 4 d. rangovas turi teisę, akte padaręs žymą apie atsisakymo faktą, pasirašyti jį vienašališkai. Svarbu pažymėti, „kad neatsižvelgiant į užsakovo atsisakymo pasirašyti darbų perdavimo aktą pagrįstumą (LR CK 6.694 str. 4 d.), numatyta vienašalio darbų perdavimo

¹⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. spalio 1 d. nutartis c.b. UAB „Aviacijos paslaugų centras“ v. UAB „Autokaustos statyba“, Nr. 3K-3-361/2007

akto galiojimo prezumcija¹⁷¹. Tai reiškia, kad toks vienašališkai pasirašytas aktas galioja tol, kol teismas jo nepripažįsta negaliojančiu. Užsakovas, nesutikdamas su vienašališkai rangovo pasirašytu aktu, turi teisę jį ginčyti kreipdamasis į teismą. Tokiu atveju užsakovui tenka pareiga įrodyti, kad jis pagrįstai atsisakė pasirašyti darbų priėmimo – perdavimo aktą, t.y. esant įstatyme nurodytiems atsisakymo priimti rangovo atliktus darbus pagrindams. Iki to momento, atsižvelgiant į tai, kad „vienašališkai pasirašytas aktas turi tokią pat juridinę galią kaip ir pasirašytas abiejų šalių“¹⁷², užsakovui tenka visos akto sudarymo pasekmės – tos teisės ir pareigos, kurios atsiranda abiem šalims pasirašius darbų priėmimo – perdavimo aktą, t.y. užsakovui pereina atsitiktinio darbų rezultato žuvimo ar sugedimo rizika, rangovas įgyja teisę reikalauti atsiskaitymo už atliktus darbus ir t.t. Užsakovui nevykdant pareigų, kylančių iš vienašališkai pasirašyto atliktų darbų priėmimo – perdavimo akto, rangovas turi teisę kreiptis į teismą dėl savo pažeistų interesų gynybos. Tai ne kartą patvirtino ir LAT teismas: „tais atvejais, kai užsakovas neatsiskaito už darbus, perduotus rangovo vienašališkai pasirašytu aktu, rangovas turi teisę kreiptis į teismą ir reikalauti priverstinai atsiskaityti, t. y. įvykdyti prievolę“¹⁷³.

Taigi užsakovui pažeidžiant pareigą priimti rangovo faktiškai atliktus darbus, įstatymų leidėjas suteikia teisę rangovui vienašališkai pasirašyti atliktų darbų priėmimo – perdavimo aktą, kuris turi tokią pačią juridinę galią ir sukelia tokias pačias teises pasekmes kaip ir abiejų šalių sudarytas aktas. Vienašališkai sudarytas aktas gali būti pripažintas negaliojančiu tik teismo, užsakovui įrodžius atsisakymo priimti rangovo atliktus darbus pagrįstumą. Tokia „įstatymo nuostata, suteikianti vienos šalies pasirašytam aktui juridinę galią, yra speciali, taikoma išskirtinai statybos rangos santykiuose kaip priemonė, užkertanti kelią užsakovui nepagrįstai vilkinti darbų priėmimą ir vengti vykdyti kitas sutartines pareigas“¹⁷⁴.

3.2.4. Užsakovo atsakomybė už atsiskaitymo pareigos pažeidimą

Vienas pagrindinių rangovo lūkesčių sudarant statybos rangos sutartį yra sulygtu terminu ir tvarka gauti sutartyje nustatytą kainą už atliktą darbą. Nors LR CK normos, reglamentuojančios

¹⁷¹ Mitkus S., Trinkūnienė E. Hierarchinis statybos rangos sutarties sąlygų modelis // Ūkio technologinis ir ekonominis vystymas. Vilnius, 2007, T. 13, Nr. 3. P. 249

¹⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. sausio 17 d. nutartis c.b. A. Š. TūB „Be priekaištų“ v. UAB „Molesta“, Nr. 3K-3-543/2006

¹⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 27 d. nutartis c.b. BUAB „Glijas“ v. UAB „Serneta“, Nr. 3K-3-484/2007

¹⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. sausio 17 d. nutartis c.b. A. Š. TūB „Be priekaištų“ v. UAB „Molesta“, Nr. 3K-3-543/2006

statybos rangos santykius, nenumato specialios užsakovo atsakomybės už pareigos tinkamai atsiskaityti pagal sutartį pažeidimą, rangovo teisė gauti atlyginimą už atliktus darbus ginama taikant LR CK 6.210 str., 6.213 str., 6.261 str. nuostatas, kurios nustato piniginių prievolių neįvykdymo ar netinkamo vykdymo pasekmes. Be to, LR CK 6.656 str. įtvirtina papildomą rangovo interesų gynimo būdą – teisę išieškoti jam priklausančias sumas iš užsakovui priklausančio turto arba sulaikyti darbų rezultatą, iki užsakovas tinkamai įvykdys savo prievolę. Pažymėtina, kad statybos rangos sutarties šalys dažniausiai pačioje sutartyje apibrėžia užsakovo atsakomybę už prievolės tinkamai atsiskaityti už atliktus darbus pažeidimą, t.y. numato netesybas, jų dydį ir mokėjimo tvarką. Jeigu šio klausimo šalys statybos rangos sutartyje neaptarė, užsakovui taikomos įstatyme nustatytos palūkanos (LR CK 6.210 str.).

Užsakovo pareigą atsiskaityti su rangovu už atliktus darbus sutartyje numatytais terminais ir tvarka nustato LR CK 6.687 str. 1 d. Šio straipsnio 2 dalis patikslina, kad šalys gali susitarti, jog už darbus bus mokama etapais arba sumokant visą sutarties kainą po objekto priėmimo. Šalių pasirinkta ir sutartyje numatyta atsiskaitymo tvarka turi esminės reikšmės nustatant užsakovo atsakomybę ir galimas rangovo interesų gynimo priemones užsakovui nevykdant ar netinkamai vykdant įsipareigojimą atsiskaityti su rangovu. Pirmuoju atveju, kai statybos rangos sutartyje įtvirtinama užsakovo pareiga atsiskaityti su rangovu etapais, pvz., mokėti kas mėnesį už faktiškai rangovo atliktus darbus, atsiskaityti už darbus pagal jų baigtumo lygį ir pan., „rangos sutarčių vykdymo būdo vertinimo aspektu tai reiškia priešpriešinių šalių pareigų nustatymą (CK 6.661 straipsnis)“¹⁷⁵. Vadinasi, jeigu užsakovas pažeidžia prievolę dėl tarpinio mokėjimo, atsakomybė jam kyla LR CK 6.661 str. pagrindu, t.y. užsakovui nevykdant statybos rangos sutartyje nustatytų savo priešpriešinių pareigų. Taigi rangovas tokiu atveju turi teisę taikyti LR CK 6.661 str. numatytas teises priemones – sustabdyti pradėtus darbus (LR CK 6.661 str. 1 d.) arba atsisakyti sutarties ir reikalauti atlyginti nuostolius (LR CK 6.662 str. 2 d.), jeigu toks užsakovo tarpinių mokėjimų nevykdymas reiškia esminį sutarties pažeidimą¹⁷⁶.

Visai kitokios pasekmės atsiranda, kai užsakovas neatsiskaito su rangovu, pastarajam įvykdžius visus sutartyje numatytus darbus ir jų rezultatą priėmimo – perdavimo aktu perdavus užsakovui. LAT ne kartą konstatavo, kad „atliktų darbų priėmimas sukelia užsakovui pareigą atlyginti rangovui už atliktą darbą“¹⁷⁷. Šios pareigos neįvykdymas ar netinkamas vykdymas sukelia

¹⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. birželio 26 d. nutartis c.b. AB „Vakarų laivų gamykla“ v. Fonnship AS“, Nr. 3K-3-281/2009

¹⁷⁶ Žr. darbo skyrių 3.2.2. „Užsakovo atsakomybė už priešpriešinių įsipareigojimų nevykdymą“

¹⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. spalio 8 d. nutartis c.b. UAB „Ortas“ v. UAB „Solveiga“, Nr. 3K-3-430/2009

užsakovui statybos rangos sutartyje ir LR CK normose numatytą atsakomybę bei įgalina rangovą imtis atitinkamų teisinių priemonių ginant savo pažeistus interesus. Pirmiausia rangovo teisė gauti atlyginimą už atliktus ir užsakovui perduotus darbus ginama suteikiant rangovui teisę išieškoti jam priklausančias sumas iš užsakovui priklausančių įrenginių, likusių medžiagų ar kito turto arba sulaikyti darbų rezultata, iki užsakovas tinkamai įvykdys savo prievolę (LR CK 6.656 str.). Tokia rangovo teisė susijusi su jo pareiga darbus atlikti kokybiškai ir laiku¹⁷⁸. Jeigu darbai atlikti nekokybiškai, užsakovas iki trūkumų ištaisymo turi teisę sustabdyti mokėjimą už atliktus darbus apimtimi, atitinkančia šalintinų trūkumų kainą, ir tai nebus laikoma užsakovo pareigos atsiskaityti su rangovu pažeidimu. Šiuo atveju rangovas neturi teisinio pagrindo taikyti LR CK 6.656 str. ar kitose LR CK normose bei statybos rangos sutartyje numatytų teisinių priemonių ar civilinės atsakomybės. Pažymėtina, kad LR CK 6.656 str. nustatyta rangovo teisė yra vienas iš savigynos būdų¹⁷⁹, o savigynos priemonės ir būdai kiekvienu konkrečiu atveju turi atitikti pažeidimo mastą bei pobūdį ir neperžengti savigynos ribų (LR CK 1.139 str. 2 d.). Todėl rangovas negali sulaikyti daugiau įrenginių, likusių medžiagų ar kitokio užsakovo turto, negu pakanka skolai padengti – užsakovo turto, į kurį nukreipiamas išieškojimas, vertė turi atitikti rangovui pagal sutartį priklausančių sumų dydį.

Kitokių rangovo pažeistos teisės gynybos būdų, užsakovui nemokant sutartyje numatytos darbų kainos, nei LR CK bendrosios rangos teisinius santykius reglamentuojančios teisės normos, nei specialiosios normos nenumato. Todėl sprendžiant užsakovo atsakomybės klausimą taikytinos LR CK normos, nustatančios piniginių prievolių neįvykdymo teises pasekmes. LR CK 6.213 str. nustato vieną iš pažeistos teisės gynybos būdų, kai kita šalis nevykdo sutartyje numatytos piniginės prievolės – reikalavimą įvykdyti prievolę natūra. Ši norma įtvirtina bendrąją taisyklę, „jog, neįvykdžius piniginės prievolės ar įvykdžius ją netinkamai <...> kreditorius visada gali reikalauti, kad skolininkas ją įvykdytų natūra“¹⁸⁰. Tokį reikalavimą rangovas gali pareikšti tiesiogiai užsakovui, o jeigu užsakovas per reikalavime nustatytą papildomą terminą savo prievolės vis tiek neįvykdo – kreiptis su ieškiniu į teismą. Atkreiptinas dėmesys, kad pagal LR CK 6.73 str. tais atvejais, kai skolininkas praleidžia prievolės įvykdymo terminą, kreditorius turi teisę reikalauti iš skolininko ir įvykdyti prievolę natūra, ir sumokėti netesybas. Taigi „įstatyme nustatyta galimybė kreditoriui (šiuo atveju – rangovui) reikalauti iš skolininko (užsakovo), praleidusio prievolės įvykdymo terminą,

¹⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. Balandžio 27 d. nutartis c.b. Vilniaus miesto savivaldybės administracija v. UAB "Atnava", Nr. 3K-3-235/2005

¹⁷⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2003. P.275

¹⁸⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Vilnius: Justitia, 2003. P.286.

kartu ir netesybų, ir realiai įvykdyti prievolę (CK 6.73 straipsnio 1 dalis) <...> Netesybų įskaitymas į reikalavimą realiai įvykdyti prievolę (šiuo atveju – apmokėti už atliktus darbus) reikštų sutartinių netesybų instituto, kaip tokio, paneigimą apskritai¹⁸¹. Vadinasi, užsakovas, pažeidęs prievolę tinkamai atsiskaityti su rangovu, privalės ne tik atlyginti rangovui už faktiškai atliktus darbus, tačiau ir sumokėti jam netesybas – sutartyje numatytą baudą arba delspinigius.

Piniginių prievolių vykdymo reglamentavime svarbią vietą užima palūkanų institutas. LR CK 6.210 str. nustato, kad jeigu įstatymas ar šalių sudaryta sutartis nenumato kitaip, terminą įvykdyti piniginę prievolę praleidusi šalis privalo mokėti 5 procentų dydžio metines palūkanas už pradelstą sumokėti sumą (LR CK 6.210 str. 1 d.) arba 6 procentų dydžio metines palūkanas, kai abi sutarties šalys yra verslininkai arba privatūs juridiniai asmenys (LR CK 6.210 str. 2 d.). Taigi palūkanas gali nustatyti tiek įstatymas, tiek šalių sudaryta sutartis. Aptariant palūkanų ir netesybų santykį, aktualus LR CK 6.261 str., nurodantis, kad palūkanos yra laikomos minimaliais kreditoriaus nuostoliais. Tad palūkanos, kaip ir netesybos, atlieka kreditoriaus patirtų nuostolių kompensavimo funkciją ir „turėtų būti laikomos ypatinga civilinės atsakomybės rūšimi“¹⁸². Todėl ir palūkanų, ir netesybų išieškojimas kartu reikštų dvigubos atsakomybės taikymą skolininkui¹⁸³.

Užsakovas privalo atsiskaityti su rangovu, ne tik pastarajam visiškai įvykdžius sutartyje numatytus darbus ir juos perdavus užsakovui. LR CK įtvirtina keletą normų, įpareigojančių užsakovą atsiskaityti su rangovu už faktiškai atliktą darbą, kai visi sutartyje numatyti darbai dėl tam tikrų priežasčių iki galo nėra įvykdomi. Štai LR CK 6.658 str. 4 d. nustatyta užsakovo teisė bet kada, esant svarbių priežasčių, atsisakyti sutarties. Tokiu atveju užsakovas privalo sumokėti rangovui atlyginimą už atliktą darbo dalį ir atlyginti nuostolius, padarytus dėl sutarties nutraukimo. Pagal LR CK 6.671 straipsnį, jeigu įstatymo ar sutarties nustatytu pagrindu rangos sutartis nutraukiama iki darbų rezultato priėmimo, užsakovas turi teisę reikalauti jam perduoti darbų rezultatą, o rangovas įgyja teisę reikalauti apmokėti už faktiškai atliktus darbus. LR CK 6.693 str., reglamentuojantis statybos objekto konservavimo teisinės pasekmės, nurodo, kad užsakovas privalo sumokėti rangovui už visus iki konservavimo atliktus darbus. Šių LR CK teisės normų analizė leidžia daryti išvadą, kad užsakovas visais atvejais privalo priimti iš rangovo faktiškai atliktus darbus ir už juos sumokėti, net ir tais atvejais, kai visi darbai nėra baigiami vykdyti dėl statybos rangos sutarties nutraukimo ar kitų įstatyme numatytų aplinkybių.

¹⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. spalio 8 d. nutartis c.b. UAB „Ortas“ v. UAB „Solveiga“, Nr. 3K-3-430/2009

¹⁸² Ambrasienė D., Baranauskas E. ir kiti. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius, 2004.P.210

¹⁸³ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I tomas. Vilnius, 2003. P.67.

3.3. ŠALIŲ ATSAKOMYBĖ STATYBOS SUBRANGOS SANTYKIUOSE

Į statybos procesą įtraukus subrangovus, itin aktualus tampa atsakomybės paskirstymo tarp visų statybos procese dalyvaujančių subjektų – užsakovo, rangovo ir subrangovo – klausimas. Kadangi pirma užsakovas sudaro generalinės rangos sutartį su generaliniu rangovu, o šis, dažniausiai savo nuožiūra, pasirenka subrangovus ir sudaro su jais subrangos sutartis ir tokiu būdu susiklosto dveji atskiri teisiniai santykiai (generalinės rangos ir subrangos¹⁸⁴), galioja bendra taisyklė, kad užsakovas ir subrangovai neturi teisės reikšti vieni kitiems tiesioginių pretenzijų ir būtent generalinis rangovas atsako užsakovui už subrangovų prievolių neįvykdymą ar netinkamą vykdymą, o subrangovams – už užsakovo (LR CK 6.650 str. 3 d.). Toks šalių atsakomybės statybos subrangos santykiuose reglamentavimas sietinas su vienu iš prievolių vykdymo principų, nurodančiu, kad kai skolininkas prievolės vykdymui naudojasi kitų asmenų pagalba, tai už šių asmenų veiksmus jis atsako kaip už savo (LR CK 6.38 str. 4 d.). Atsakomybę už trečiųjų asmenų veiksmus numato ir LR CK 6.257 str., pagal kurią skolininkas tiesiogiai atsako kreditoriui, kai prievolė neįvykdyta arba netinkamai įvykdyta dėl trečiųjų asmenų, kuriuos skolininkas buvo pasitelkęs prievolei vykdyti, kaltės. Įstatymų leidejas tokiu būdu įtvirtina netiesioginės civilinės atsakomybės principą, reiškiantį, „kad žalą privalo atlyginti asmuo, kuris tos žalos nepadarė, bet yra atsakingas už žalą padariusio asmens veiksmus“¹⁸⁵. Subrangos santykių reglamentavime generalinio rangovo netiesioginę civilinę atsakomybę įtvirtina būtent LR CK 6.650 str. 3 d., pagal kurią generalinio rangovo netiesioginė atsakomybė gali pasireikšti dviem būdais: kai generalinis rangovas atsako užsakovui už subrangovų prievolių neįvykdymą ar netinkamą įvykdymą ir, atvirkščiai, kai generalinis rangovas atsako subrangovams už užsakovo prievolių neįvykdymą ar netinkamą vykdymą.

3.3.1. Atsakomybės paskirstymas tarp subrangovo ir generalinio rangovo už subrangovų prievolių netinkamą vykdymą

Subrangos santykiams „taikomos tokios pat taisyklės kaip statybos rangos santykiams“¹⁸⁶. Vadinasi, subrangovas, sudarydamas sutartį su generaliniu rangovu, įgyja visas rangovo teises bei pareigas ir jam „taikomi tie patys reikalavimai kaip ir generaliniam rangovui, t.y. konkrečius

¹⁸⁴ Žr. darbo skyrių 2.4. Generalinės statybos rangos sutarties ir subrangos sutarties santykis

¹⁸⁵ Lietuvos respublikos civilinio kodekso 6.246 str. 2 d. // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262

¹⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. sausio 17 d.. nutartis c.b. A. Š. TŪB „Be priekaištų“ v. UAB „Molesta“, Nr. 3K-3-543/2006

statybos darbus atlikti kokybiškai, laiku bei laikantis statinio norminiuose dokumentuose nustatytų reikalavimų¹⁸⁷. Tuo tarpu generalinis rangovas subrangovo atžvilgiu atlieka užsakovo funkciją. Kita vertus, generalinis rangovas subrangos sutartimi paveda subrangovui atlikti dalį darbų, numatytą pagrindinėje, tarp generalinio rangovo ir užsakovo sudarytoje sutartyje, todėl šios sutarties atžvilgiu „subrangovas yra tarsi generalinio rangovo sudėtinė, stuktūrinė dalis“¹⁸⁸, už kurios veikimą, vadovaujantis LR CK 6.650 str. 3 d., atsakomybė tenka pačiam generaliniam rangovui. Taigi susidaro tam tikra atsakomybės grandinė: už subrangovo netinkamą prievolių vykdymą prieš užsakovą atsako tik generalinis rangovas, todėl užsakovas reikalavimus dėl sutarties įvykdymo trūkumų pivalo reikšti generaliniam rangovui, o šis turi atgręžtinio reikalavimo teisę į subrangovą¹⁸⁹. Atkreiptinas dėmesys į LAT nutartį¹⁹⁰, kuroje buvo nagrinėjamas generalinio rangovo reikalavimui dėl subrangovo padarytos žalos atlyginimo taikytino ieškinio senaties termino klausimas. Šioje nutartyje LAT išaiškino, kad užsakovo ir generalinio rangovo reikalavimams, kylantiems dėl atliktų darbų trūkumų, yra taikomas LR CK 6.667 str. 1 d. nustatytas sutrumpintas vienerių metų ieškinio senaties terminas. Tuo tarpu, kai generalinis rangovas pareiškia reikalavimą subrangovui dėl žalos, kurią jis patyrė šalindamas subrangovo atliktų darbų trūkumus ar atlygindamas užsakovo nuostolius, LR CK 6.667 str. 1 d. nustatytas ieškinio senaties terminas nėra taikomas, kadangi „generalinio rangovo pareikštas reikalavimas subrangovui dėl šių nuostolių atlyginimo yra ne reikalavimas dėl atliktų darbų trūkumų, o generalinio rangovo regresinis reikalavimas subrangovui dėl padarytos žalos atlyginimo, kuriam taikytinas trejų metų ieškinio senaties terminas, nustatytas CK 1.125 straipsnio 8 dalyje“¹⁹¹.

Subrangovo atsakomybė generaliniam rangovui yra sutartinė, jos pagrindas yra subrangos sutarties nevykdymas arba netinkamas vykdymas. Pažymėtina, kad subrangovui statybos darbų vykdymas yra verslas, jam taip pat, kaip ir generaliniam rangovui, taikoma griežta atsakomybė, t.y. be kaltės, jis atsako visais atvejais, o jo civilinę atsakomybę šalina tik nenugalimos jėgos aplinkybė, jeigu įstatymai ar sutartis nenumato kitaip (LR CK 6.256 str. 4 d.). Todėl subrangovo atsakomybės mažinimo ir atleidimo nuo jos klausimas turi būti sprendžiamas atsižvelgiant į konkrečias subrangos sutarties sąlygas bei LR CK 6.259 str. nuostatas, t.y. nustatant, ar dėl subrangovo prievolės netinkamo įvykdymo iš dalies yra kaltas ir generalinis rangovas.

¹⁸⁷ Norkutė M. Statybos rangos sutartis: rangovo atsakomybė už subrangovų veiksmus// Juristas Nr.3, 2007. P.20

¹⁸⁸Ten pat. P.20

¹⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 2 d. nutartis c.b. A. Stankovskienės individualios įmonės v. UAB „Abuva“, Nr. 3K-3-538/2005

¹⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. spalio 5 d. nutartis c.b. AB “Klaipėdos keliai“ v. UAB“Parama”, Nr. 3K-3-370/200708

¹⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. spalio 5 d. nutartis c.b. AB “Klaipėdos keliai“ v. UAB“Parama”, Nr. 3K-3-370/200708

Statybos darbų vykdymui pasitelkęs subrangovus, generalinis rangovas tampa pagrindiniu statybos proceso dalyviu, kuris, būdamas atsakingas užsakovui tiek už savo sutartinių pareigų pagal pagrindinę statybos rangos sutartį, tiek už pasamdytų subrangovų prievolių tinkamą vykdymą, privalo užtikrinti sklandų viso statybos proceso įgyvendinimą bei tinkamą darbų rezultato kokybę. Tai suponuoja generalinio rangovo suinteresuotumą prižiūrėti subrangovų atliekamus darbus, o prieš juos priimant, patikrinti jų kokybę ir atitikimą sutarties ir normatyvinių statybos dokumentų reikalavimams. Minėta, kad generalinis rangovas subrangovo atžvilgiu veikia kaip užsakovas, todėl subrangos santykiuose jis įgyja LR CK bei subrangos sutartyje numatytas užsakovo teises ir pareigas. Pagal LR CK 6.689 str. 1 ir 2 d. užsakovas (generalinis rangovas) turi teisę kontroliuoti atliekamų statybos darbų eigą ir kokybę, o nustatęs darbų kokybės trūkumus, privalo apie tai nedelsdamas pranešti rangovui (subrangovui), priešingu atveju jis netenka teisės šiais trūkumais remtis ateityje. Dėl šios teisės normos taikymo subrangos santykiuose yra pasisakęs ir LAT: „vertinant, ar subrangovui tenka atsakomybė už netinkamos kokybės statybos darbus, nustatyta tai, kaip šalys pasiskirstė įsipareigojimus dėl darbų kokybės, t. y. ar tuos darbus užsakęs rangovas turėjo sutartinę pareigą ir realią galimybę kontroliuoti (tikrinti) atliekamus darbus, ar darbų vykdymo procese rangovą tenkino darbų vykdymo eiga, terminai, taip pat ar rangovas neprieštaravo dėl tarpinių darbų rezultatų kokybės <...> tokioje situacijoje, kai subrangos sutartimi užsako darbų atlikimą ir juos kontroliuoja rangovas, šis negali remtis galutinio rezultato trūkumais, jei subrangovas sąžiningai bendradarbiavo ir teikė informaciją rangovui apie statybos darbų eigą“¹⁹². Atsižvelgiant į šį LAT išaiškinimą, darytina išvada, kad subrangovo atsakomybė už netinkamą darbų rezultato kokybę gali būti panaikinta, jeigu subrangovas darbų vykdymo metu tinkamai bendradarbiavo su generaliniu rangovu, o pastarasis pats nevykdė arba netinkamai vykdė sutartinę pareigą kontroliuoti subrangovo atliekamų darbų kokybę, pavyzdžiui, neatliko darbų kokybės bandymų ar kontrolinių matavimų, jeigu tokie buvo numatyti sutartyje, nereikšė subrangovui pretenzijų dėl pastebėtų darbų trūkumų, prieš priimdamas darbų rezultatą neįsitikino, ar kokybė atitinka pagrindinės sutarties reikalavimus ir tenkins užsakovą.

Taigi subrangos sutartyje nustačius generalinio rangovo pareigą prižiūrėti ir kontroliuoti subrangovo atliekamus darbus, subrangovo ir generalinio rangovo tarpusavio atsakomybės paskirstymo už darbų rezultato kokybę ir jos dydžio nustatymo klausimas būtų sprendžiamas atsižvelgiant į tai, kaip šią pareigą vykdė generalinis rangovas. Tačiau tokios sutartinės pareigos numatymas subrangos sutartyje ir tinkamas arba netinkamas jos vykdymas neturės jokios įtakos

¹⁹²Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. birželio 8 d. nutartis c.b. AB firma „Viti“ v. UAB „Stiebas“, Nr. 3K-3-334/2005

generalinio rangovo atsakomybei prieš užsakovą – pagal LR CK 6.650 str. 3 d. jis vis tiek privalės atsakyti užsakovui už darbų rezultato kokybę.

3.3.2. Atsakomybės paskirstymas tarp užsakovo ir generalinio rangovo už pareigos atsiskaityti su subrangovu pažeidimą

Statybos rangos santykiuose įprasta laikytis nuoseklios atsiskaitymo sekos: užsakovas už tinkamai atliktus darbus sumoka generaliniam rangovui, o šis atsiskaito su subrangovu už jo įvykdytus darbus. Tik generalinis rangovas yra susijęs sutartiniais teisiniais santykiais su abiem statybos proceso dalyviais - užsakovu ir subrangovu. Todėl generalinis rangovas kaip kreditorius turi reikalavimo teisę į užsakovą dėl tinkamo atsiskaitymo pagal rangos sutartį, bet tuo pačiu kaip skolininkas turi įsipareigojimą sumokėti subrangovui už tinkamai atliktus subrangos sutartyje numatytus darbus.

Jeigu užsakovas vėluoja sumokėti generaliniam rangovui, šis gali neturėti lėšų atsiskaityti su subrangovu. Todėl praktikoje sudaromose subrangos sutartyse dažnai yra nustatoma, „kad rangovo mokėjimai pagal subrangos sutartis bus atliekami per kelias dienas po to, kai bus atlikti užsakovo mokėjimai rangovui pagal statybos rangos sutartį“¹⁹³. Taip teoriškai sumažinamas užsakovo nemokėjimo rangovui poveikis¹⁹⁴. Kita vertus, užsakovas gali sulaikyti mokėjimus generaliniam rangovui dėl jų tarpusavio nesutarimų, kylančių iš pagrindinės rangos sutarties vykdymo, ir tokiu atveju subrangovas atsidurtų itin nepalankioje situacijoje. Todėl rekomenduotina subrangos sutartyje, esant sąlygai, jog generalinis rangovas atsiskaito su subrangovu gavęs mokėjimą iš užsakovo, nustatyti ir galutinį terminą, iki kurio generalinis rangovas privalo sumokėti subrangovui už atliktą darbą, neatsižvelgiant į aplinkybę, ar užsakovas tinkamai atsiskaitė su generaliniu rangovu. Atkreiptinas dėmesys, kad LAT yra pažymėjęs¹⁹⁵, jog generalinio rangovo pareiga atsiskaityti su subrangovu yra savarankiška, iš subrangos sutarties kylanti prievolė, kurią generalinis rangovas privalo vykdyti neatsižvelgiant į tai, ar užsakovas tinkamai atsiskaitė su juo pagal pagrindinę sutartį. Nagrinėdamas šią bylą LAT nepagrįstais pripažino atsakovo (generalinio rangovo) argumentus, kad negavęs apmokėjimo iš trečiojo asmens (užsakovo) jis neprivalėjo apmokėti ieškovui (subrangovui) už atliktus darbus, kadangi „atsakovo problemos dėl atsiskaitymo su kitais subjektais neturi reikšmės tarp šalių sudarytos sutarties vykdymui – sutartį sudariusios šalys

¹⁹³ Baikštys L. Statybos rangos sutarčių sąlygų geros praktikos pavyzdžiai. Lietuvos Advokatūra. 2005, Nr.3-4. P.17

¹⁹⁴ Ten pat. P.17

¹⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. lapkričio 5 d. nutartis c.b. UAB“Ergeda“v. AB firma „Viti“ Nr. 3K-3-998/2003

privalo ją vykdyti”¹⁹⁶. Vadinas, už tinkamą pareigos sumokėti subrangovui už jo atliktą darbą vykdomą yra atsakingas generalinis rangovas ir, siekdamas išvengti atsakomybės, jis negali remtis ta aplinkybe, kad užsakovas nėra pervedęs jam lėšų pagal generalinės rangos sutartį.

Atsižvelgiant į tai, kad pareiga atsiskaityti su subrangovu tenka generaliniam rangovui, subrangovas savo reikalavimą dėl tinkamo atsiskaitymo už atliktus darbus privalo reikšti būtent generaliniam rangovui. Kyla klausimas, ar subrangovas turi teisę nukreipti tokį reikalavimą užsakovui. LAT teismas yra pažymėjęs, kad atsakant į šį klausimą „svarbu įvertinti tai, ar egzistuoja realus pagrindas, kuriuo remiasi ieškovas (subrangovas), reikšdamas reikalavimą dėl įsiskolinimo priteisimo atsakovui (užsakovui)”¹⁹⁷. LR CK 6.650 str. 4 d. nustatyta, kad jeigu ko kita nenumato įstatymai ar sutartis, užsakovas ir subrangovas neturi teisės reikšti vienas kitam piniginių reikalavimų, susijusių su sutarčių, kiekvieno iš jų sudarytų su generaliniu rangovu, pažeidimu. Tokia įstatymų leidėjo pozicija sietina su civilinėje teisėje galiojančia taisykle, kad sutartis tretiesiems asmenis teisių ir pareigų nesukuria – „šalys sutartyje nustato tik sau privalomas elgesio taisykles, bet negali nustatyti arba apriboti kitų asmenų, nesančių sutarties šalimis, teisių ir pareigų”¹⁹⁸. Užsakovas, nebūdamas tarp šalių, t.y. generalinio rangovo ir subrangovo sudarytos subrangos sutarties dalyviu, šios sutarties pagrindu negali įgyti nei teisių, nei pareigų, todėl negalima ir jo sutartinė atsakomybė už prievolės atsiskaityti su subrangovu pažeidimą. Kita vertus, LR CK 6.650 str. 4 d. draudžia užsakovui ir subrangovui reikšti vienas kitam šioje teisės normoje numatytus reikalavimus, *jeigu ko kita nenumato įstatymai ar sutartis*. Lingvistinė LR CK 6.650 str. 4 d. analizė leidžia daryti išvadą, kad užsakovas ir subrangovas gali vienas kitam reikšti piniginius reikalavimus, jeigu tokią jų teisę nustato pagrindinės (generalinės rangos) ir subrangos sutarčių sąlygos. Aukščiau aptartoje nutartyje¹⁹⁹ LAT akcentavo, kad tais atvejais, kai generalinis rangovas nesumoka subrangovui už atliktą darbą dėl tos priežasties, kad pats nėra gavęs atsiskaitymo iš užsakovo, subrangovas neįgyja teisės reikšti reikalavimo užsakovui. Darbo autorės nuomone, visai kitaip šis ginčas spręstinas tais atvejais, jeigu, vadovaujantis LR CK 6.650 str. 4 d., generalinės rangos ir subrangos sutartyse būtų nustatyta užsakovo ir subrangovo teisė reikšti vienas kitam piniginius reikalavimus dėl sutarčių, kiekvieno iš jų sudarytų su generaliniu rangovu, pažeidimų. Šiuo atveju užsakovui neatsiskaičius su generaliniu rangovu, t.y. pažeidus generalinės rangos sutartį, subrangovas įgytą teisę nukreipti

¹⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. lapkričio 5 d. nutartis c.b. UAB“Ergeda“v. AB firma „Viti“ Nr. 3K-3-998/2003

¹⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. spalio 10 d. nutartis c.b. UAB „Santehnika“ v. Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka Nr. 3K-3-374/2005

¹⁹⁸ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kiti. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P.145

¹⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. lapkričio 5 d. nutartis c.b. UAB“Ergeda“v. AB firma „Viti“ Nr. 3K-3-998/2003

reikalavimą tiesiogiai į užsakovą. Taigi nustatant, kuriam subjektui – generaliniam rangovui ar užsakovui – subrangovas turi teisę reikšti reikalavimą dėl netinkamo atsiskaitymo už atliktus darbus, kiekvienu konkrečiu atveju būtina analizuoti tarp statybos proceso dalyvių sudarytų sutarčių sąlygas.

Kitas pagrindas, esant kuriam subrangovas įgyja teisę nukreipti reikalavimą į užsakovą dėl atsiskaitymo už atliktus darbus, yra generalinės rangos ir subrangos teisinius santykius sukuriančiose sutartyse numatyta tiesioginio atsiskaitymo tarp užsakovo ir subrangovo tvarka – tiek generalinės rangos, tiek subrangos sutartyje turėtų būti nustatyta analogiška sąlyga, kad už subrangovo atliktus darbus su juo tiesiogiai atsiskaito užsakovas. Tiesioginio atsiskaitymo tarp užsakovo ir subrangovo tvarka taip pat gali būti numatyta ir sudarant trišalę sutartį tarp visų trijų statybos proceso dalyvių. Svarbu nustatyti, ar tokia atsiskaitymo tvarka statybos proceso dalyvių yra sulygta iš karto, ar trišalė sutartis buvo sudaryta vėliau ir ja buvo keičiama generalinės rangos ir subrangos sutartyse nustatyta pradinė atsiskaitymo tvarka, pagal kurią pareiga sumokėti subrangovui už atliktą darbą teko generaliniam rangovui. LAT, aiškindamas trišalės sutarties dėl tiesioginio atsiskaitymo tarp užsakovo ir subrangovo sudarymo pasekmes, nurodė, kad „tik nuo šios sutarties sudarymo prievoliniai santykiai susiejo subrangovą ir užsakovą“²⁰⁰. Todėl ir užsakovo pareiga atsiskaityti su subrangovu atsiranda tik už tuos darbus, kurie buvo atlikti po trišalės sutarties pasirašymo. Tuo tarpu laikotarpiu iki šios sutarties sudarymo atsakingas už atsiskaitymą subrangovui už šio atliktus darbus buvo generalinis rangovas²⁰¹.

Taigi atsakomybė už neatsiskaitymą ar netinkamą atsiskaitymą su subrangovu tenka tam statybos proceso dalyviui, kuris turi sutartinę pareigą sumokėti subrangovui už jo atliktus darbus. Įprastai laikomasi nuoseklios atsiskaitymo tvarkos, pagal kurią užsakovas privalo sumokėti generaliniam rangovui, o pastarasis – subrangovui. Tačiau visos trys šalys gali susitarti ir dėl tiesioginės atsiskaitymo tarp užsakovo ir subrangovo tvarkos. Be to, generalinės rangos ir subrangos sutartyse gali būti nustatyta subrangovo teisė reikšti tiesioginius piniginius reikalavimus užsakovui, šiam pažeidžiant generalinės rangos sutartį (LR CK 6.650 str. 4 d.). Nesant tokios sutartinės sąlygos arba tarp visų trijų statybos proceso dalyvių sudaryto susitarimo dėl tiesioginės atsiskaitymo tarp užsakovo ir subrangovo tvarkos, subrangovas neturi teisės nukreipti savo piniginio reikalavimo į užsakovą.

²⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. spalio 10 d. nutartis c.b. UAB „Santehnika“ v. Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka Nr. 3K-3-374/2005

²⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. spalio 10 d. nutartis c.b. UAB „Santehnika“ v. Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka Nr. 3K-3-374/2005

IŠVADOS

1. Teisiniai statybos santykiai apibrėžtini kaip teisės normomis sureglamentuoti visuomeniniai santykiai tarp statybos proceso dalyvių, kurie turi valstybės garantuojamas ir ginamas subjektines teises ir pareigas. Viena teisinių statybos santykių rūšių yra statybos rangos santykiai;

2. Statybos rangos santykių sąvoka turi būti suprantama kaip teisės normomis sureguliuoti faktiniai santykiai, susiklostantys vykdant statinio statybą rangos būdu tarp užsakovo ir rangovo, o atskirais atvejais ir subrangovo, turinčių abipuses subjektines teises ir pareigas, garantuojamas bei ginamas valstybės, kuriais siekiama atlikti įvairius statybos darbus ir sukurti tam tikrą darbų rezultatą;

3. Statybos rangos santykių šalimi – užsakovu, rangovu ir subrangovu – gali būti bet kuris Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybės fizinis ar juridinis asmuo, pasižymintis teisiniu subjektiškumu, t.y. atitinkantis LR statybos įstatymo ir LR statybos techninių reglamentų keliamus reikalavimus;

4. Statybos teisiniuose santykiuose ne visada galima tapatinti statytojo ir užsakovo sąvokas. Jeigu statytojas – asmuo, investuojantis lėšas į statybą ir įgyjantis nuosavybės teisę į statybos rezultatą – užsakovo funkcijas paveda kitam asmeniui, pastarasis tampa faktiniu užsakovu statybos rangos santykiuose;

5. Statybos rangos santykiams, esantiems privatinės teisės sudėtine dalimi ir pirmiausia reglamentuojamiems LR CK normų, didelę įtaką daro statybos proceso techninis normavimas. Todėl privatinės kilmės statybos rangos santykiai yra tiesiogiai veikiami ir viešojo norminio reglamentavimo;

6. Civilinė statybos rangos sutarties šalių atsakomybė atsiranda tik teisės aktų ir statybos rangos sutartyje nustatytais pagrindais. Pagrindiniai teisės aktai, numatantys statybos rangos sutarties šalių atsakomybę, yra LR CK ir LR statybos įstatymas. Konkrečios statybos rangos sutarties šalių teisės bei įsipareigojimai, taip pat atsakomybės pagrindai, kiek jie imperatyviai nenustatyti teisės aktų, reglamentuojami statybos rangos sutartimi;

7. Ypatingą reikšmę nustatant statybos rangos šalių atsakomybę ir jos dydį įgyja šalių bendradaravimo ir kiti civilinės prievolių teisės principai. Šie principai yra įtvirtinti konkrečiose įstatymų normose, reglamentuojančiose statybos rangos santykius, kurių pažeidimas yra civilinės atsakomybės taikymo pagrindas;

8. Rangovas statybos rangos santykiuose paprastai veikia kaip profesionalas, jam taikomi didesni savo teisių ir pareigų žinojimo standartai. Atsižvelgiant į tai, LAT praktikoje yra ne kartą

konstatuota griežta rangovo atsakomybė, t.y. rangovas už netinkamą sutarties vykdymą atsako be kaltės, o jo atsakomybę šalina tik nenugalimos jėgos aplinkybės. Tačiau rangovo atsakomybė gali būti mažinama vadovaujantis LR CK 6.259 str. nuostatomis, kai sutartinė rangovo prievolė yra neįvykdyta ar netinkamai įvykdyta iš dalies dėl užsakovo kaltės;

9. Rangovo atsakomybė už atliktų darbų kokybę nėra bėsaliginė. Sprendžiant rangovo atsakomybės už statybos darbų rezultato kokybę klausimą, būtina įvertinti, ar užsakovas tinkamai vykdė pareigą kontroliuoti ir prižiūrėti rangovo atliekamus darbus. Ši užsakovo pareiga pirmiausia įgyvendinama organizuojant ir atliekant statinio statybos techninę priežiūrą. Atsižvelgiant į šios užsakovo pareigos pažeidimo pobūdį, mastą ir įtaką statybos darbų rezultato kokybei, rangovo atsakomybė gali būti atitinkamai sumažinta;

10. Rangovas visa apimtimi atsako už statinio sugriuvimą ar statinio defektus, nustatytus per statybos rangos sutartyje arba teisės aktuose nurodytus garantinius terminus, jeigu neišrodo įstatyme numatytą jo atsakomybę šalinančių aplinkybių. LAT suformulavo specifinę įrodinėjimo naštos pasiskirstymo taisyklę – statybos darbų defekto faktą privalo įrodyti užsakovas, tuo tarpu rangovui tenka pareiga įrodyti aplinkybes, šalinančias jo atsakomybę;

11. Atsakomybė už netinkamą statybos produktų kokybę tenka tai šaliai, kuri pateikia medžiagas ir įrenginius statybai. Nustatant atsakomybės dydį svarbu atsižvelgti į tai, ar kita sutarties šalis turėjo ir/arba galėjo pastebėti tokių statybos produktų defektus, ar pastebėjusi juos laikėsi bendradarbiavimo principo ir įvykdė įstatyme nurodytas pareigas;

12. Rangovas atsako už užsakovo perduoto turto (medžiagos) neišsaugojimą arba netinkamą sunaudojimą, o atlygindamas užsakovo patirtą žalą, rangovas privalo atlyginti visus nuostolius, t.y. užtikrinant realios prarasto arba netinkamai sunaudoto turto vertės atkūrimą;

13. Atsakomybės už statybos objekto ar jo dalies atsitiktinį žuvimą ar sugadinimą paskirstymas tarp statybos rangos sutarties šalių tiesiogiai siejamas su statybos darbų rezultato ar jo dalies perdavimo užsakovui momentu: iki jų priėmimo atsakomybė tenka rangovui; užsakovui priėmus statybos darbų rezultatą, jam kartu pereina ir šio objekto žuvimo ar sugadinimo rizika;

14. Konkrečios statybos rangos sutartyje nustatytos darbų kainos padidėjimo rizika tenka rangovui. Tai reiškia, kad rangovas privalo atlikti visus darbus už sutartyje numatytą kainą ir neturi teisės reikalauti ją pakeisti, išskyrus įsakmiai LR CK įvardintais atvejais;

15. Rangovo atsakomybė už statybos darbų pradžios ir pabaigos, taip pat tarpinių terminų pažeidimą preziumuojama. Griežčiausios teisinės pasekmės atsiranda rangovui pažeidus viso darbo atlikimo galutinį terminą; kai dėl tokio termino praleidimo prievolės įvykdymas užsakovui prarandą

prasmę, užsakovas įgyja teisę atsisakyti priimti įvykdžius prievolę atliktą darbą ir reikalauti iš rangovo atlyginti padarytus nuostolius;

16. Užsakovo atsakomybės už sutartyje numatytų priešpriešinių pareigų nevykdymą taikymo pagrindus ir sąlygas reglamentuoja LR CK 6.661 str., kuris suteikia rangovui teisę sustabdyti darbų (sutarties) vykdymą arba atsisakyti statybos rangos sutarties. Sutarties vykdymo sustabdymas laikytinas vienu iš savigynos būdų, todėl jo mastas turi būti adekvatus užsakovo padarytam teisės pažeidimui. Rangovas gali atsisakyti statybos rangos sutarties ir reikalauti atlyginti už faktiškai atliktus darbus tik tuo atveju, kai užsakovo priešpriešinių pareigų neįvykdymas reiškia esminį sutarties pažeidimą;

17. LAT nagrinėjamosiose bylose yra ne kartą akcentavęs užsakovo pareigą priimti rangovo atliktų darbų rezultatą. Vertinant užsakovo atsakomybę už šios pareigos pažeidimą, svarbu nustatyti, ar darbų rezultato priėmimo – perdavimo metu egzistavo konkretus įstatyme numatytas pagrindas, esant kuriam užsakovo atsisakymas priimti rangovo atliktus darbus yra laikomas pagrįstu. Įstatymų leidėjas suteikia rangovui, manančiam, jog užsakovas nepagrįstai vengia priimti atliktų darbų rezultatą, teisę vienašališkai pasirašyti atliktų darbų priėmimo – perdavimo aktą, kuris turi tokią pačią juridinę galią ir sukelia analogiškas teisines pasekmes, kaip ir abiejų šalių pasirašytas aktas;

18. Šalių pasirinkta ir sutartyje numatyta atsiskaitymo tvarka turi esminės reikšmės nustatant užsakovo atsakomybę už pareigos atsiskaityti su rangovu netinkamą vykdymą: kai užsakovas pažeidžia prievolę dėl tarpinio mokėjimo, atsakomybė jam kyla už priešpriešinės pareigos nevykdymą, t.y. LR CK 6.661 str. pagrindu, o užsakovui delsimas atsiskaityti su rangovu už visus pagal sutartį atliktus ir priėmimo – perdavimo aktu priimtus darbus, rangovas įgyja teisę naudotis LR CK 6.656 str. įtvirtintais savo interesų gynybos būdais. Užsakovui praleidus pinigines prievolės įvykdymo terminą, papildomai gali būti taikomos netesybos arba specifinė civilinės atsakomybės rūšis – palūkanos;

19. Rangovas, jeigu to nedraudžia statybos rangos sutartis, turi teisę savo prievolių vykdymui pasitelkti trečiuosius asmenis – subrangovus. Tokiu atveju rangovas tampa dviejų atskirų statybos rangos sutarčių – generalinės rangos ir subrangos – šalimi. Tuo tarpu užsakovo ir subrangovo tiesioginiai sutartiniai santykiai paprastai nesieja. Tai lemia pagrindinę atsakomybės subrangos santykiuose paskirstymo taisyklę – rangovas (generalinis rangovas) atsako užsakovui už subrangovų prievolių netinkamą vykdymą, o subrangovams – už užsakovo. Kitaip tariant, generaliniam rangovui kyla netiesioginė civilinė atsakomybė už trečiųjų asmenų veiksmus;

20. Už subrangovo statybos darbų kokybę užsakovui atsako generalinis rangovas, kuris, pašalinęs darbų rezultato trūkumus arba atlyginęs užsakovo nuostolius, įgyja atgręžtinio

reikalavimo teisę į subrangovą. Generalinio rangovo ir subrangovo tarpusavio atsakomybės už subrangovo darbų rezultato kokybę paskirstymas sprendinamas atsižvelgiant į tai, ar subrangos sutartyje buvo numatyta generalinio rangovo pareiga prižiūrėti ir kontroliuoti subrangovo atliekamus darbus ir kaip šią pareigą vykdė generalinis rangovas;

21. Įprastai subrangos santykiuose laikomasi nuoseklios atsiskaitymo už subrangovo atliktus darbus tvarkos: užsakovas sumoka generaliniam rangovui, o pastarasis – subrangovui. LAT praktikoje konstatuota generalinio rangovo savarankiška pareiga atsiskaityti su subrangovu, kurią jis privalo vykdyti neatsižvelgiant į tai, ar užsakovas yra pervedęs lėšas generalinės rangos sutartyje numatyta tvarka. Pažymėtina, kad visos trys šalys gali susitarti dėl tiesioginės atsiskaitymo tarp užsakovo ir subrangovo tvarkos ir šiuo atveju atsakomybė už netinkamą atsiskaitymą su subrangovu tenka pačiam užsakovui.

PASIŪLYMAI

1. Pateikti LR CK vartojamos sąvokos „normatyviniai statybos dokumentai“ aiškų apibrėžimą arba vietoje jos vartoti sąvoką „statybos rangos sutarties dokumentai“;

2. Vietoje LR CK 6.689 str., 1 d. numatytos užsakovo teisės įtvirtinti užsakovo pareigą, nesikišant į rangovo ūkinę komercinę veiklą, kontroliuoti ir prižiūrėti atliekamų statybos darbų eigą ir kokybę, statybos darbų grafiko laikymąsi, taip pat rangovo teikamų medžiagų kokybę bei užsakovo perduodamų medžiagų panaudojimą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262;
2. Lietuvos Respublikos statybos įstatymas//Valstybės žinios. 1996, Nr.32-788;
3. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 1999 m. rugpjūčio 18 d. įsakymas Nr. 260 „Dėl tarptautinės inžinierių konsultantų federacijos (FIDIC) leidinių taikymo“// Informaciniai pranešimai. 1999, Nr.34-93.
4. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. balandžio 30 d. įsakymas Nr. 211 „Dėl statybos techninio reglamento 1.08.02:2002 „Statybos darbai“ patvirtinimo // Valstybės žinios. 2002, Nr. 54-2150
5. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2007 m. gruodžio 6 d. įsakymas Nr. D1-665 „Dėl statybos techninio reglamento STR 1.01.05:2002 „Normatyviniai statybos techniniai dokumentai“ patvirtinimo // Valstybės žinios. 2007, Nr 131-5326.
6. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. balandžio 15 d. įsakymas Nr. 179 „Dėl statybos techninių reglamentų STR 1.09.04:2002 „Statinio projekto vykdymo priežiūra“ ir STR 1.09.05:2002 „Statinio statybos techninė priežiūra“ patvirtinimo // Valstybės žinios. 2002, Nr. 43-1638.

Mokslinė literatūra:

1. Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kiti. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, 2004;
2. Bagdonas V. Verslo kontraktų sudarymas, įvertinimas ir kreditavimas. Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2000;
3. Jakutis A., Kazlovas V., Kvantūnas D. Statybos verslo elementai. Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2007;
4. Juodis A., Luobikienė A. Statybos teisė ir draudimas. Kaunas, 2002;
5. Kiršienė J., Pakalniškis V. Ruškytė R. ir kiti. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004;
6. Kučinskas L., Pakalniškis V., Rasimavičius P. ir kt. Tarybinė civilinė teisė. II dalis. Vilnius: Mintis, 1988;
7. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2003;
8. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Vilnius: Justitia, 2003;
9. Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 1996;
10. Mitkus S. Statybos teisė. Vilnius: Technika, 2002;
11. Mitkus S. Statybos teisės terminų žodynas. Vilnius: Eugrimas, 2006;
12. Mitkus S. Statybos teisė. Norminių aktų rinkinys. Vilnius: Eugrimas, 2006;
13. Mitkus S. Lietuvos Respublikos statybos įstatymo komentaras. Vilnius : Eugrimas, 2007;
14. Selelionytė-Drukteinienė S. Lietuvos advokatūros seminaro „Civilinė atsakomybė“ medžiaga. Vilnius, 2007;
15. Smaliukas A., Pacenkaitė V., Matvejenkaitė K. Nekilnojamojo turto teisė: praktiniai aspektai. Vilnius: Mokesčių srautas, 2007;
16. Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003;
17. Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000;
18. John Uff. Construcion law. 9 rev.ed, Sweet & Maxwell, 2005 .

Moksliniai straipsniai ir publikacijos:

19. Baikštys L. Statybos rangos sutarčių sąlygų geros praktikos pavyzdžiai. Lietuvos advokatūra. 2005, Nr.3-4;
20. Klimas E. Statybos rangos sutartinių teisinių santykių vystymosi tendencijos Lietuvoje//Justitia. 2009, Nr. 2(72).
21. Mitkus S. Sutartiniai teisiniai santykiai statybos versle// Verslas, vadyba ir studijos'2002. Vilnius, 2003;
22. Mitkus S. Sutartiniai teisiniai santykiai statyboje//Teisė. 2003, Nr. 49.;
23. Mitkus S. Rizikos ir atsakomybės paskirstymas statybos projektuose// Versla, vadyba ir studijos'2003. Vilnius, 2004;
24. Mitkus S. Statybos dalyvių rizika ir atsakomybė už statybos produktų defektus//Ūkio technologinis ir ekonominis vystymas. 2004. T.10. Nr.3;
25. Mitkus S. Rizikos dėl papildomų nenumatytų darbų atsiradimo paskirstymas statybos rangos sutartyse//Verslas, vadyba ir studijos'2004. Vilnius, 2005;
26. Mitkus S., Trinkūnienė E. Statybos rangos sutarčių racionalumo įvertinimo rodiklių sistemos modelis// Verslas: teorija ir praktika. 2007, T. 8, Nr.4;
27. Mitkus S., Trinkūnienė E. Hierarchinis statybos rangos sutarties sąlygų modelis // Ūkio technologinis ir ekonominis vystymas. Vilnius, 2007,T.13, Nr. 3;
28. Mitkus S., Cibulskienė R. Statybos rangos sutartys: kvalifikavimo problemos// Teisė. 2009, Nr.70.
29. Norkutė M. Statybos rangos sutartis: rangovo atsakomybė už subrangovų veiksmus// Juristas. 2007, Nr. 3;
30. M. Statybos rangos sutartis: rangovo atsakomybė už subrangovų veiksmus// Juristas Nr.3, 2007;
31. Saukalienė K. Statybos defektai ir užsakovo atsakomybės už juos problemos//Socialinių mokslų studijos: Mykolo Romerio universitetas, 2010.
32. Selelionytė – Drukteinienė S. Sutartinė – deliktinė atsakomybė// Justitia. 2008, Nr. 1(67)

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika:

33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 1 d. nutartis c.b. AB If P&C Insurance AS v. UAB „Įrengimas“, Nr. Nr. 3K-3-516/2009;
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. spalio 4 d. nutartis c.b. S.Norvilos įmonė v. Likviduojama 595-osios GNSB, Nr. 3K-3-545/2004;
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 25 d. nutartis c.b.UAB”Stameda”. v.UAB”Kondventa”, Nr. 3K-3-517/2008;
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m.rugsėjo 23 d. nutartis c.b. A.Č. v. UAB”Molesta”, Nr. 3K-3-338/2009;
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 7 d. nutartis c.b. V. G. v. K. P., P. P., R. P., V. K., R. K., A. J., R. J., M. B., valstybės įmonės Registrų centro Tauragės filialas., Nr. 3K-7-540/2009;
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. gegužės 29 d. nutartis c.b. AB “Klaipėdos keliai” v. UAB “Irvaja”, Nr. 3K-3-729/2002;
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. lapkričio 11 d. nutartis c.b. AB “Panevėžio statybos trestas” v. UAB AK “Aviabaltika”, Nr. 3K-3-652/2004;
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gruodžio 4 d. nutartis c.b. UAB „Polikopija“ v. J.B įmonė„Era“ ir J. B., Nr. 3K-3-530/2007;
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. sausio 27 d. nutartis c.b. UAB „Sermeta“ v. UAB„Congestum group“, Nr. 3K-3-54/2009;

42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. lapkričio 16 d.. nutartis c.b. AB „Lietuvos draudimas“ v. UADB „Seesam Lietuva“, Nr. 3 K-7-466/2004;
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. Liepos 17 d. nutartis c.b. A.G. v.A.S., Nr. 3K-3-396/2008
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. spalio 5 d. nutartis c.b. AB „Klaipėdos keliai“ v. UAB”Parama”, Nr. 3K-3-370/200708;
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 2 d. nutartis c.b. A. Stankovskienės individualios įmonės v. UAB „Abuva“, Nr. 3K-3-538/2005;
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis c.b. AB “Laugina“ v. UAB”Agaras”, Nr. 3K-3-370/2008;
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. rugsėjo 21 d. nutartis c.b. UAB „Angel stone“ v. UAB „Ulgis“, Nr. 3K-3-343/2009;
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. vasario 22 d. nutartis c.b. AB „Skala“ v. UAB „Vikensta”, Nr. 3K-3-135/2006;
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. Balandžio 27 d. nutartis c.b. Vilniaus miesto savivaldybės administracija v. UAB”Atnava”, Nr. 3K-3-235/2005;
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. spalio 6 d. nutartis c.b. B.J v. V.B., Nr. 3K-3-515/2004
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 27 d. nutartis c.b. BUAB „Glijas“ v. UAB”Serneta“”, Nr. 3K-3-484/2007
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 30 d. nutartis c.b. UAB”Estinos arka” v. UAB”Lelija”, Nr. 3K-3-543/2006;
53. Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. gegužės 24 d. nutartis c.b. UAB”Lietmedis” v. UAB “Skadas”, Nr. 3K-3-325/2004
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. birželio 26 d nutartis c.b. AB „Vakarų laivų gamykla“ v. Fonship AS“, Nr. 3K-3-281/2009;
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. birželio 26 d.nutartis c.b. N. S. v. I. R., Nr. 3K-3-287/2009
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. sausio 17 d.. nutartis c.b. A. Š. TŪB „Be priekaištų“ v. UAB „Molesta“, Nr. 3K-3-543/2006;
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. spalio 8 d. nutartis c.b. UAB „Ortas“ v. UAB „Solveiga“, Nr. 3K-3-430/2009;
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. spalio 1 d. nutartis c.b. UAB „Aviacijos paslaugų centras“ v. UAB „Autokaustos statyba“, Nr. 3K-3-361/2007;
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. birželio 8 d. nutartis c.b. AB firma „Viti” v. UAB „Stiebas”, Nr. 3K-3-334/2005;
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. lapkričio 5 d. nutartis c.b. UAB“Ergeda“v. AB firma „Viti“ Nr. 3K-3-998/2003;
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. spalio 10 d. nutartis c.b. UAB „Santechnika” v. Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka Nr. 3K-3-374/2005

SANTRAUKA

Magistro baigiamojo darbo tema – „Šalių atsakomybė statybos rangos santykiuose“.

Raktiniai žodžiai: statyba, teisiniai statybos santykiai, statybos rangos santykiai, statybos rangos sutartis, subrangos sutartis, užsakovas, rangovas, subrangovas, atsakomybė.

Sklandus ir efektyvus statybos proceso įgyvendinimas didžiąja dalimi priklauso nuo to, kaip aiškiai ir suprantamai statybos rangos sutartis ir teisės norminiai aktai apibrėžia sutarties šalių teises ir pareigas, paskirsto jų riziką bei atsakomybę už sutartinių prievolių netinkamą vykdymą. Atsižvelgiant į tai, darbe yra kompleksiskai analizuojami statybos rangos sutarties šalių atsakomybės pagrindai, nagrinėjamos problemos, susijusios su atsakomybės taikymu.

Pirmojoje darbo dalyje atskleidžiama teisinių statybos santykių ir statybos rangos santykių samprata. Antrojoje dalyje apžvelgiama statybos rangos teisinius santykius reglamentuojančių teisės aktų sistema, pateikiamos statybos rangos santykių dalyvių sąvokos, atskleidžiamas jų teisinis subjektiškumas, nagrinėjama statybos rangos sutarties samprata ir jos esminės sąlygos, statybos rangos ir subrangos sutarčių santykis. Trečioji darbo dalis skirta išsamiai statybos rangos sutarties šalių – užsakovo, rangovo ir subrangovo – atsakomybės analizei: atskleidžiama jos specifika, taikymo pagrindai bei sąlygos, nagrinėjami atvejai, kai atsakomybė statybos rangos sutarties šaliai gali būti sumažinta arba panaikinta visa apimtimi, apžvelgiama LAT praktika, suformuota nagrinėjant bylas dėl atsakomybės statybos rangos santykiuose taikymo.

Autorė, atlikusi statybos rangos teisinius santykius reglamentuojančių teisės aktų, teisės doktrinos, taip pat LAT praktikos analizę, prieina prie pagrindinės išvados, kuria yra patvirtinama darbo hipotezė – statybos rangos sutarties šalių atsakomybė atsiranda tik esant pagrindams, numatytiems norminiuose teisės aktuose ir statybos rangos sutartyje.

SUMMARY

The subject of the master work – „The liability of the parties in legal construction relationship“.

Keywords: construction, legal construction relationships, construction contract, subconstruction contract, client, contractor, subcontractor, liability.

Efficaciousness of the construction process for the most part depends on how clear and comprehensible the construction contract and legal acts define rights and obligations of the parties and divide between them risk and liability for an improper execution of the obligations. Taking it into consideration, in this work there is complex analysis of the legal basis for liability and problems, which are related to application of the liability.

The first part of the work reveals conception of legal construction relationships. In the second part there is review of the legal acts provided as well as the concepts of the parties. The author studies the conception of the construction contract, its substantial conditions and relation between construction and subconstruction contracts. The third part of the work is committed to comprehensive analysis of the liability of the client, contractor and subcontractor: it reveals liability specific, basis and conditions of use, cases when liability can be reduced or avoided, provides the review of the Supreme Court of Lithuania practice, that was formed by solving cases for application of liability in legal construction relationships.

The author, after accomplishing analysis of legal act, law doctrine, the practice of the Supreme Court of Lithuania, gets to the main conclusion, according which the hypothesis of work is confirmed – the liability of construction contract parties comes into existence only under basis, provided in legal acts and construction contract.